

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ajda Vodlan, dipl. pol. (UN)

Trgovina z ljudmi kot varnostna grožnja sodobni državi
(Primer Slovenije)

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ajda Vodlan, dipl. pol. (UN)
Mentor: red. prof. dr. Anton Grizold

Trgovina z ljudmi kot varnostna grožnja sodobni državi
(Primer Slovenije)

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

Magistrsko delo posvečam svoji babici Ivanki Vodlan, ki je zapustila ta svet marca 2015, v času mojega pisanja. Bila je najboljša podpora in v premorih raziskovanja sem pri njej ob kavi vedno našla pravo sprostitev. Izjemno jo pogrešam in sem žalostna, da ni več tukaj na dan, ko bom zaključila študij.

Izjemna zahvala gre prav tako mojim staršem, ki so me podpirali ves čas študija, tako finančno kot psihično. Da sem danes samostojna in samozavestna raziskovalka, ki zna misliti s svojo glavo, sta zaslužna prav ona.

Želim se zahvaliti tudi mojemu mentorju red. prof. dr. Antonu Grizoldu, ki me je spodbujal in mi pomagal pri vseh vprašanjih in dilemah. Bil je čudovit mentor, ki si je vedno vzela čas za moje raziskovanje in do mene gojila spoštljiv odnos, ki ga v času študija na žalost nisem velikokrat občutila od drugih akademikov.

»Vse, kar je potrebno za zmago zla, je, da dobri ljudje ne storijo ničesar.«

Edmund Burke, irski politični filozof iz 18. stoletja

Trgovina z ljudmi kot varnostna grožnja sodobni državi (Primer Slovenije)

Trgovina z ljudmi je vse bolj pereč svetovni problem, ki ga je zaradi globalne razsežnosti nemogoče zajezi na nacionalni ravni. Država kot najpomembnejši mednarodni subjekt doživlja različne posledice pojava trgovine z ljudmi. Magistrsko delo je osredotočeno na posledice tega družbenega pojava na izključno nacionalno varnost sodobnih držav. Natančno so razložene vse do sedaj zaznane pojavne oblike trgovine z ljudmi na svetu in analizirani razlogi ter posledice le-teh. Posledice so sicer razložene predvsem v okviru nacionalne države, vendar so omenjene tudi pomembne posledice na same žrtve trgovine z ljudmi v okviru razumevanja posameznika kot državnega subjekta. Razumevanje posledic trgovine z ljudmi na nacionalno varnost določene države nam, skupaj s poznavanjem statističnih podatkov in širšega razumevanja delovanja trgovcev z ljudmi v določeni državi, omogoča ocenjevanje realne ogroženosti določene države. V magistrskem delu je narejena ocena varnostne ogroženosti posameznih pojavnih oblik trgovine z ljudmi v Sloveniji. Ocena je podana ob prej razloženem kontekstu ocenjevanja na različne stopnje ogroženosti: varnostno tveganje, varnostni izziv in varnostna grožnja.

KLJUČNE BESEDE: trgovina z ljudmi, nacionalna varnost, varnostna grožnja, varnostni izziv, varnostno tveganje, pojavne oblike trgovine z ljudmi.

Human trafficking as a security threat to a modern state (Slovenia study)

Human trafficking is becoming a big global issue and it is impossible to curb it on a national level due to its global dimensions. The state, as the most important international entity, is experiencing various consequences of human trafficking. The master's thesis is focused on the implications of this social phenomenon exclusive to the national security of modern states. All of perceived forms of human trafficking known by now are explained in detail and all the reasons and the consequences of it are analyzed. The consequences are namely explained in the framework of a national state, but there are also some relevant consequences mentioned for the victims of human trafficking in the context of understanding the individual as a state entity. Understanding the consequences of human trafficking to the national security of a particular country, along with the knowledge of statistics and a wider understanding of the functioning of traffickers in a country, helps us evaluate the real threat to a certain country. In the thesis is a complete security risk assessment of the individual forms of human trafficking in Slovenia. The rating is given along with previously explained context of evaluation at various levels of threat: security risk, security challenges and security threats.

KEY WORDS: human trafficking, national security, security threat, security challenge, security risk, perceived forms of human trafficking.

KAZALO

1	UVOD.....	6
2	METODOLOŠKO-TEORETIČNI OKVIR.....	9
2.1	Opredelitev predmeta in ciljev analize.....	9
2.2	Raziskovalni vprašanja	9
2.3	Struktura magistrskega dela	10
2.4	Raziskovalne metode	10
2.5	Teoretični okvir.....	11
2.5.1	Teorije varnostnih študij.....	12
2.5.2	Temeljni pojmi (varnostni izziv, varnostno tveganje, varnostna grožnja in trgovina z ljudmi) 17	
3	TRGOVINA Z LJUDMI KOT VARNOSTNO VPRAŠANJE SODOBNE DRŽAVE	21
3.1	Varnostne razsežnosti trgovine z ljudmi kot družbenega pojava	21
3.2	Pojavne oblike trgovine z ljudmi	24
3.2.1	Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela (otroci/ženske/moški).....	24
3.2.1.1	Prisilno delo ali storitve.....	37
3.2.1.1.1	Prisilno beračenje.....	38
3.2.1.1.2	Prisilna kriminaliteta	40
3.2.1.2	Suženjstvo, služabništvo in ostale oblike podobne suženjstvu.....	40
3.2.2	Trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje	45
3.2.2.1	Barski ples	56
3.2.2.2	Pornografija	57
3.2.2.2.1	Otroška pornografija.....	58
3.2.2.3	Prostitucija	59
3.2.2.4	Prisilna poroka	62
3.2.3	Trgovina z ljudmi z namenom novačenja vojakov	66
3.2.3.1	Otroci vojaki	68
3.2.4	Trgovina z ljudmi za namen odstranitve organov	70
3.2.4.1	Ritualni obredi.....	79
3.2.5	Trgovina z ljudmi za nakup otrok.....	80
3.3	Štirje elementi nacionalne varnosti	88
4	ANALIZA POJAVNIH OBLIK V REPUBLIKI SLOVENIJI	95
4.1	Trgovina z ljudmi v Sloveniji	96
4.1.1	Trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje	97
4.1.2	Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela.....	100
4.1.3	Ostale pojavne oblike trgovine z ljudmi.....	101
4.2	Trgovina z ljudmi kot varnostno vprašanje v Republiki Sloveniji	102
5	SKLEP	111
6	LITERATURA IN VIRI.....	117

1 UVOD

»Pravijo, da je suženjstvo izginilo iz evropske omike. Zmota. Še zmerom obstaja, a njegova peza se je prevalila bolj na ženske in se imenuje prostitucija« (Hugo 1957, 195).

Besede iz knjige Nesrečniki, ki jo je Victor Hugo objavil leta 1862. Resnica je, da slabih 150 let pozneje situacija ni nič drugačna. Ne v Evropi in ne drugje po svetu. Suženjstvo kot takšno je postalo prepovedano na mednarodni ravni, toda tako kot mnogo drugo zlo se je preprosto le prelevilo v drugo obliko. Hugo opozori na prostitucijo, toda slednja je danes le en del tega novodobnega, modernega suženjstva, imenovanega trgovina z ljudmi¹.

Svetovni dan Združenih narodov boja proti trgovini z ljudmi smo prvič obeležili 30. julija prejšnjega leta, Evropski dan boja pa bomo letos proslavili že osmo leto na 18. oktober. Tako na evropski kot na mednarodni ravni se torej zavedamo, da je trgovina z ljudmi velika problematika današnjega sveta in da se moramo proti njej bojevati skupno, ne zgolj na nacionalni ravni. Da naj bi bilo na svetu 27 milijonov ljudi v različnih oblikah suženjstva in da ta številka še narašča (Bales 2012, 240), kaže na izjemno relevantnost v globalnem svetu. Tudi boj proti trgovini z ljudmi postaja vse bolj mednaroden na vseh ravneh, kar se je 2. decembra 2014 v Vatikanu tudi dokazalo, ko so se združili svetovni verski voditelji in podpisali Deklaracijo verskih voditeljev proti modernemu suženjstvu. Po drugi strani pa tudi ne smemo pozabiti, da je trgovina z ljudmi najnevarnejša oblika kriminalitete, ki ostaja prav zaradi narave delovanja pretežno prikrita (Britovšek 2006, 73). Trgovina z ljudmi je namreč druga najbolj profitna ilegalna aktivnost na svetu, za trgovino z drogami, ki financira tudi druge ilegalne aktivnosti (terorizem, gverilske vojske idr.) (Transnational Organized Crime). Podatki že iz leta 2011 ocenjujejo, da naj bi trgovina z ljudmi letno ustvarila kar 31,6 milijard ameriških dolarjev (5 % celotnega profita mednarodnega kriminala), prodaja človeških organov pa 0,6–1,2 milijardo ameriških dolarjev (UNODC 2011, 36). Bila naj bi tudi najhitreje rastoča ilegalna aktivnost v današnjem svetu (UNHCR 2010)

¹ Mojca Pajnik (2008, 7) v svojem delu kot prevod angleškega termina *trafficking in human beings* uporabi izraz »trgovanje z ljudmi«, saj trdi, da »tak prevod označuje trgovanje z ljudmi kot proces in upošteva družbeno pogojena razmerja. Je bolj ustrezen prevod kot »trgovina z ljudmi«, saj se izogne »redukciji trgovanja na trgovino kot tržno menjavo blaga« (Zimic in Pajnik v Pajnik 2008, 7). Z avtorico se popolnoma strinjam, vendar pa trgovina z ljudmi ostaja uveljavljen pojem v Sloveniji (v pravu, medijih, laičnih in akademskih debatah), zato je v magistrskem delu uporabljen ta pojem, občasno pa tudi termin trgovanje. Strinjam se namreč, da je termin neustrezen (da je zreduciran in da ne upošteva feminističnih pogledov), vendar menim, da ni potrebna zamenjava pojmov, temveč zgolj ponovni premislek o pojmu in pojavu trgovine z ljudmi. Kar pa naj bi to magistrsko delo tudi bilo.

Tudi slovenski študentje se zavedajo pomembnosti te tematike in zato je mogoče v zadnjih letih najti ogromno diplomskih in magistrskih del, ki jih bom pri svoji raziskavi uporabila (Ceglar 2011; Komač 2006; Kotar 2012; Kovač 2010 in 2013; Peklar 2014; Pešec 2009; Ramot 2009; Tršar 2012; Zupanc 2014). Tako kot tuji avtorji se tudi mladi raziskovalci trgovine z ljudmi lotevajo z različnih vidikov – filozofsko (moralno-etični), gospodarsko, pravno², socialno³, sociološko, varnostno-policijsko⁴ in politološko⁵. Prispevek sledečega magistrskega dela naj bi bil popolnoma nov pogled, ki ga v strokovni in znanstveni literaturi še ni⁶ – analiza pojava v okviru varnostnih študij. Rezultati magistrskega dela bodo prispevali k teoretičnim opredelitvam trgovine z ljudmi (kot varnostne grožnje). Kajti kot zapiše Shelley (2010, 80): »Potrebno je prepoznati široke posledice trgovine z ljudmi na varnost posameznika in varnost v širšem smislu«. Prav tako pa bi lahko bilo delo pomembno za nacionalno varnost Slovenije, saj bo analiziralo, ali trgovina z ljudmi predstavlja grožnjo državi. Strokovne in znanstvene literature na področju trgovine z ljudmi je sicer veliko, toda ponavlja in osredotoča se zgolj na ene pojavne oblike (predvsem trgovina z ženskami in otroki za spolne namene) ter predstavlja predvsem problematiko trgovanja v okviru človekovih pravic, torej zgolj na žrtve. Ni torej presenetljivo, da je sodne prakse na tem področju, glede na relevantnost kriminala, občutno premalo, saj daje poudarek žrtvam (ki jih sicer lahko vidi tudi kot kriminalce) in ne storilcem, to je trgovcem. Anne Gallagher (2010, 3)⁷ v svoji knjigi zapiše, da je bil ravno preskok v razumevanju trgovine z ljudmi iz zgolj aspekta prava človekovih pravic na tudi druge (mednarodne) pravne poglede tisti, ki je države prisilil v politično in pravno delovanje. Trdi, da noben sporazum človekovih pravic, ne bi zmožgel prinesiti takšnih obširnih mednarodnih, regijskih in nacionalnih uspehov (Gallagher 2010, 4). Kot, iz katerega gledamo na točno določen problem, je torej zelo relevanten. Sledeče

² Ramot 2009.

³ Tamara Pešec (2009, FDV) v svojem diplomskem delu Socialni vidiki trgovine z ljudmi opisuje trgovino z ljudmi v okviru socialnih dimenzij in Jana Kotar (2012, Fakulteta za socialno delo) v svojem delu Boj proti trgovanju z ljudmi v Sloveniji ugotavlja predvsem pomanjkanje ukvarjanja Center za socialno delo s trgovino z ljudmi ter opozarjata na problematiko otrok brez spremstva, ki se nahajajo v azilnih domovih in so lahke tarče za trgovino z ljudmi.

⁴ Peklar (2014, FVV) v svojem diplomskem delu Tradicionalna romska poroka obravnava romske poroke v Sloveniji. Je redek, če ne celo edini, vir v Sloveniji, ki obravnava vlogo policije in njihovo delovanje v predkazenskem postopku pri obravnavi tradicionalne romske poroke. V zaključku je ugotovil, da »je pri preiskovanju primerov tradicionalne romske poroke bila zaznana premajhna intenziteta skupnega dela vseh pristojnih organizacij in da je policija zgolj en organ v tem postopku« (Peklar 2014,45).

⁵ Diplomsko delo Polone Kovač (2010, FDV) z naslovom Boj proti mednarodni trgovini z ljudmi: študija primera Italija analizira znotraj liberalistične teorije mednarodnih odnosov boja proti trgovini z ljudmi na nacionalni ravni. Kovač (2010, 7) tako trdi »da je država s svojimi organizacijami, uredbami ter organi pregona ključni faktor, ki se mora spopadati z mednarodno trgovino z ljudmi«. Z bojem proti trgovini z ljudmi pa se v svojem magistrskem delu Medorganizacijska diplomacija OVSE in Sveta Evrope: primer boja proti trgovini z ljudmi ukvarja tudi Izza Tršar (2012, FDV). Tjaša Zupanc (2014, FDV) pa je ocenjevala Uspešnost politike boja proti trgovini z ljudmi v Sloveniji in ugotovila, da v Sloveniji manjka uspešna implementacija na novo sprejetih določil v zvezi s trgovino z ljudmi in da je predvsem problematičen premajhen interes vodilnih v državi.

⁶ Oziroma ga kot raziskovalka pri svojem delu nisem odkrila, sploh ne v slovenskem znanstvenem prostoru.

⁷ To delo predlagam v branje, saj gre za prvo konkretno razumevanje trgovine z ljudmi v okviru mednarodnega prava.

delo bo tako v nasprotju z drugimi raziskavami, ki razumevajo človeka kot žrtev trgovine z ljudmi in državo zgolj kot pravno akterko, izpostavilo negativna dejanja trgovcev⁸ zoper sodobno državo. V središču torej ne bo posameznik kot žrtev, temveč država (in državljani kot njeni subjekti) kot »žrtev« trgovanja. Oziroma kako trgovina z ljudmi ogrozi varnost sodobne nacionalne države? Zakaj oziroma ali je trgovina z ljudmi negativni družbeni pojav? Je trgovina z ljudmi kot družbeni fenomen zgolj varnostni izziv, varnostno tveganje ali aktualna varnostna grožnja nacionalni državi v tem globalnem svetu? Kakšni so učinki trgovine z ljudmi na varnost sodobne države in kako se slednje borijo proti pojavnim oblikam trgovine z ljudmi preko svojih politik? Kako preko horizontalnega delovanja mednarodnih kriminalnih organizacij trgovina z ljudmi krepí druge ilegalne aktivnosti (trgovino z drogami, trgovino z orožjem, terorizem in podobno) in tako posredno ogroža nacionalno varnost, dejansko tudi v vojaškem smislu? V tem okviru se zastavlja vrsta vprašanj in na nekatera bom odgovorila z rezultati opravljene analize v magistrskem delu.

Primer Slovenije ni bil izbran, ker bi bil najbolj reprezentativen za teoretični del, temveč ker je potrebno ugotoviti, ali je varnost naše države ogrožena zaradi trgovine z ljudmi. V Sloveniji sicer aktivno delujejo na področju boja proti trgovini z ljudmi: že od decembra 2001 obstaja delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi, od februarja 2002 Nacionalni koordinator za to področje, od leta 2003 pa tudi vladna medresorska delovna skupina, ki pripravlja akcijski načrt za obdobje več let. Vsako leto izdajo tudi letno poročilo, ki so uporabljena pri analizi (MDS TZL 2005–2014). Poročila podajo (realno) sliko stanja trgovine z ljudmi, vendar ne podajo nobene analize stanja in ne odgovorijo na pomembno vprašanje, ali je varnost Slovenije države ogrožena. Ali pri posameznih pojavnih oblikah trgovine z ljudmi v Sloveniji govorimo zgolj o izzivu, tveganju ali dejanski grožnji?

⁸ V magistrskem delu je večkrat uporabljen termin »trgovci«, ki v tem pomenu označuje predvsem organizatorje trgovine z ljudmi, vendar tudi širše druge vpletene v trgovino z ljudmi, ki se s slednjo aktivnostjo ukvarjajo zavedno (npr. zvodniki, ki dekleta ne kupijo temveč jih zgolj zlorablajo; lastniki gospodarskih podjetij, tudi medicinsko osebje pri prodaji organov, idr.)

2 METODOLOŠKO-TEORETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta in ciljev analize

Predmet analize magistrskega dela je trgovina z ljudmi kot družbeni pojav in v tem okviru ocena varnostnih posledic delovanja trgovine z ljudmi za nacionalno varnost (slovenske) sodobne države. Analiza je osredotočena na:

- trgovino z ljudmi kot družbeni pojav,
- posledice pojava na sodobno državo, predvsem njeno varnost,
- razumevanje vplivov trgovine z ljudmi na varnost sodobne države in ocenjevanje stanja ogroženosti.

Cilj magistrskega dela je identificirati vse pojavne oblike trgovine z ljudmi, ki so bile že zaznane v preteklosti, kjerkoli na svetu, in razložiti posledice, ki jih imajo za varnost sodobne države. Namen dela je ugotoviti, ali določene pojavne oblike trgovine z ljudmi predstavljajo varnostno grožnjo, varnostno tveganje ali varnostni izziv sodobni nacionalni državi in ali trgovina z ljudmi kot celota predstavlja varnostno grožnjo, varnostno tveganje ali zgolj varnostni izziv.

2.2 Raziskovalni vprašanja

John Kerry, ameriški zunanji minister, pravi, da je »boj proti trgovini z ljudmi moralni imperativ in nacionalno varnostni problem« (Morse 2014). Ni edini, ki je prepoznal vpliv trgovine z ljudmi na nacionalno varnost, saj je tudi papež Frančišek dejal: »Ko je katerikoli moški, ženska ali otrok zaslužjen kjerkoli na tem svetu, je to grožnja miru, pravici in človeškemu dostojanstvu povsod po svetu« (prav tam). Vendar pa v literaturi in drugih raziskavah povezave med varnostjo in trgovino z ljudmi ostajajo zelo redke. Večina raziskovalcev se namreč osredotoči na žrtve in človekove pravice, če pa omenjajo državo, je to izključno v kontekstu državnih politik in državnih meja. Grožnja je lahko namreč vedno prisotna na več nivojih – grožnja posamezniku, grožnja državi in grožnja mednarodnemu sistemu (Grizold 1999, 2) in zato, kot pravi Lobasz (2009, 320), je poglavitno, kako je trgovanje z ljudmi videno kot grožnja: kakšna je narava grožnje, komu grozi in na kakšen način. Analiza magistrskega dela se v primerjavi z zgoraj omenjenimi raziskavami veliko bolj osredotoči zgolj na nacionalno varnost države. Grožnja mednarodnemu sistemu je v

magistrskem delu predstavljena zgolj kot skupek groženj nacionalnim državam, grožnja posamezniku pa kot grožnja državnemu subjektu. Ne gre za zanemarjanje vplivov trgovine z ljudmi na posameznika in celotno mednarodno skupnost, temveč zgolj izpostavljanje faktorjev na nacionalno državo.

Raziskovalni vprašanji, ki sta analizirani v magistrskem delu, sta:

- Zakaj je trgovina z ljudmi negativni družbeni pojav in kot takšen predstavlja grožnjo sodobni varnosti države?
- Kaj trgovina z ljudmi predstavlja slovenski državi: varnostni izziv, varnostno tveganje ali varnostno grožnjo?

2.3 Struktura magistrskega dela

V prvem delu so predstavljeni temeljni koncepti (varnostni izziv, tveganje, grožnja) in pregled relevantnih teorij za predmet analize, ki omogočijo odgovor na poglavitno raziskovalno vprašanje: ali trgovina z ljudmi predstavlja varnostno grožnjo sodobni državi. Predstavljene so pojavne oblike trgovine z ljudmi in navedeni različni primeri, z osredotočenostjo na razlogih in posledicah za nacionalno državo. Vsako poglavje, ki predstavlja pojavno obliko, je zasnovano po istem vzorcu: statistični podatki po svetu in opis pojava ter omemba določene zakonodaje, razlogi za obstoj, posledice pojava (predvsem za državo) ter podpoglavja posameznih oblik. Sledi povzetek vseh ogroženih elementov nacionalne države in poglavje o trgovini z ljudmi v Sloveniji. S pomočjo prej odgovorjenega raziskovalnega vprašanja in analize stanja (statističnih podatkov) v Republiki Sloveniji se išče odgovor na drugo raziskovalno vprašanje: kaj trgovina z ljudmi predstavlja slovenski državi. Na koncu je podan sklep, v katerem sta predstavljena oba odgovora na raziskovalni vprašanji in zaključne misli oziroma nadaljnja vprašanja za raziskovanje področja.

2.4 Raziskovalne metode

V izvedbi analize zastavljenega predmeta so uporabljene naslednje metode:

- Zbiranje in analiza empiričnih podatkov – nacionalni (Mirovni inštitut⁹, MDS TZL 2005–2014) in mednarodni viri (poročila in raziskave mednarodnih nevladnih

⁹ Pajnik in Kavčič 2007; Zavratnik in drugi 2005.

organizacij (*Anti-Slavery, Free the slaves*) ter tudi vladnih organizacij (Združeni narodi) in dokumenti institucij Evropske Unije).

- Analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih¹⁰ virov (Kazenski zakonik RS (KZ-1); Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi – MDS TZL (2005–2014); UN 2004).
- Konceptualna analiza¹¹: osredotočenost je na konceptualizaciji pojmov (varnostni izziv, varnostno tveganje in varnostna grožnja v navezavi z nacionalno varnostjo) in pojavnih oblik trgovine z ljudmi.
- Analitična logična metoda – ta metoda je v veliki meri uporabljena za »gradnjo mostu« med teorijami o varnosti in trgovini z ljudmi. V tem kontekstu je izvedena triangulacija teorij¹² z namenom odgovoriti na raziskovalno vprašanje skozi opredelitve temeljnih pojmov in pojavnih oblik trgovine z ljudmi.
- Primer¹³ – na podlagi analize podatkov so za posamezne pojavnne oblike trgovine z ljudmi v Sloveniji podane ocene, ali predstavljajo zgolj izziv, tveganje ali tudi že aktualno grožnjo nacionalni varnosti.

2.5 Teoretični okvir

Že 1962 je W. B. Gallie trdil, da je varnost v osnovi sporen koncept (Prezelj 2001, 127) in še danes ni ene skupne definicije varnosti. Morda dolgovezno, toda prav za to je potrebno, da vsak raziskovalec jasno pove, kaj dejansko raziskuje, ko preučuje varnostna vprašanja. V času hladne vojne se je kot vprašanje varnosti razumevalo zgolj vojaška ogroženost nacionalne države. Danes pa se je razumevanje varnosti obširno razširilo po horizontali, s širjenjem dimenzij (iz vojaške na gospodarsko, okoljsko, politično, identitetno, kulturno idr.), in po vertikali, s širjenjem referenčnih objektov (iz države na mednarodno skupnost, družbo,

¹⁰ Magistrsko delo se predvsem naslanja na dela Louise Shelley (ustanoviteljica in direktorica centra za preučevanje terorizma, mednarodnega kriminala in korupcije na George Mason univerzi v Virginiji; velja za veliko poznavalko področja trgovine z ljudmi v navezavi na druge kriminalne aktivnosti), Kevina Balesa (soustanovitelj organizacije *Free the Slaves*, ki tudi aktivno pomaga Združenim Narodom v boju s trgovino z ljudmi), Scotta Carneya (raziskovalni novinar, ki je odprl polje raziskovanja trgovine z ljudmi za prodajo organov, človeških tkiv in krvi ter trgovino z ljudmi za posvojitve otrok) in na zbornik Gary Craiga (v katerem številni priznani avtorji naslovijo različne poglede in dileme današnjega otroškega suženjstva).

¹¹ Ta analiza je ključnega pomena, saj »pomaga ustvariti *rdečo nit* pri pisanju« (Bučar in drugi 2000, 26).

¹² Gre za povezovanje različnih teorij, saj le-te s svojega zornega kota različno dojemajo, kako pojavi, kot je trgovina z ljudmi, ogrožajo našo varnost.

¹³ Uporabila bom podatke od leta 2004 naprej iz več razlogov: gre za dovolj dolgo obdobje desetih let (primerno za akademsko analizo); ni podatkov za obdobje od osamosvojitve do 2000 oz. jih je zelo malo; vstop RS v EU; Slovenija ratificira Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo ZN proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu.

posameznika idr.) (Prezelj 2001, 128)¹⁴. Razumevanje pojma varnosti ni pomembno zgolj za raziskovalce, temveč tudi ker gre za izredno pomemben pojem, katerega razumevanje vpliva na oblikovanje nacionalnih in svetovnih politik in posledično na prav vsakega posameznika. Navsezadnje je »varnost prvina različnih pojavnih oblik človekovega bivanja in razvoja človeka že od davne preteklosti pa vse do danes« (Grizold 1998, 2). V naslednjih dveh poglavjih so predstavljene relevantne varnostne študije za problematiko trgovine z ljudmi in kritično obdelani poglavitni pojmi za magistrsko delo.

2.5.1 Teorije varnostnih študij

Za uvod bi najprej podala opazko, ki sem jo zaznala med svojo raziskavo in že v času študija. Izhajam iz generacije, ki se je rodila oziroma odraščala po padcu železne zaves in koncu hladne vojne. Opazila sem, da se včasih ne strinjam (prav tako tudi moji kolegi) s profesorji in drugimi raziskovalci glede konsistentne uporabe (neo)realizma v današnjem globalnem kontekstu. Nekako se zdi, da je njihovo razlikovanje bolj jasno kot moje – čas pred hladno vojno, država kot referenčni objekt in vojaška varnost kot edina nevarnost ter konec hladne vojne kot glavni mejnik. Za njih glavni mejnik pri razumevanju je zame in za mojo generacijo zgolj zgodovina, skoraj tako, kot bi rekla, da sta za razumevanje pojma države mejnika vestfalska konferenca in francoska revolucija. Rojeni smo v svetu, kjer so se človeške pravice že dokaj korenito zasidrle. Zamišljati si nacionalno varnost izključno v vojaškem vidiku, je tako za nas nekaj povsem nenormalnega in abstraktnega, kot je verjetno za prejšnjo generacijo nenormalna predstava vojne kot legalnega in legitimnega instrumenta državne politike in jim mejnik prepovedi v Briand Kellogovem paktu pomeni goli zgodovinski mejnik. Razumevanje nacionalne varnosti tako pomeni varnost posameznika kot tudi varnost mednarodnega sistema, vendar zgolj v kontekstu navezave na nacionalno varnost – to je varnost posameznika kot varnost subjekta države in varnost mednarodnega sistema kot varnost vseh držav (glede na to, da v določenih kontekstih državne meje ne obstajajo – EU, internet idr.). Vseeno pa mednarodna varnost »ni zgolj seštevke posameznih nacionalnih varnosti, ampak je celota ukrepov, norm, vrednot, ki se uresničujejo skozi skupno sprejete mednarodne mehanizme in instrumente« (Grizold 1998, 4), tako tudi nacionalna varnost ni zgolj seštevke varnosti posameznikov. Iz ideje Buzana, da si »tri temeljne entitete (posameznik, družba/država in

¹⁴ Grizold in Bučar (2011, 831) govorita o istem pojavu, vendar uporabita drugačne pojme, ko pravita: »da je varnostna paradigma pridobila nove (globalne) razsežnosti, ki se izražajo v dveh smereh: 1) ozemeljski, ki vključuje posameznike, skupine in organizacije na lokalni, državni, regionalni in svetovni ravni, ter 2) konceptualni, ki vključuje vse vidike človeškega obstoja in delovanja (kulturnega, ekonomskega, političnega, izobraževalnega, zdravstvenega, obrambnega idr.)«.

mednarodna skupnost) prizadevajo zagotoviti stanje varnosti oziroma uravnoveženega medsebojnega obstoja v ožjem ali širšem okviru«, tako lahko razumemo varnost ene entitete kot pogoj za varnost vseh (Grizold 1998, 3). Vendar dajemo v ospredje nacionalno varnost, saj država ostaja tisti mednarodnopravni subjekt, ki edini lahko zagotovi varnost posameznika in kljub globalizaciji ostaja suveren subjekt v mednarodni skupnosti.

Grizold sicer (2001, 121–122) pravi, da lahko razlikujemo štiri temeljne pristope k proučevanju pojavnosti sodobne varnosti: 1) proučevanje varnosti na ravni nacionalne države, 2) varnost na mednarodni ravni, 3) regionalni pristop in 4) globalni pristop. V magistrskem delu je uporabljen prvi pristop, saj je fokus na ravni sodobne nacionalne države. Vendar pa ni izključno uporabljena realistična in neorealistična teorija, saj je ob tako velikem vplivu globalizacije na vzpon trgovine z ljudmi nemogoče trditi, da le-ta ni relevantna za nacionalno varnost. Po mnenju Grizolda in Bučarja (2011, 841) se namreč, v kontekstu prej omenjenih pristopov, z vprašanjem kolektivne varnosti in organiziranim kriminalom ukvarja ozko pojmovanje varnosti na mednarodni ravni, nacionalni pristop pa zgolj z vojaško varnostjo in kriminalom. Zavedamo se, da je trgovina z ljudmi globalen pojav in jo po navadi tudi uvrščamo med mednarodno organizirani kriminal, vendar pa kljub vsem globalnim spremembam vidimo državo kot poglobitnega akterja in ne mednarodno organizacijo. Treba je vedeti, da je v preteklosti organiziran kriminal spadal v domeno nacionalne države in da so dejavniki, kot je okrepljena ekonomska soodvisnost, razvoj transportnih in komunikacijskih sistemov, povečevanje obsega mednarodne trgovine in oblikovanje globalnega finančnega trga, spremenili njegovo referenčno okolje (Kotnik-Dvojmoč 2000/2001, 219). Svet se je spremenil in z njim so se spremenile tudi države. Vendar pa slednje ostajajo najpomembnejši subjekti mednarodnega prava in kljub vsem omejitvam, ne smemo pozabiti, da so to sprejele pozitivno in da v praksi lahko kadarkoli svoje obnašanje korenito spremenijo. Odličen primer je namreč vprašanje, ali država *lahko* vodi vojno. Po mednarodnem pravu država samovoljno *ne sme* voditi vojne, kar pa ne pomeni, da je *ne more, saj jo lahko*. Primer je tako tudi EU, kjer skeptiki govorijo o odpovedovanju državne suverenosti in celo izginjanju državnih identitet v nasprotju z naraščanjem evropske. Naj samo omenim, da so »bratski jugoslovanski narodi« živel skupaj v eni državi (državi, ne le politični skupnosti, kot je EU, kjer države še zmeraj obstajajo) kar dobrih 45 let. Veliko bolj povezani in med seboj podobni narodi kot v EU po vseh teh letih niso imeli težav si »vzeti nazaj« svojo identiteto in pravico naroda do samoodločbe ter posledično državno suverenost, da krvave bratske vojne med njimi sploh ne omenimo. Nikoli in nikar ne smemo namreč trenutne situacije vzeti za zagotovo,

status quo obstoji, vendar zgolj dokler si vsi akterji želijo in prizadevajo za to. Najbolje to opišeta Grizold in Bučar (2011, 833–836), ko med kozmpolitizmom in protikozmolitizmom na sredini dodata še »vmesni varnostni premislek, ki poudarja globalne vidike varnosti, obenem pa še vedno izhaja iz nacionalne varnosti kot ene izmed temeljnih funkcij države«. Izhajata iz Paula (2000), ki je v svojem članku že na prelomu tisočletja opisal vpliv globalizacije na nacionalno varnost. Kljub dejstvu, da magistrsko delo preverja ogroženost države s strani trgovine z ljudmi, pa ne trdi, da je slednja kadarkoli poglavitna (najpomembnejša v smislu eksistence) grožnja države ali da vojaške grožnje niso več relevantne. V praksi se je namreč pokazalo, da so države, ki se soočajo z oboroženim konfliktom na svojem območju oziroma so se v nedavni preteklosti, ekstremno ranljive za trgovino z ljudmi. Države, ki so zagotovile svojo vojaško varnost in njihova suverenost v tem pogledu ni ogrožena, pa se lahko ukvarjajo s problematiko trgovine z ljudmi in drugimi varnostnimi dilemami, ki (in če) jih ogrožajo. Vendar pa je mnogo teh težav (nalezljive bolezni, okoljske nevarnosti idr.) obstajalo že prej in je novost zgolj njihova vključenost v izračun nacionalne varnosti (Paul 2000, 31). Hladna vojna namreč ni prinesla konca vojne v globalnem pomenu za vse večne čase, temveč je zgolj korenito pretresla sistem zavezništev in manjšo nevarnost za direktni spopad. Toda le-teh med dvema blokoma neposredno nikoli v času vojne ni bilo. In vsaj od časov kubanske krize se je velika napetost tudi počasi umirjala. Obstajala je možnost konstantne grožnje, ki pa je danes veliko manjša. Prav to zaupanje med državami je namreč največji mejnik konca hladne vojne, ki je dejansko odprl državne meje in omogočil prost (ali vsaj bolj prost) pretok blaga, ljudi in kapitala, torej globalizacijo. Prav slednje pa je glavni vzrok za vzpon mednarodnega kriminala in tudi trgovine z ljudmi. Referenčni objekt se tako ni spremenil, spremenili so se odnosi med njimi in posledično situacija, v kateri so. Booth v svoji knjigi Teorije svetovne varnosti (2007) govori o rekonceptualizaciji svetovne varnosti¹⁵ – trdi, da se je realnost spremenila, zato je potreben nov pogled na varnost, vendar pa zgolj nov pogled ne pomeni, da se je opazovanec spremenil. Da objekti ostajajo isti, nakazuje tudi še vedno prisotna vojaška grožnja. Tekmovanje v vojaški tehnologiji iz hladne vojne se ni nikdar zaključilo in se nadaljuje še danes, prav tako ni prišlo do množične demobilizacije in tudi državni proračuni za vojsko se v glavnem niso kaj veliko spremenili (Paul 2000, 13–17). Zaradi večje odvisnosti med državami pa so možne tudi druge nevojaške sankcije, ki imajo danes veliko večji vpliv kot so ga imele včasih – ekonomske sankcije so tako v Iraku imele podoben vpliv kot bi ga imelo »počasno stresanje

¹⁵ Op. av.: Govori o svetovni varnosti (*world security*) in ne mednarodni (*international security*), čeprav ne zanika obstoja meja in njihove pomembnosti.

preproge iz bomb« (prevod avtorice iz angleščine: *slow carpet bombings*), glede na uničujoče posledice državne ekonomije in dobrobit populacije (Paul 2000, 15). Trdimo lahko torej, da se države ne poslužujejo vojaških sankcij, ker imajo druge možnosti, cenejše in bolj učinkovite. Vendar pa so prav države tiste, ki aktivno reagirajo zaradi posledic na njihovo nacionalno varnost.

Varnost je sporen koncept, saj temelji na subjektivnih prvinah, kot so politika, morala, ideologija ipd. (Buzan in Patman v Prezelj 2001, 127). Za razumevanje pojma varnosti sodobne nacionalne države je torej nujno potrebno tudi razumevanje drugega pojma – sodobna nacionalna država. Turk (2007, 83–116) v svoji knjigi navede, da je po mednarodnem pravu država politična skupnost, ki jo opredeljujejo: definirano ozemlje, stalno prebivalstvo, efektivna vlada in sposobnost odnosov z drugimi državami. Nacionalna varnost bi tako posledično morala zagotoviti določeno varnost oziroma sposobnost upravljanja vseh teh štirih elementov: varovati svoje meje in opravljati nadzor nad ozemljem, varovati interese in dobrobit svojih državljanov ter zagotavljati politično delovanje znotraj in zunaj države. Vendar ne smemo pozabiti, da »so država ljudje« in da države obstajajo v korist in zaradi želje svojih državljanov po življenju v skupnosti. Nacionalna varnost je tako prioriteta zgolj v smislu skupno dobrega, vendar ostaja človek poglobitni temelj države. Kajti, kot pravita Grizold in Bučar (2011, 841) »vojaška varnost ni nikoli končni cilj; človekova varnost je cilj, končni smisel vseh varnostnih prizadevanj«.

V času hladne vojne je bila sicer v ospredju nacionalna varnost in človekova varnost ni bila razumljena tako kot danes. Človeška varnost je bila veliko bolj obravnavana kot ekvivalentna nacionalni. Danes pa znotraj konteksta človeške varnosti razumemo osebno varnost pred nasiljem ali škodo in dostop do osnovnih življenjskih potrebščin (Grizold in Bučar 2011, 841). Država ostaja tista, ki posamezniku lahko zagotovi varnost (oziroma mu jo onemogoča), nikakor pa ne gre pozabiti, da brez nacionalne varnosti ne more biti realizirana človekova varnost. Če je država ogrožena, potem so ogroženi tudi njeni subjekti. Prav tako država, kjer njeni subjekti nimajo zagotovljenih vseh elementov človekove varnosti, tudi ni v celoti varna. Včasih je namreč obstaja ekvivalenca med varnostjo posameznika in varnostjo države predvsem zato, ker sta bila za posameznika zgolj dve nevarnosti: njegova lastna država ali pa neka druga država. Danes ob spoštovanju prepovedi vojne in spoštovanju pravic človeka in državljana teh dveh nevarnosti praktično ni (vsaj za večino prebivalcev na zahodni polobli), toda nevarnost je drugje – v primeru trgovine z ljudmi je to mednarodno organizirani

kriminal. Nacionalna varnost je namreč ogrožena predvsem v kontekstu, da je ogrožen njen monopol prisile. Njene državljanke namreč ogroža nekdo/nekaj, česar država ne zmore kontrolirati, in to ni več druga država (torej enakovredni subjekt).

Jezikovno sporazumevanje v večini vedno temelji na nasprotnih pojmih (binarnosti) in isto je pri razumevanju pojma varnosti. Pojem varnost je brez obstoja pojma grožnja oziroma nevarnost popolnoma votel. Varnost torej v popolnosti nikdar ne more obstajati, ampak gre vedno gre za približek. Varnost lahko opredelimo le v smislu nenavzočnosti. »V tem smislu naj bi po Ullmanovi definiciji med grožnje nacionalni varnosti sodili vsi tisti dogodki ali sekvence dogodkov, ki grozijo, da bodo v kratkem času drastično znižali kakovost življenja prebivalcev države ali da bodo drastično zožili izbiro možnih političnih reakcij, ki so na voljo državi in privatnim nevladnim subjektom (posameznikom, skupinam in korporacijam) znotraj države (Prezelj 2001, 131). Po Grizoldu (1998, 3) »nacionalno varnost danes najsplošneje opredelimo kot varnost državnega naroda in njena vsebina zajema ohranitev nacionalnega ozemlja, zaščito življenja ljudi in njihove lastnine, utrditev mednarodnega statusa države ter ohranitev nacionalne suverenosti«. Vsi ti štirje elementi se namreč nanašajo na prej omenjene štiri elemente opredelitve države: definirano ozemlje (ohranitev nacionalnega ozemlja), stalno prebivalstvo (zaščito življenja ljudi in njihove lastnine), efektivna vlada in sposobnost odnosov z drugimi državami (utrditev mednarodnega statusa države in ohranitev nacionalne suverenosti).

Pri analizi, ali je trgovina z ljudmi varnostna grožnja sodobni državi, se bomo osredotočili prav na grožnjo teh štirih elementov na podlagi prej omenjene binarne opozicije – kateri elementi so prizadeti posledično pomeni ogrožanje varnosti:

- nacionalno ozemlje: efektivni nadzor nad celotnim ozemljem (aktivnosti ne potekajo mimo države, temveč ima slednja primeren nadzor nad svojimi prebivalci in njihovim delovanjem); ohranitev državnih meja;
- zaščita življenja ljudi in njihove lastnine: država zagotavlja dostojno in primerno življenje svojim državljanom, varuje njihova življenja, njihov dobrobit in njihovo lastnino (omogoča, da svoboda posameznika ne sovпада s svobod drugega);
- utrditev mednarodnega statusa države: mednarodna prepoznavnost države; sodobna liberalno demokratična država pa preko svoje politike nacionalne varnosti uresničuje tudi lastno vizijo in strategijo, ne le zagotavljanja fizičnega preživetja svoje nacije, ampak zagotavlja tudi pogoje za družbeni razvoj, varnost in blaginjo svojih

državljanov, zatorej v ta okvir sodi tudi zagotavljanje delovanja pravne države, spoštovanje demokratičnih političnih postopkov v procesih odločanja, spoštovanje človekovih pravic idr.;

- ohranitev nacionalne suverenosti: sposobnost države, da izpolnjuje prejšnje tri elemente na podlagi lastnih odločitev in ne pod določeno prisilo s strani drugih subjektov.

2.5.2 Temeljni pojmi (varnostni izziv, varnostno tveganje, varnostna grožnja in trgovina z ljudmi)

Že v 90. letih prejšnjega stoletja je ameriški general Collin L. Powell dejal: »Konec je razkošja, ko smo vedeli, na katero grožnjo naj se pripravljamo¹⁶« (AANS 1995). Kot je bilo namreč razloženo v prejšnjem poglavju, se sodobne države v današnjem svetu soočajo z različnimi varnostnimi težavami, možnost vojaškega napada z druge države je dejansko še najmanjši problem (vsaj za razvite zahodne države). Prezelj pravi, da se grožnja izbranemu referenčnemu objektu lahko nanaša na njegovo 1) varnost, 2) interes, 3) stabilnost, 4) mir ali 5) vrednote ali pa kar 6) grožnjo referenčnemu objektu (Prezelj 2001, 129). Pri vseh teh možnih nevarnostih (od mehkih groženj, kot so okoljski problemi, vse do trdih vojaških groženj, kot so teroristične grožnje) je danes težko opredeliti, ali nekaj državi predstavlja zgolj izziv ali že tveganje ali pa dejansko grožnjo njeni nacionalni varnosti. Kotnik-Dvojmoč (2000/2001, 216) k tem konceptom doda še negotovost in nevarnost ter zapiše:

Ali je umestno govoriti o negotovosti, izzivu, tveganju, grožnji ali nevarnosti, je torej odvisno od verjetnosti (to je od trenutne prisotnosti/odsotnosti varnostno zanimivih pojavov/procesov) in (potencialne) intenzivnosti stika med pojavom/procesom in subjektom, ki se z njim (lahko) sooča. O varnostni negotovosti torej govorimo takrat, ko se pojavi vsaj minimalna možnost, da pride do stika med določenim varnostno zanimivim pojavom/procesom in subjektom (potencialna ogroženost), o varnostnih grožnjah in še posebej nevarnosti pa takrat, ko dejansko že prihaja do negativnega spreminjanja oz. znižanja dosežene ravni kakovosti posameznikovega in/ali družbenega življenja (realna ogroženost).

Med naštetimi pojmi tako poteka časovna in intenzivnostna kontinuiteta (Poklič 2012, 12), vendar je v praksi težko pojasniti jasno mejo med termini. Izredno težko je oceniti, koliko je

¹⁶ Za kako pomemben trenutek v zgodovini in popoln preobrat v razumevanju nacionalne ter mednarodne varnosti nakaže slednja anekdota. General Powell je bil skupaj s Shultzom, zunanjim ministrom, v Moskvi pri predsedniku Sovjetske Zveze Gorbačovu, ko je slednji dejal: »Gospod Shultz, saj razumete, da v tem trenutku končujem hladno vojno,« potem pa naj bi se obrnil k generalu in rekel: »General, opravičujem se, toda morali boste najti novega sovražnika« (AANS 1995).

varnost določene države res ogrožena s strani pojava, kot je trgovina z ljudmi, sploh ob dejstvu da imajo pri tem veliko vlogo mediji, ki poročajo ali tudi ne o določeni tematiki in tako ustvarjajo javno mnenje. O trgovini z ljudmi se namreč v medijih v Sloveniji govori bolj malo, pa še to bolj zadnja leta, po drugi strani pa se o terorizmu poroča zelo veliko. Terorističnih napadov v Sloveniji nismo imeli, primerov trgovine z ljudmi pa imamo vsako leto nekaj.

Grožnjo varnosti Prezelj (2001, 131) opredeli kot »tiste pojave (probleme), ki izdatno zmanjšujejo eksistencialno in razvojno varnost (omejujejo eksistenco in zavirajo razvoj) izbranega objekta«. V razmerju med grožnjo in nevarnostjo je tako, prva nujen, ne pa zadosten pogoj za drugo. V magistrskem delu predstavljeni primeri trgovine z ljudmi so oziroma še predstavljajo nevarnost za države in regije, kjer so se zgodile, za ostale države pa v tem trenutku v najhujšem primeru lahko predstavljajo grožnjo. Torej verjetnost nevarnosti je enako tveganju (Prezelj 2001, 133–134). Kolikšna je ta verjetnost v primeru določenih držav, pa moramo za vsako državo oceniti posebej. Poklič (2012, 9–15) namreč grožnjo razume kot »produkt treh faktorjev: namen, zmožnost, ranljivost« in trdi, da »če hočemo izdelati celovito oceno ogroženosti, ki bi zajemala vse varnostne dimenzije, moramo proces specializirati na posamezne vsebinske sklope glede na naravo in lastnosti virov ogrožanja ter jih na koncu integrirati v celoto /.../«. Analiza tako ugotavlja namen, predvsem pa zmožnost, faktor ranljivosti pa bi bilo potrebno analizirati za vsako državo posebej, saj se med državami po svetu spreminja.

Tveganje je manjša verjetnost kot pa grožnja, zavedati pa se moramo, da prav vsi pojavi in dejanja lahko prinesejo določena tveganja. Globalizacija je prinesla različna tveganja, predvsem veliko soodvisnost med državami. Pri raziskovanju ni cilj ugotoviti, ali trgovina z ljudmi prinaša splošna tveganja, temveč ali obstajajo varnostna tveganja za sodobno državo. Kajti ne glede na temno plat trgovine z ljudmi, lahko vedno najdemo pozitivne lastnosti – dobiček iz trgovine z ljudmi je prinesel denar za razvoj na Kitajskem, pospešil je turizem na nekaterih delih sveta (predvsem Tajski) in zmanjšal revščino, ljudje so preživeli zaradi nakupa organov, dobili otroke idr. Kajti kot pravi sociolog Vito Flaker (1994, 189) – tveganje je produktivno, saj je sestavni del človekovega življenja in »kdor riskira, ta profitira«.

Kotnik-Dvojmoč varnostni **izziv** tako razume kot manjšo verjetnost od tveganja vendar večjo možnost kot zgolj negotovost, medtem pa Prezelj (2001, 138) trdi, da »moramo termin uporabljati samo v povezavi z akterji iz sistema nacionalne ali mednarodne varnosti (npr. policija, kriminalistične in protiteroristične službe, vojska, obveščevalne službe, mednarodne varnostne in obrambne organizacije idr.), ki skušajo odpraviti posledice ali preprečiti izbruh grožnje varnosti«. S Prezljem se strinjam v točki, da je izziv vedno vezan na nekoga, vendar pa trdim, da je to navezavo mogoče razumeti tudi posredno. Omenjene akterje namreč lahko razumemo kot efektivno vlado, ki je eden izmed štirih konstruktivnih elementov države (glej zgoraj). Izziv tem akterjem je torej tudi varnostni izziv državi in njeni nacionalni varnosti.

Najbolj pogosto uporabljena definicija trgovine z ljudmi je definicija iz t.i. Palermškega protokola¹⁷:

Trgovina z ljudmi: novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb zaradi izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov» (3. člen, pododstavek a).

Definicija je uporabljena v strokovni literaturi, v medijih, v okviru delovanja tako države kot mednarodnih organizacij in nevladnih organizacij. Tudi Konvencija Sveta Evrope je uporabila to definicijo, vendar pa jo je uporabila zgolj kot izhodišče in jo tudi dopolnila. Kot je opisano v nadaljevanju ima ta definicija v praksi mnoge pomanjkljivosti, predvsem pa se je delovanje trgovcev v tem času zelo spremenilo, saj je bil protokol sprejet že leta 2000. Problematično je bilo tudi izključno razumevanje trgovine z ljudmi v okviru mednarodnega organiziranega kriminala – navsezadnje je protokol dopolnitev Konvencije proti mednarodno organiziranemu kriminalu. Kljub pomanjkljivostim pa je definicija prelomna točka v boju s trgovino z ljudmi.

V nadaljevanju bo še podrobneje predstavljena trgovina z ljudmi in njene pojavne oblike ter posledice za nacionalno varnost. Vendar naj ponovno poudarimo – nikoli ne moremo z vso gotovostjo trditi, da je nek pojav grožnja, tveganje ali izziv oziroma nič od naštetega. V tem

¹⁷ Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodno organiziranemu kriminalu (imenovan tudi Palermški protokol) – *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.*

kontekstu lahko vedno zgolj podajamo oceno in razen v primeru izpolnitve grožnje ali drugih posledic, nikoli in nikdar ne moremo trditi za preteklost, da smo določeno situacijo pravilno ocenili.

3 TRGOVINA Z LJUDMI KOT VARNOSTNO VPRAŠANJE SODOBNE DRŽAVE

3.1 Varnostne razsežnosti trgovine z ljudmi kot družbenega pojava

V zadnjem času se raziskovalci aktivno ukvarjajo s problematiko trgovine z ljudmi po celem svetu. Toda kar očitajo tej akademski perspektivi, je poleg prevelikega ukvarjanja zgolj s pojavno obliko za spolne namene in poudarkom trgovine z ženskami ter otroki, predvsem pomanjkanje predmeta proučevanja (Human Trafficking Organization). Ni popolnoma jasno, kaj vse obsega trgovina z ljudmi in česa ne. Toda to ni problem zgolj raziskovalcev, temveč posledično tudi organov pregona in sodnega sistema. Velikokrat je nejasno trditi, ali se raziskovalci osredotočajo na vprašanje trgovine z ljudmi v okviru posameznika, države ali mednarodne skupnosti. Literatura je osredotočena predvsem na ljudi z izkušnjami trgovine z ljudmi (torej posameznike) in na boj proti trgovini z ljudmi (torej nevladne organizacije, vladne organizacije in države). Mednarodna skupnost je razumljena v luči, da je trgovina z ljudmi globalen pojav in bi zato boj moral potekati na globalni ravni. To magistrsko delo in njegova analiza se skušata osredotočiti na državo – kot žrtev trgovine z ljudmi (posledice trgovine z ljudmi na državo) in kot pomemben faktor za obstoj trgovine z ljudmi (državno nedelovanje na tem področju omogoča širjenje pojava).

Namen magistrskega dela je podati čim širšo definicijo trgovine z ljudmi in se ne omejiti na mednarodne oziroma nacionalne definicije. Fokus naloge je prepoznati, ali je trgovina z ljudmi varnostna grožnja sodobni državi, zato je široka definicija popolnoma smotna. Državo namreč ne ogrožajo zgolj kazniva dejanja, ki so prepoznana tudi v njenem notranjem pravu ali mednarodnem pravu. Sploh pa je značilnost trgovine z ljudmi, da se pojavne oblike razvijajo hitreje, saj trgovci ubirajo nove poti, metode in načine, kot pa ukrepi s strani države. Magistrsko delo želi sprožiti debato o razmišljanju trgovine z ljudmi in se ne osredotoča zgolj na pravno obstoječo realnost države, temveč predvsem na prakso.

Popolnoma se izogniti definicijam je nemogoče, zato so uporabljene zgolj kot začetna točka raziskave. Tako kot tudi pri vseh drugih raziskovalcih, analiza temelji predvsem na prej omenjeni definiciji iz Palermskega protokola. Kar je pri tej definiciji predvsem problematično, je njena osredotočenost na tri elemente: dejanje, sredstva¹⁸, namen. Zapletenost definicije oteži delo tožilstvu, ki mora na sodišču dokazati prav vse tri elemente,

¹⁸ V primeru otrok metode niso relevantne: »novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje otrok zaradi izkoriščanja se šteje za trgovino z ljudmi, tudi če ne vključuje sredstev navedenih v pododstavku a tega člena; (3. člen, pododstavek c).

kar v praksi pomeni, da večino primerov trgovine z ljudmi ni obravnavano kot trgovina z ljudmi, temveč druga kazniva dejanja (kršitev delovne zakonodaje, zloraba prostitucije, otroška pornografija idr.). Prav tako se definicija preveč osredotoči na element izkoriščanja, kar onemogoči, da bi kot trgovino z ljudmi razumela tudi prodajo otrok za posvojitev ali pa nadomestno materinstvo. Ena izmed definicij izkoriščati po SSKJ namreč pomeni: »neplačano si prilaščati proizvode tujega dela: izkoriščati delavce« (SSKJ 2010, geslo: izkoriščati). Osredotočenost definicije je tako na jemanju dela od nekoga drugega (običajno delo in tudi spolno delo, vojaške usluge, poroka kot služabništvo ter hkrati spolno delo) ali pa dejanskem delu telesa in ustvarjanju profita na podlagi tega. V magistrskem delu je fokus poleg omenjenega izkoriščanja tudi na filozofskem razumevanju trgovine z ljudmi kot prodaje človeškega telesa, njegove duše in usode. Prodaja otrok, pa je, tudi če jim v realnosti omogoči boljšo prihodnost, tako trgovina z ljudmi, saj človeka degradira na stopnjo denarne vrednosti (blagovne menjave), ki temelji na videzu, zdravju, spolu in rasi ali nacionalnosti¹⁹. Tako trdi tudi Leslie Holmes (2010, 1): » /.../ mnogi otroci pa so prodani z namenom posvojitve, posledično pa so lahko v virtualnem suženjskem odnosu do svoje nove družine«. Suženjstvo namreč ni bilo prepovedano zgolj zaradi izkoriščanja, temveč tudi ker je v nasprotju z razsvetljensko logiko razumevanja človeka, njegove biti in njegove prave vrednosti. Zanimiv je namreč podatek, da je šele v začetku 20. stoletja prišlo v ospredje povezovanja suženjstva s prostitucijo in »od takrat je zločin trgovine z ljudmi povezan predvsem s prostitucijo in z otroško prostitucijo ter manj z ostalimi suženjstvu podobnimi oblikami izkoriščanja na trgu dela« (Goodey v Kovač 2010, 18). To nakazuje na ta prehod iz suženjstva, s poudarkom na lastninjenju, na trgovino z ljudmi, ki se osredotoča na goli element izkoriščanja. (Prisilna) prostitutka je namreč v prvi vrsti razumljena kot prisiljena v spolno delo in izkoriščana za dobiček ter šele pozneje kot posledično tudi last nekoga. Pomislek glede Palermskega protokola velja tudi, ker »zajema navedena področja pod pogojem obstoja nadnacionalnih dejavnosti in vključenosti za ta namen organiziranih mednarodnih kriminalnih združb« in »se nanaša na pozitivno diskriminacijo kot zaščito, ki jo zagotavlja izključno v odnosu do žensk in otrok« (Čurin 2012). Kljub izpostavljenim kritikam, pa je slednji protokol prinesel pozitivne spremembe²⁰ in ga je potrebno v pravu upoštevati zgolj kot izhodišče – najbolje so to uredile prav evropske države, ki so pozneje na

¹⁹ Prav zaradi takih opažanj, se je tako nemogoče izogniti tudi kritičnim teorijam varnosti, predvsem feminističnim in marksističnim.

²⁰ Sploh dejstvo, da je sprejet v večini držav sveta in se torej že uveljavlja kot univerzalno načelo mednarodnega prava. Leta 2015 so naslednje države še edine ne-podpisnice protokola: Bangladeš, Butan, Brunej, Komori, Republika Kongo, Fiji, Japonska, Severna Koreja, Republika Koreja, Maldivi, Maršalovi otoki, Nepal Pakistan, Paolau, Papua Nova Gvineja, Singapur, Salomonovi otoki, Somalija, Južni Sudan, Šri Lanka, Tonga, Uganda, Jemen.

podlagi protokola sprejele Konvencijo Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (2005), na nivoju EU pa še izredno pomembno Direktivo 2011/36 o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev (Evropski parlament in Svet Evropske Unije 2011). Države EU so tako Palermški protokol ratificirale in tudi osnovale definicije v svojih dokumentih na podlagi le-tega, vendar so tematiko razširile, kar je omenjeno v nadaljevanju²¹.

Magistrsko delo se izogiba statistike, saj, kot je že omenjeno, je popolnoma nerealna. Vse številke so zgolj prikazana slika, da ne govorimo o redkih primerih temveč globalno široki problematiki. Poudarek ni, koliko primerov katere pojavne oblike je v kateri državi, ker je to praktično nemogoče narediti zaradi skritega načina delovanja trgovcev in bi torej šlo zgolj za ugibanja. Namen je prikazati vse pojavne oblike, ne glede na to, kje so se zgodile, in naštetih različne primere teh pojavnih oblik, ki so bili zaznani. To nakaže, s čim vse bi se sodobna država *lahko* soočila in kaj vse bi *lahko* ogrozilo njeno nacionalno varnost.

Ker ne obstaja skoraj nič strokovno in znanstvene literature o trgovini z ljudmi kot varnostnem vprašanju, je tako magistrsko delo zasnovano na analitično logični metodi. Pri opisovanju pojavnih oblik in konkretnih primerov je fokus na razlogih in posledicah le-teh za nacionalno državo ter posameznika kot subjekta te države. Različne pojavne oblike izpostavljajo različne dejavnike, skupaj kot celota pa naj bi odgovorili na vprašanje, ali je trgovina z ljudmi res varnostna grožnja. Osredotočenost je na varnost državi, vendar pa sta izpostavljeni tudi varnost posamezniku in mednarodni skupnosti v navezavi na nacionalno varnost. Kajti kot je že davno v 17. stoletju zapisal pesnik John Donne:

*»Noben človek ni otok,
popolnoma sam zase;
vsak človek je kos celine,
del kopnega;
če morje odplavi grudo zemlje,
se Evropa zmanjša,*

²¹ KZ-1 tako v 113. členu opredeli: Trgovina z ljudmi

(1) Kdor zaradi izkoriščanja prostitucije ali drugih oblik spolnih zlorab, prisilnega dela, suženjstva, služabništva ali trgovine z organi, človeškimi tkivi ali krvjo drugo osebo kupi, prevzame, nastani, prepelje, proda, izroči oziroma z njo kako drugače razpolaga ali pri teh ravnanjih posreduje, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let.

(2) Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno proti mladoletniku ali pa s silo, grožnjo, preslepitvijo, ugrabitvijo ali zlorabo podrejenega ali odvisnega položaja ali z namenom prisiljevanja k nosečnosti ali umetni oploditvi, se storilec kaznuje z zaporom od treh do petnajstih let.

(3) S kaznijo iz prejšnjega odstavka se kaznuje, kdor stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena kot član hudodelske združbe za izvedbo takih dejanj ali če je bila s tem dejanjem pridobljena velika premoženjska korist.

*kot bi se zmanjšal rtič,
kot bi se posestvo tvojih prijateljev
ali pa tvoje lastno;
smrt slehernega človeka vzame del mene,
ker pripadam človeški vrsti;
in zato nikdar ne pošiljaj poizvedovat, komu zvoni;
zvoni tebi.»(Wikipedia.si)*

Po več stoletjih velikih globalnih sprememb v svetu je ideja, ki jo je predstavil Donne, še zmeraj aktualna. Ljudje živimo v skupnosti in krivice, ki se dogajajo posamezniku, se dogajajo celotni družbi. Ko je ogrožena varnost enega, je posledično ogrožen prav vsak posameznik.

3.2 Pojavne oblike trgovine z ljudmi

V sledečih podpoglavjih so opisane pojavne oblike trgovine z ljudmi. Najprej je opisano izkoriščanje dela, ki v času današnje krize postaja vedno bolj obširno in aktualno po celem svetu. Sledi spolno izkoriščanje, ki je najbolj pogosto, zatem pa manj znane oblike trgovine z ljudmi: trgovina z ljudmi za rekrutacijo vojakov, trgovina z ljudmi za namen prodaje organov, človeških tkiv in krvi ter na koncu še trgovina z ljudmi za nakup otrok. Sploh zadnji pojavni obliki sta velikokrat sporni tako v praksi kot teoriji, ker naj bi dejansko prinesli veliko pozitivnih posledic. Vendar pa bo v nadaljevanju analizirano, ali je to res in ni to zgolj zavajanje ljudi.

3.2.1 Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela (otroci/ženske/moški)

Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela je druga najbolj pogosta oblika trgovine z ljudmi in predstavlja 18 % svetovnega trgovanja (United Nations Office on Drugs and Criminal 2009, 6), čeprav gre za pojavno obliko, ki je pravno gledano najbolj urejena že več desetletij²². V nekaterih državah zahodne Afrike je to še danes edina zaznana oblika trgovanja z ljudmi, na enih predelih sveta pa najbolj pogosta (npr. nekatere države v Indiji, nekje v južni Ameriki) (United Nations Office on Drugs and Criminal 2009, 50) in kar tri četrtine žrtev naj bi bilo iz

²² Starodobno suženjstvo je bilo pravzaprav prisilno delo v različnih oblikah in suženjstvo kot tako je bilo prepovedano najprej v Veliki Britaniji 1807 in potem se je prepoved počasi širila po celem svetu ter nazadnje dobila mednarodni značaj v Splošni Deklaraciji Človekovih Pravicah – *The Universal Declaration of Human Rights*, leta 1948. Že iz leta 1930 pa obstaja Konvencija Mednarodne organizacije dela o prisilnem ali obveznem delu (ILO 1930).

Azije (ILO v Shelley 2010, 141). Eurostat (2013, 10) za območje EU navaja, da naj bi bilo 25% identificiranih in domnevnih žrtev namenjenih za izkoriščanje dela. V primerjavi z izkoriščanjem za spolne namene, naj bi se pojavna oblika za izkoriščanje dela v EU počasi manjšala pred krizo: padla je iz 28 % leta 2008 na 23 % leta 2009 in 2010, po raziskavah UNODC pa naj bi po celem svetu dejansko ta oblika narasla iz 18 % v letih 2003–2006 na 36 % med letoma 2007–2010 (Eurostat 2013, 10, 18). V zadnjih letih pa je prav zaradi ekonomske krize praksa izkoriščanja delavcev narasla povsod po svetu in tudi v EU, saj se podjetniki osredotočajo na manjšanje stroškov proizvodnje. Večina žrtev naj bi bila moškega spola, kar 77 % (Eurostat 2013, 10). Mednarodna organizacija dela (v nadaljevanju tudi ILO) ocenjuje, da naj bi bilo v prisilno delo vključenih 14 200 000 ljudi v privatnem sektorju in še 2 200 000 izkoriščanih s strani države (ILO 2012, 14). Toda te številke so zgolj ugibanja²³, v realnosti je teh žrtev verjetno mnogo več. V primerjavi s trgovino z ljudmi za spolno izkoriščanje je pojavna oblika izkoriščanja za delo veliko težje opažena – mnogokrat ni izrecno prepovedana v zakonodaji²⁴, javnost je ne prepozna kot trgovino z ljudmi temveč zgolj kot slabe pogoje dela, policisti in drugi organi pregona jo težje identificirajo, prav tako je to, za razliko od npr. prostitucije na ulici, bolj ali manj skrita oblika trgovine (United Nations Office on Drugs and Criminal 2009, 51). Velikokrat se zgodi, da se žrtve same ne prepoznajo²⁵ kot žrtve oziroma da se predvsem moški ne želijo identificirati kot žrtve, ker jih je sram. Kljub urejeni zakonodaji in definicijam tako ostajajo vprašanja: kako izkoriščevalski mora biti odnos, kako slabi morajo biti pogoji in kako zelo zavedena mora biti oseba, da lahko govorimo o trgovini z ljudmi za izkoriščanje dela (Anti Slavery International 2006, 7).

OBLIKE

V trgovini z ljudmi za izkoriščanje dela ločujemo prisilno delo in storitve ter suženjstvo, služabništvo in podobne oblike, ki so podrobneje opisane v nadaljevanju²⁶. Sicer pa žrtve trgovine z ljudmi najdemo v vseh gospodarskih dejavnostih – v storitvenih dejavnostih (kozmetičnih salonih, kitajskih restavracijah, turizmu), tovarnah (predvsem v industriji z oblačili), rudnikih, ribištvu in ribarništvu, pri delu doma, idr. Moški po navadi opravljajo težja, nevarna in umazana dela (gradbeništvo, rudarstvo, delo na kmetijah ipd.), ženske pa so po navadi domače služabnice (služkinje) in sužnje, ki opravljajo gospodinjska dela ter skrbijo

²³ Razlikujejo se tudi glede na samo razumevanje koncepta trgovine z ljudmi in koncepta izkoriščanja dela (metode dela).

²⁴ Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela tako večkrat spada pod kršitve delovne zakonodaje kot pa kazenske zakonodaje.

²⁵ Pogoji dela so po svetu namreč zelo različni in kar Evropejci razumemo kot izkoriščanje migrantskih delavcev pri nas, slednji to lahko razumejo kot normalno delovno prakso, ki so jo vajeni iz svoje domovine.

²⁶ Mednarodna organizacija dela med prisilno delo uvršča tudi prisilno spolno delo, kar pa je v tem magistrskem delu in tudi drugi literaturi ločeno poglavje. Prav to je tudi razlog, da so podatki te organizacije izrazito drugačni.

za otroke. Otroke najdemo v dejavnostih posebnih za njih (primer so tovarne preprog, kjer otroci lažje delajo, ker imajo manjše roke; Shelley 2010, 64), pri delu skupaj z njihovimi starši, v industriji (tekstilna industrija, proizvodnja kave, kakava, vžigalic, ognjemetov), ribištvu, rudnikih, kot služabniki doma, na kmetijah, kot dirkači v kameljih dirkah (*camel jockeys*)²⁷ ... Znotraj EU je veliko otrok izkoriščenih za delo (služabništvo, prisilne storitve – beračenje in prisilna kriminaliteta, delavci v industriji), ki so prišli iz tujine (predvsem Afrike) brez spremstva odraslih (Shelley 2014, 212). Otroci so predvsem ranljiva skupina, saj bi potrebovali nadzor (staršev in države), izobrazbo in ekonomske priložnosti v prihodnosti, da ne bi bili tako ranljivi za trgovino, kot so. Zelo pogosta oblika trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela v Južni Ameriki in Aziji poteka preko dolgovne obveze (*debt bondage*) – iz različnih razlogov je posameznik trgovcu dolžan odplačati dolg in zato dela zanj zastonj. Dolg je včasih izmišljen oziroma po navadi pretirano (predvsem migrantom računajo ogromne zneske za ilegalno prečkanje meje in jih tako zaslužijo v novi domovini), skoraj vedno pa je narejen tako, da se ga tudi z rednim delom ne da izplačati in da se dejansko zaradi stroškov teh delavcev (bivališče, hrana, zdravstveni izdatki ipd.) večja. Na določenih predelih sveta takšna praksa obstaja že več stoletij (predvsem v Aziji). S strani državnih organov je tako težko dokazati, da je šlo za trgovino z ljudmi in ne zgolj za kršenje določb delovnega prava. Velikokrat so bile žrtve zavedene, da bodo opravljale drugo delo pod drugačnimi pogoji za drugačno plačilo. Večina žrtev ima skupno lastnost, da ne more pobegniti. Severna Koreja pa tako ostaja edina država, ki dejansko dovoljuje trgovanje z njenimi državljani (v smislu, da dovoli izkoriščanje za delo) na Daljnem vzhodu Rusije, saj emigranti v domovino pošiljajo denar (Shelley 2010, 142).

RAZLOGI

Suženjstvo je bilo prepovedano na globalni ravni leta 1948 v Splošni deklaraciji človekovih pravic v 4. členu²⁸, toda tako kot mnogokrat prej je bila to prepoved zgolj na papirju, izkoriščanje v realnosti pa se nadaljuje še danes, čeprav v drugačnih oblikah. Trgovanje z ljudmi zajema oblike, kot je suženjstvo in tudi nekatere novejšje oblike izkoriščanja, npr. prodaja organov. Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela obstaja v zelo različnih oblikah, ki bodo v nadaljevanju tudi posebej obravnavane, toda vse imajo en skupni element: za delu

²⁷ Otroci stari od dveh do enajstih let delajo kot jahači v priljubljenih kameljih dirkah (*camel jockeys*) v Združenih Arabskih Emiratih (ZAE) predvsem iz Nepala, Bangladeša, Pakistana Indije, Sudana in Mavretanije (Puri in Mamtara; Lillie 2013; Shelley 2010, 14). ZAE so sicer leta 2002 prepovedali uporabo mladoletnih otrok pri takšnih dirkah, vendar strokovnjaki s področja trgovine z ljudmi sklepajo, da se praksa ni korenito spremenila (Lillie 2013).

²⁸ »Nihče ne sme biti držan ne v suženjstvu ne v tlačanski odvisnosti; suženjstvo in trgovina s sužnji v kakršnikoli obliki sta prepovedana.« (4. člen, Splošna deklaracija človekovih pravic 1948).

nekoga drugega izkoriščevalec dobi profit (to je lahko neposredno denar, izdelek, lahko pa dejansko zgolj opravljeno delo – npr. služabništvo). Ta oblika izkoriščanja obstaja že vse od začetka človeštva oziroma vsaj od začetka civilizacij, ko je ena skupina ljudi izkoriščala drugo skupino. Čeprav je večina ljudi mnenja, da »stara suženjstva« ne obstaja več, pa to ni res, kajti v Mavretaniji je to edina pojavna oblika trgovine z ljudmi in je prisotna na ravni celotne države (glej v nadaljevanju). Največja problematika te pojavne oblike trgovine z ljudmi je predvsem težka prepoznavnost, saj jo je včasih nemogoče ločiti od slabih pogojev dela. Predvsem zaradi dejstva, da je svetovni trg zgolj en, politik dela in delavskih zakonodaj pa je vsaj toliko, kolikor je držav po svetu. Tako v praksi delavce večkrat prepoznamo zgolj kot žrtve delovnega prava in ne kot žrtve kazenskega prava oziroma katerih človekove pravice so bile kršene²⁹. K temu predvsem prispeva dejstvo, da je po svetu spoštovanje človekovih pravic zelo različno in zatorej, kar v Evropi razumevamo kot izkoriščanje, drugje razumejo zgolj kot kruto realnost pomanjkanja alternative in nerazvitost države. Različne socialne pravice in delovni pogoji, toda isti globalni ekonomski trg, tako škodujeta tistim državam in podjetjem, ki se zavzemajo za najvišje spoštovanje človekovih pravic in delovnega prava. To je najbolj videno na primeru EU, kjer po eni strani tekmuje s konkurenčnimi podjetji iz tujine (ki bodisi izkoriščajo poceni delovno silo ali pa je sploh ne plačujejo), po drugi strani pa je padec Berlinskega zidu in pozneje padec državnih meja znotraj EU³⁰ pomenil tudi val migrantov (legalnih in ilegalnih³¹), ki predstavljajo cenejšo delovno silo kot evropski državljani, ki tako izgubljajo službe. Da ostanejo konkurenčni, morajo tako lastniki nižati ceno delovne sile in žrtve trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela so žrtve prav v tem pomenu, da v nasprotju z drugimi delavci ne morejo zavrniti prav nobenih pogojev dela, ne glede na to, kako slabi so. Zahteva po nizki ceni produkcije pa ni izražena zgolj na globalnem trgu temveč tudi na ravni države, torej je trgovina z ljudmi problematična tudi na nacionalni ravni in ne zgolj na mednarodni. To je problem predvsem v velikih državah, ki so še v razvoju in imajo ogromne ekonomske razlike med svojimi državljani (zelo bogati in nasproti zelo revni) ter pomanjkanje srednjega razreda (ki je po navadi prav tisti razred, ki se bori za človekove pravice zoper izkoriščanje³²) – Kitajska, Indija, Indonezija in tudi Brazilija ter Rusija. Kar je značilnost teh držav, je velika raznolikost znotraj družbe in razdelitev ljudi po razredih. Predvsem Indija je tista, katere kastni sistem ima še danes enormne posledice za ustvarjanje

²⁹ K temu ponekod pripomore tudi neurejena zakonodaja, saj nekatere države po svetu še danes trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela ne prepoznajo kot obliko trgovine z ljudmi v njihovem notranjem pravu.

³⁰ Padec meja je opazen tudi drugje – npr. zaradi sporazuma NAFTA.

³¹ Leta 2013 je v EU prišlo 107 000 migrantov na ilegalen način, predvsem Sirijcev, Afganistancev in Eritrejcev (Frontex 2014). Sploh pomembno je, da ta številka narašča – leto poprej je namreč teh migrantov bilo 75 000 (Frontex 2014).

³² Za razliko od revnih (tistih na najnižjem dnu lestvice) ima glas in za razliko od bogatih nima interesa za izkoriščanje.

ogromnega števila populacije ranljive za trgovino z ljudmi³³ (Anti Slavery International 2012, 17). Te države pa imajo za seboj dolgo dobo kolonializma in suženjstva, prav tako pa v teh državah že dolga stoletja obstajajo kriminalne združbe (Shelley 2010, 147). Gre za države, ki se sicer danes ekonomsko hitro razvijajo, toda njihova družba ne doživlja tako hitre modernizacije – z izjemo Gandhijevega gibanja v Indiji države v Aziji nikoli niso doživele velikih uporov proti avtoritarnim režimom in masivnih bojov za človekove pravice³⁴. Tradicija tako v tem delu sveta ohranja pomembno vlogo v družbi – kar lahko razloži obstojnost dolgovne obveznosti (*debt bondage*) in drugih oblik izkoriščanja dela³⁵, neenakosti spolov ter ekstremno visok nivo korupcije in predvsem žrtvovanja v imenu družine³⁶.

Globalizem ima sicer pozitivne posledice, toda prinesel je tudi večjo možnost izkoriščanja, ki je posledica enega globalnega trga (povečane konkurenčnosti, ki je uničila mnoge majhne kmetije in podjetja) in večjega (nenadzorovanega) pretoka ljudi ter blaga in nenadzorovane komunikacije prek interneta. K temu so pripomogle tudi velike razlike med bogatimi in revnimi, razvitimi in nerazvitimi državami, saj, kot pravi Simkhade (v Craig 2010, 250), po navadi ni revščina tista, ki na koncu ljudi »porine v trgovino z ljudmi«, temveč predvsem ekonomska neenakost in želja po boljšem življenju. Razlike se vedno bolj večajo, kar je tudi posledica ekonomske krize iz leta 2008³⁷, toda pravi razcvet trgovine z ljudmi (vseh pojavnih oblik) je povzročil predvsem padec komunizma in razpad Sovjetske zveze³⁸ ter posledice leta – tranzicija, privatizacija, konec socialnih pravic (Shelley 2010, 37). Ljudje so se znašli na cesti in postali veliko bolj ranljivi za izkoriščanje, k temu pa je pripomoglo še naraščanje konfliktov v Evropi in po celem svetu³⁹. Padec komunizma je pomenil tudi vzpon kapitalizma po celem svetu in predvsem njegove miselnosti, množičnega potrošništva. Preko množičnih

³³ Kastni sistem, tako kot včasih suženjstvo, povzroči, da se otrok že rodi v izkoriščanje in se mu po navadi v svojem življenju ne more izogniti. Predvsem znana je praksa podedovanja dolgov (*debt bondage*) svojih staršev, kar povzroči izkoriščanje vseh naslednjih generacij, glede na to, da je dolg narejen tako, da se ga ne more odplačati. Samo v Indiji, Pakistanu, Nepalju in Bangladešu naj bi tako bilo od 15 do 20 milijonov ljudi v dolgovnem izkoriščanju (Bales 2010, 9).

³⁴ Kitajski komunizem v praksi nikoli ni uveljavil enakosti ljudi, saj je imela država pred tem več stoletno zgodovino izkoriščanja (Shelley 2010, 151). Komunizem v tem pogledu ni bil uspešen tudi v SZ, kjer trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela tako lahko obstaja tudi zaradi državnega zaslužjevanja v delavskih taboriščih (Shelley 2010, 178).

³⁵ Tradicija opravičuje izkoriščanje, ki ga večina populacije potem razume kot normalno obliko dela.

³⁶ Družine večkrat prodajo svojega člana v trgovino z ljudmi za izkoriščanje dela v zameno za denar ali uslugo. Na Kitajskem jih prodajajo v zameno za denar za emigriranje v tujino; v Pakistanu bodo otroke z univerzitetno diplomom prodali v tujino, kjer delajo pod zelo slabimi pogoji, zato da dobijo denar za izobrazbo naslednjega otroka (Shelley 2010, 151), predvsem pogosta oblika pa je prodaja za spolne namene (bodisi prostitucijo bodisi prisilno poroko).

³⁷ Nigerija je bila prva država, kjer so identificirali povezanost naraščanja trgovanja z ljudmi in ekonomske krize ter provizije strukturnih posojil (*structural adjustment loans*) s strani mednarodnih finančnih institucij (Shelley 2010, 45).

³⁸ Konec hladne vojne je dejansko prinesel večjo politično nestabilnost in veliko manjši državni nadzor ter intervencijo v ekonomiji. Povsod po svetu se je dvignila raven ilegalne trgovine (*illicit trade*) – že v 90 letih naj bi predstavljala 6 % svetovne ekonomije (Shelley 2010, 38), za leto 2009 naj bi predstavljala že kar 7 % mednarodne trgovine oziroma 1,5 % svetovnega BDP-ja (Transnational Organized Crime).

³⁹ Za trgovino z ljudmi so najbolj ranljivi prav brezdomci, ljudje brez papirjev (rojstnega lista in osebnega dokumenta), ilegalni migranti, begunci, sirote (sploh sirote staršev, ki so zboleli za AIDS, kajti poleg tega, da so sami, so še stigmatizirani s strani družbe), izbrisani ljudje (oziroma ljudje brez države), ljudje na območjih naravnih nesreč (tsunami, orkani, poplave, ...) in na vojnih območjih oziroma prav povsod, kjer je kaos.

medijev so tako posredovane sanje o dobrem življenju v »prvem svetu⁴⁰« in zato se mnogo ljudi odpravi iskati te sanje, po drugi strani pa izkoriščevalci sanjajo o vseh teh dobrinah in se držijo reka, da »cilj (materialne dobrine) opravičuje sredstvo (izkoriščanje sočloveka)«. K naraščanju trgovine z ljudi pripomore tudi korupcija⁴¹, kajti tudi državni uslužbenci so žrtve potrošniške kulture.

Shelley (2010, 39) tako povpraševanje opredli kot »gorivo za rast trgovine z ljudmi«. Večina ljudi v potrošniški kulturi namreč ni direktno vključenih v trgovino z ljudmi, temveč posredno. Bralec verjetno doma nima sužnja ali služabnice, nedvomno pa se v trgovini razveseli, ko za zelo nizko ceno kupi produkt, ki si ga želi. Pogostokrat so ti produkti tako cenovno ugodni prav zato, ker za delovno silo ni potrebno plačati nič oziroma manj, kot bi morali⁴². Diskusija o povpraševanju pa ima velik pomen tudi za boj proti trgovini z ljudmi, saj izpostavi dejstvo, da za obstoječo trgovino niso krive zgolj države izvora in tranzita trgovanja, temveč tudi država končne destinacije. Razvite demokratične države Zahoda so prav tiste, ki ustvarjajo največji trg povpraševanja po izdelkih in storitvah, torej so se v boju proti trgovanju aktivno osredotočile tudi na ta vidik⁴³. Pomembno je izobraževanje širokega kroga javnosti (potrošnikov in uporabnikov drugih storitev), kar v večini opravljajo nevladne mednarodne organizacije (v nadaljevanju NGO). V zahodnem svetu je vse bolj znana pravična trgovina (*fair trade*), leta 2006 so bili sprejeti Atenski principi (*Athens Ethical Principles*; UNGIFT 2006), ki podajo navodila poslovnim direktorjem, kako se izogniti izkoriščanju za delo v svojem poslu. Veliko število zasebnih bank je podpisalo Ekvatorske principe (*Equator principles*), ki se osredotočijo na okoljska in socialna tveganja pri finančnih projektih (ILO 2008, 27). ILO se je osredotočil tudi na pomemben element rekrutacije in aktivno sodeluje s privatnimi agencijami zaposlovanja (ILO 2008, 15), prav tako sodeluje z WTO (World Tourism Organization) na področju turizma varnega otroku in spolnega turizma (ILO 2008, 24). Na tem področju se na nacionalni in mednarodni ravni stori veliko, kar pa ostaja največji

⁴⁰ Kot avtorica sicer zavračam retoriko delitve sveta v tri ali celo več kategorij. Vendar je v delu uporabljena izrecno na tistih mestih, kjer je potreba po poudarku posledic te miselnosti in retorike. Kapitalistična retorika namreč v sklopu »prvega sveta« nakaže, kako je le-ta najboljši (prvi je namreč najboljši) in kako vsi državljani sveta sanjajo o življenju in dobrinah prvega sveta.

⁴¹ Kot opozori Shelley (2010, 46–48), največji problem ni *low-level* korupcija, temveč to, kar ona imenuje globalna korupcija (s strani voditeljev držav in velikih globalnih podjetij ter tudi institucij (tudi Svetovna Banka, IMF), ki imajo (ne)nadzor nad velikimi globalnimi projekti in tako ni vedno jasno, kam se pošiljajo ogromne količine). Najbolj koruptivne države so tako največje države izvora trgovine z ljudmi, predvsem žensk in otrok: Filipini, Rusija, Ukrajina, Bangladeš, Nigerija, Pakistan (Shelley 2010, 48). Avtorica (2010, 49–49) izpostavi Filipine, kjer je korupcija direktno povezana s trgovino z ljudmi preko kapitalizma – zaradi pomanjkanja ekonomskih priložnosti so ljudje tako potrebni kapitala države, saj emigranti pošiljajo denar domov. Mnogi moški so v tujini žrtve trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela, ženske pa kot domače služabnice. Na Filipinih zakonodaja namreč v trgovino z ljudmi ne vključuje žrtev izkoriščanih za delo.

⁴² Tudi če jih plačajo, ti delavci nimajo vseh pravic, kot jih imajo delavci v razvitih družbah – zdravstveno zavarovanje, socialne pravice, pokojnina ipd.

⁴³ Tudi razvite države nikoli niso zgolj končne države, toda tudi one so lahko tranzitne ali države izvora, čeprav v manjši meri.

problem, je nekaznovanost odgovornih, v primeru izkoriščanja za delo predvsem multinacionalnih podjetij. Na 8. evropski dan boja proti trgovini z ljudmi je GRETA opozorila na dejstvo, da sicer zelo različne situacije evropskih držav znotraj trgovine z ljudmi družijo dejstvo, da se premalo osredotočamo na krivce za trgovanje in da so le redko kateri obsojeni, kaj šele obtoženi (Council of Europe 2014). Pri tem bi morali v razvitem svetu narediti veliko več mediji, ki bi z javnim prikazovanjem na podlagi osramočenja konkretnih ljudi in podjetij, lahko vplivali na široko javnost. Potrebna pa bi bila tudi večja aktivnost vseh delavcev za svoje pravice, na čemer pa sicer že vrsto let deluje Mednarodni sindikat delavcev (*International trade union movement*) (ILO 2008, 25). Največji razlog za trgovino z ljudmi tako ostaja dejstvo, ki se ga zločinci predobro zavedajo: ogromen dobiček za zelo majhno tveganje, sploh v primerjavi z drugimi ilegalnimi aktivnostmi (droge in orožje, kjer je tveganje izredno visoko), poleg tega tudi niso potrebna velika finančna sredstva za »vstop v posel«, kot je to potrebno npr. v trgovini z orožjem ali drogami, kjer je potreben začetni kapital.

Emancipacija žensk v prejšnjem stoletju je povzročila, da so sedaj vsaj v zahodnem svetu ženske množično zaposlene. Ker ne ostanejo doma, ne morejo opraviti vseh domačih opravil, prav tako ne morejo paziti na svoje otroke. Nekatere države ne uredijo varstva otrok (problematično je predvsem predšolsko obdobje), kar pomeni, da morajo starši najeti zasebne varuške, ki pa so za mnoge predrage. Zato mnoge ženske in njihovi možje najemajo pomoč za delo doma in varstvo otrok, ki pa je za veliko teh ljudi prisilno in neplačano delo ali pa delo mladoletnih (Shelley 2010, 39).

Toda za povečane migracije ne smemo kriviti zgolj potrošniške kulture, temveč tudi dejansko ekonomsko stanje nerazvitih držav, ki ne omogočajo služb svojim državljanom, in predvsem demografske spremembe po svetu⁴⁴. Mnogokrat moški prostovoljno emigrirajo v tujino za iskanje dela in potem postanejo žrtev izkoriščanja, ker v njihovi domovini ni dela in tako ne morejo preživljati svojih družin⁴⁵. K slabemu stanju je pripomogla še nedavna ekonomska kriza, ki je povečala razlike med bogatimi in revnimi ter imela najbolj destruktivne posledice prav za najbolj revne. Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela je bila v Aziji najbolj prizadeta prav zaradi vplivov globalne ekonomske krize (Shelley 2010, 145). Ekonomska kriza je prinesla upad po povpraševanju delovne sile in ravno zato je prinesla tudi rast znotraj

⁴⁴ Nerazvite države in države v razvoju imajo veliko populacijo mladih, ki so brezposelni in zato emigrirajo v razvite države, kjer se prebivalstvo stara. K temu lahko dodamo še selitev iz ruralnih območij v urbana, ki neposredno vodi v naraščanje trgovine z ljudmi (Shelley 2010, 53).

⁴⁵ Predvsem je to problematično, ker v tradicionalnih družbah moški ostajajo »glave družine« in so dolžni preživeti celo družino. To je pomemben faktor sploh potem, ko so že vključeni v trgovino z ljudmi (so izkoriščani) in imajo možnost pobega, a ostanejo, ker nimajo druge alternative.

izkoriščanja za delo. Vse več delavcev namreč ne plačajo, ampak jih raje zaslužnijo. Na izkoriščanje so vplivali tudi dogodki po 11. septembru 2001, ki so prinesli veliko večji državni nadzor nad mejami, kar je vplivalo na stroške ilegalne migracije in po eni strani še večjo ranljivost ilegalnih migrantov za trgovino z ljudmi. Predvsem se je povečala njihova prej omenjena dolgovna odvisnost (*debt bondage*).

Pri vseh vzrokih za nastanek in naraščanje trgovine z ljudmi sta pomembna še dva dejavnika – pomanjkanje politične volje in premajhno ukrepanje v boju na državni ter globalni ravni, predvsem pa premalo koordinacije med institucijami, ki so vključene v boj⁴⁶. Države boja proti trgovini z ljudmi ne prioritizirajo v svojih politikah v nasprotju z drugim nevarnostim, čeprav morda nekatere izmed teh niso tako verjetne, kot so zastrašujoče v glavah množice (sploh terorizem). Na pomanjkanje politične volje ima velik vpliv tudi korupcija elit, ki pa dejansko tudi sama sodeluje pri izkoriščanju ljudi⁴⁷.

POSLEDICE

Trgovina z ljudmi ima posledice za posameznika, družbo, državo, regijo in dejansko cel globalni svet, saj, kot pravi Shelley (2010, 60), »zanemarja tako človekovo kot politično varnost«, in Bales (2010, 7), da ne gre le za »krajno dela nekoga drugega, temveč za krajno njegovega življenja«.

V prvi vrsti je trgovina z ljudmi velika kršitev človekovih pravic posameznika. Onemogoči jim lepo in dostojno življenje v tem trenutku, kar pa je še huje, pa je dejstvo, da ima zelo negativne posledice tudi na prihodnost. Predvsem otroci so izpostavljeni temu, kajti kot žrtve trgovanja, se ne morejo šolati, kar jih bo tudi v preteklosti delalo ranljive za trgovino z ljudmi. Izgubljeno lepo otroštvo pusti posledice za celo življenje in to ne le žrtvi, temveč se posledice velikokrat odražajo tudi na družinskem življenju tega posameznika. Psihološke posledice se namreč nikoli ne odražajo zgolj na posamezniku, temveč imajo vedno posledice tudi na njegovem odnosu z drugimi. Ko trpi posameznik, trpi celotna družba. Slabi pogoji dela, deprivacija počitka, fizične in psihične poškodbe ter predvsem izolacija in pomanjkanje socializacije imajo še bolj destruktiven učinek na otroke kot odrasle (Blagbroug v Craig 2010, 94–95). Med otroci izkoriščanimi za domačo služabništvo so ugotovili, da so poleg fizičnih poškodb utrpeli predvsem psihične, ki so se kazale kot anksioznost, depresija, insomnija, regresivno obnašanje, prehitro staranje, nočne more, močenje postelje, migrene (Bwibo and

⁴⁶ Problematično znotraj EU je tudi, da obstaja tako veliko območje brez državnih mej, toda s tako različnimi politikami boja proti trgovini z ljudmi in razumevanja različnih oblik izkoriščanja. Državne politike namreč vplivajo na druge države, kot je v nadaljevanju razloženo na primeru kriminalizacije prostitucije na Švedskem.

⁴⁷ Tako predvsem v Južni Ameriki elite izkoriščajo avtohtono prebivalstvo v rudnikih, na poljih in v domovih, ker niso nikoli kazensko preganjane. To se dogaja tudi v Aziji.

Onyango v Blagbroug v Craig 2010, 95). Ženske izpostavljene trgovini z ljudmi za izkoriščanje dela se ne morejo poročiti in ne morejo imeti otrok, kar ima posledice na celo družbo, sploh demografsko sestavo (Shelley 2010, 60). Moški v tej pojavnosti trgovine z ljudmi po navadi delajo zelo težka dela in so izpostavljeni fizičnim nevarnostim. Njihova odsotnost od družine in tudi odsotnost njegovega dobička pomeni večjo izpostavljenost njegove družine nevarnostim trgovanja z ljudmi (Shelley 2010, 60). Še iz časov suženjstva se danes v ZDA pozna odsotnost moške figure (predvsem v črnih družinah) in posledice odraščanja otrok brez nadzora, kar jih dela bolj ranljive za trgovino z ljudmi (Shelley 2010, 240).

Izkoriščanje za delo po navadi pomeni zelo slabe pogoje dela in utrujenost zaradi predolgih delovnikov, kar povzroči fizične posledice tudi za celo življenje. Žrtve so pogosto tudi tepene, če ne delajo dovolj dobro ali dovolj hitro ali pa kar tako; odrekajo jim hrano in svobodo (ponoči jih zaklenejo); mnogokrat pa so tudi žrtve spolnega nasilja⁴⁸; v tovarnah so izpostavljeni nevarnim (toksičnim) in vnetljivim snovem, pri tem pa uporabljajo neprimerno delovno opremo ... Mnogi se že v času izkoriščanja ali pa tudi pozneje začnejo posluževati alkohola in drugih drog, da preživijo slabe pogoje in odmislijo slabo življenje. Mnogokrat se vrnejo v območja, kjer rehabilitacija ne obstaja, zato se problema ne rešijo, kar pa lahko ustvari tudi nasilje znotraj družin. Ko so nezmožni dela, jih postavijo na ulico – tudi če se potem vrnejo domov, se ne morejo preživljati. Vedeti moramo, da so znotraj trgovin z ljudmi žrtve vredne manj, kot bi trgovce stalo njihovo zdravljenje. Ponudba ljudi za izkoriščanje je tako vedno dovolj velika, kar pomeni, da z žrtvami ni potrebno delati dovolj dobro⁴⁹. Ker je ta ponudba velika, tako tudi ni problematično, če jih mnogo umre med samim transportom⁵⁰ – zaradi dehidracije v puščavi med Mehiko in ZDA, zaradi slabih pogojev na ladjah (nič hrane in prezračevanja) na poti iz Azije v ZDA ali Evropo ipd. (Shelley 2010, 73–75). Na teh potovanjih se lahko delavci okužijo (npr. tuberkuloza ali garje), kar potem razširijo med druge žrtve in celotno populacijo države, če delajo z ljudmi (npr. kitajski delavci v kitajskih restavracijah) (Shelley 2010, 76). Ogroženo je zdravje celotne populacije. Prav tako imajo razvite države sedaj v boj proti trgovini z ljudmi vključeno tudi pomoč žrtvam trgovine z

⁴⁸ Predvsem dekleta in ženske, ki služijo kot domače služabnice, so izpostavljene spolnemu nasilju moških in dečkov v tej družini (Shelley 2010, 63); pa tudi otroci, deklice in fantki, ki delajo v tovarni preprog (Shelley 2010, 64). Toda v praksi so tudi moški velikokrat žrtve spolnega nasilja, vendar je to mnogokrat nezabeleženo, saj moški še težje priznajo takšno zlorabo – organi pregona jih potem razumejo zgolj kot žrtve trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela in trgovci so potem na sodišču obsojeni za manj kaznivih dejanj, kot bi sicer morali biti. Patriarhalni sistem (moški varuje, ne sme biti žrtev) in stigmatizacija v družbi lahko tudi omogočata nekaznovanost trgovcev z ljudmi.

⁴⁹ To sicer ne velja za vse žrtve trgovine z ljudmi, toda v večini je prav to pglavitna lastnost, ki trgovino z ljudmi loči od »starega« suženjstva, kjer so po navadi lastniki poskrbeli za svoje sužnje vsaj toliko, da so lahko živeli in delali normalno.

⁵⁰ Z željo po maksimiranju profita se namreč na eno potovanje skoncentrira čim večje število žrtev (Shelley 2010, 125).

ljudmi, kar pomeni, da plačajo zdravstveno oskrbo (takojšna urgentno pomoč, nadaljnje zdravljenje in tudi psihološko zdravljenje) te žrtve iz državnega proračuna.

Trgovina z ljudmi ima negativne posledice tudi na demografsko sestavo, kar bo bolj razloženo v nadaljevanju. Po eni strani sicer pozitivno pripomore k dotoku mlade delovne sile v razvite države, kjer se prebivalstvo stara, vendar pa povzroči negativne posledice v državah izvora, kjer že prihaja do pomanjkanja prebivalstva. Odhajajo deklice in mlade ženske, kar negativno vpliva na rodnost tiste regije, če pa se že vrnejo, se le redkokdaj poročijo in imajo otroke, ker so okužene z boleznimi, fizično ali psihično nesposobne ter tudi stigmatizirane (če so bile spolno zlorabljene). Velik problem je tudi odhod mladih moških, ki so izkoriščani za delo, saj tako ne morejo preživljati svojih družin, če jih že imajo, oziroma jih sploh ne morejo ustvariti. Izkoriščanje (i)legalnih migrantov za delo krepi rasno in etnično nestrpnost⁵¹, saj se državljani počutijo, kot da jim tujci »kradejo« službe in potem te migrante vidijo kot kriminalce in ne kot žrtve. Poročanje v medijih o trgovini z ljudmi za izkoriščanje dela, predvsem (i)legalnih migrantov v Evropi, je sicer prineslo večjo javno ozaveščenost znotraj EU, toda po drugi strani tudi rast sovraštva do tujcev (Shelley 2010, 211). Zanimivo je dejstvo, da je odnos do migrantov nestrpen ne glede na dejstvo, ali so v večini žrtve ali ne. V Rusiji je v zaporu veliko manj tujcev kot v Zahodni Evropi, kajti v Rusiji so tujci v večini žrtve in ne kriminalci (Shelley 2010, 188–189). Območje nekdanje SZ danes sicer slovi po spolnem izkoriščanju, toda v prihodnosti bo to verjetno središče za izkoriščanje dela (Shelley 2010, 200)⁵².

Trgovina z ljudmi ima negativne posledice za družbo, saj ne spoštuje demokratičnih načel, pravnega sistema in odgovornosti vlade ter spodbuja korupcijo (Shelley 2010, 66). V Drugem delu, Šeste knjige Politike, Aristotel zapiše: »Temelj demokratične države je svoboda (*liberty*)« (The Internet Classics Archive). Ali če bi uporabili besede John F. Kennedyja: »Svoboda je nedeljiva in ko je en človek zaslužjen, noben ni svoboden⁵³« (American Rhetoric). Trgovina z ljudmi masovno krši človekove pravice in tako spodkopava sam temelj demokratičnih držav in miselnosti Združenih narodov, poleg tega pa prav s temi kršitvami uničuje tudi pravni sistem⁵⁴. Kot je bilo že omenjeno, prisotnost ilegalnih migrantov in žrtev trgovine z ljudmi neposredno vpliva na notranjo stabilnost države. Na Balkanu so pridobljeni denar uporabljali tudi za ohranitev oziroma pridobitev politične moči (Shelley 2010, 123). Slednja (2010, 66) tako trdi, da nastaja nova oblika avtoritarizma, ki pa ni več oblika

⁵¹ V Rusiji je povečana nestrpnost do azijskih »delavcev« (oziroma žrtev), v ZDA pa do »delavcev« iz Mehike in drugih južnoameriških držav (Shelley 2010, 61), danes pa se povečuje tudi v EU predvsem do migrantov muslimanske veroizpovedi.

⁵² Že danes je zgolj v Rusiji več kot 5 000 000 ilegalnih migrantov (Shelley 2010, 200).

⁵³ Citat je iz angleščine prevedla avtorica. Originalni citat se glasi: »Freedom is indivisible, and when one man is enslaved, all are not free«.

⁵⁴ Trgovci ne le da kršijo državno in mednarodno pravo, temveč so tudi le redkokdaj kaznovani za svoja dejanja. Pravni sistem pa lahko temelji zgolj na sigurnosti kaznovanja.

političnega sistema države, temveč gre za posameznike, nevodene s strani države, ki imajo določen monopol nad nasiljem in osebami (žrtvami trgovine z ljudmi). To se je zgodilo zaradi rasti globalne ilegalne ekonomije in vzpona mogočnih transnacionalnih kriminalnih združb, ki so povezane z državo, toda ne del države same (Shelley 2010, 67). Žrtve trgovine z ljudmi doživljajo isto kot državljani avtoritarnih držav: pomanjkanje pravic in nezmožnost uveljavljanja le teh, pravni sistem ne varuje posameznika, mentalno in fizično zlorabljanje posameznika (Shelley 2010, 67), stalna kontrola, nesvoboda.

Trgovina z ljudmi ni zgolj kriminalna dejavnost sama po sebi, temveč je problematična tudi zato, ker s svojim delovanjem krepi druge kriminalne dejavnosti – prevoz orožja in drog ter tudi prevoz teroristov in financiranje le-teh, pa tudi pranje denarja in ponarejanje uradnih dokumentov. Več pridobljenega ilegalnega denarja s strani ene ilegalne kriminalne organizacije pomeni, da ga lahko več investirajo v zagotavljanje varnih ilegalnih poti za svoje aktivnosti – nakup boljše tehnologije (radarji, letala, ladje ...), več denarja za koruptivne uradnike idr. Trgovina z ljudmi je posel z letnim izkupičkom kar 9,5 milijard dolarjev na leto⁵⁵ (Keefer 2006, 1) oziroma 30 000 dolarjev vsakih 30 sekund (Guzman 2014). Pri trgovini za izkoriščanje ljudi je smotno omeniti tudi utrjevanje ilegalnih migrantskih poti – trgovci z ljudmi namreč uporabljajo včasih iste poti, ki jih potem uporabijo tudi za dobavo droge in orožja ter tudi ilegalni migranti s terorističnimi težnjami. John P. Torres⁵⁶ te poti imenuje kar plinovodi (*smuggling and trafficking pipelines*) (v Keefer 2006, 4). Ilegalni migranti, ki niso žrtve trgovine z ljudmi, toda se v tujino odpravijo zgolj s sanjami o boljši prihodnosti, tako opravljajo dve službi za trgovce z ljudmi: po eni strani lahko testirajo varnost določenih ilegalnih tihotapskih poti (vrsta ponarejenih dokumentov, ki jih uporabijo; določene poti; način prehoda državnih meja itd.), po drugi strani pa so vir financiranja morebitne trgovine z ljudmi ali pa druge vrste kriminalne združbe. Možnost pa je tudi, da ne plačajo svoje poti in se potem v tujini znajdejo v dolgovnem obvezništvu (*debt bondage*) in postanejo žrtev trgovine z ljudmi, vseeno pa so za trgovce uspešno testirali tihotapsko pot. Namen trgovcev je vedno čim večji zaslužek: čez mejo tako poizkusijo na enkrat spraviti čim več ljudi, kajti v to že vštejejo faktor izgube (koga ujamejo, kdo na poti umre, zbeži). Poleg krepitve tihotapskih poti ima trgovina z ljudmi (predvsem za izkoriščanje dela) aktivno vlogo tudi v ponarejanju dokumentov. Tisti, ki pri tem sodelujejo, so izobraženi ljudje, saj poznajo zakonodajo (npr. v primeru izkoriščanja viz na različne načine) oziroma so odlični pri

⁵⁵ ILO (2008, 1) ocenjuje, da je letni dobiček trgovanja z ljudmi (2,4 milijona ljudi letno) kar 32 milijard dolarjev.

⁵⁶ Namestnik pomočnika direktorja za tihotapljenje in javno varnost v ameriškem Uradu za priseljevanje in carino (Prevod avtorice: *Deputy assistant director for smuggling and public safety at the United States Bureau of Immigration and Customs Enforcement*).

ponarejanju, kar pa danes že zahteva tehnološko znanje. To znanje potem lahko uporabijo tudi drugi kriminalci (trgovci z drogami in orožjem, predvsem pa teroristi).

Kot pri drugih aktivnostih organiziranega kriminala je tudi pri trgovini z ljudmi pomembna navezava na pranje denarja. Sumljive transakcije, ki se navezujejo na trgovino z ljudmi, so bile sicer zaznane, vendar zelo redko in še veliko redkeje so bile predmet sojenja na sodišču (FATF/OECD 2011, 17). Razlog je predvsem v tem, da je v praksi in posledično tudi na sodišču težko ločiti trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela od slabega dela in to dokazati. Sicer pa tudi ne obstaja ali pa zelo poredko specialna enota, ki bi se ukvarjala zgolj s preučevanjem pranja denarja trgovcev z ljudmi. Prav tako so organi pregona premalo usposobljeni, ni mednarodnega sodelovanja na tem področju in tudi pravni strokovnjaki ter navsezadnje sodniki vedo občutno premalo (Guzman 2014; FATF/OECD 2011, 27–30). Za razliko od trgovine z drogami in orožjem, gre pri trgovini z ljudmi za dolgotrajno izkoriščanje – tako se dobiček na podlagi izkoriščanja za delo pridobiva sicer v manjših zneskih, toda konstantno, ves čas, tudi več let. To pomeni, da gre lahko tudi pri pranju denarja za majhne zneske, ki jih ni težko prikazati kot normalno nakazilo. Sicer pa so v raziskavi (FATF/OECD 2011) zaznali več vrst tehnik pranja denarja: strukturiranje transakcij, *wire remittance services* (sploh pošiljanje v manj razvite države, ki ne nadzorujejo veliko), denarni kurirji, pri čemer uporabljajo majhne zneske in lažne dokumente, uporaba neformalnih bančnih sistemom (*hawala*), mnogokrat pa je dobiček celo prikazan kot popolnoma legalen – npr. pri izkoriščanju dela v tovarnah (FATF/OECD 2011, 28–29). Velikokrat z denarjem tudi nakupujejo nepremičnine ali premičnine, avtomobile, obleke, celo loto kartice, investirajo v restavracije, klube, kazinoje in druge podobne aktivnosti, odplačujejo svoje osebne dolgove in kredite ali pa nakupujejo na internetu (FATF/OECD 2011, 29–37). Toda ti nakupi ne gredo zgolj za osebno uporabo, temveč lahko izdelke tudi prodajajo naprej v drugi državi (predvsem v državah izvora trgovcev, če govorimo o mednarodnem organiziranem kriminalu). Te izdelke potem prodajajo ceneje, kot so izdelki na trgu, ker želijo čim prej dobiti denar in seveda narediti prostor za nove izdelke, kar pa pomeni tudi grožnjo pravični konkurenčnosti na trgu (Petrunov 2009, 11). Predvsem moškimi izkoriščanim za delo jemljejo denar tudi pod nazivom najemnine za stanovanje. V Veliki Britaniji so celo uporabili žrtve trgovine z ljudmi in si v njihovem imenu na banki ali v drugi organizaciji sposodili kredit, ki ga potem nihče ni odplačal (FATF/OECD 2011, 28). Najti in soditi za pranje denarja v okviru trgovine z ljudmi je torej res težko delo, vendar bi mu morali posveti mnogo več časa in pozornosti. Kot pravi profesor prava Jack Williams: »Financiranje poganja organizacije, ki se ukvarjajo s trgovino z

ljudmi, in je esencialno za globalni obstoj trgovanja⁵⁷» (Guzman 2014). Države, mednarodne organizacije in banke so šele v zadnjih letih prepoznale trgovino z ljudmi kot tudi finančni zločin in *compliance issue*. Predvsem v ZDA so banke že veliko storile (uvedle različne metode nadzorovanja, prepoznavanja, razdelala tipologijo itd.), toda problematično ostaja sodelovanje z organi pregona in pravnim pregonom (Guzman 2014).

Pri trgovini z ljudmi za izkoriščanje dela bi morali izpostaviti tudi direktne posledice ilegalne ekonomije, glede na to, da so produkti le-teh na istem globalnem trgu kot produkti ljudi, ki pošteno⁵⁸ delajo. Demokratične države (predvsem države EU) so se dolgo časa trudile in bojevale za to, da so v svojih državah uveljavile socialne in delavske pravice: 40-urni delavnik, zdravstvene pravice, urejena pokojnina, nadomestila, dodatki in uredba delovnega prava (primerno delovno okolje, primerna delovna oprema itd.). Vzpon trgovine z ljudmi tako ne le nasprotuje tem načelom, temveč jih tudi spodkopava preko konkurenčnosti na globalnem trgu. Cena produktov pada in pošteni lastniki so prisiljeni v propad ali zmanjšanje stroškov (proizvodnje). Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela tako vpliva na prav vse delavce po celem svetu. Problematična ni zgolj cena produkta, temveč tudi tekmovalnost med delovno silo. V razvitih državah tako trpijo delavci v gradbeništvu, gospodinje in varuške, ki bi delo opravljale za veliko večjo ceno (in verjetno tudi večjo kakovost) kot pa žrtve trgovine z ljudmi (po navadi legalni ali ilegalni migranti). Državljan razvitih držav tako ne utrpijo zgolj kot lastniki neke proizvodnje (ker njihovo posel propada zaradi konkurenčnosti na trgu) temveč tudi zaradi konkurenčnosti na trgu delovne sile, kar vodi v odpuščanje in brezposelnost. V evropskih socialnih državah je to dodaten strošek za države, saj so dolžne brezposelnim plačevati določena nadomestila za preživetje. Trgovina z ljudmi tako izredno ogroža ekonomsko stabilnost zahodnih razvitih držav, kar pomeni da tudi ogroža njeno nacionalno varnost⁵⁹. Poleg produkta in konkurenčnosti je na koncu problematično predvsem dejstvo, da trgovci na vrhu piramide pridobivajo ogromne zneske. Ekonomski sistem, ki vsebuje suženjstvo in podobne oblike izkoriščanja, tako omogoča, da se nepošteni poslovneži prerinejo v ospredje, kar jim omogoči nadaljnje poslovanje in tako tudi nadaljnje izkoriščanje. Včerajšnje suženjstvo tako nima posledic zgolj za današnji dan pač pa tudi za jutrišnji.

⁵⁷ Prevod avtorice iz originalnega citata v angleščini: »*Financing is the lifeblood of these trafficking organizations and essential to sustain themselves globally*«.

⁵⁸ S tem je mišljeno zgolj, da ne uporabljajo direktno žrtev ljudi s trgovino in ne izkoriščajo svojih delavcev ter spoštujejo delovno zakonodajo in človekove pravice v celoti pri svojem delu.

⁵⁹ Poveča se brezposelnost, kar vodi v večjo politično nestabilnost. Manjša ekonomska rast pomeni tudi manjši proračun, kar pomeni manj denarja za vse državne aspekte, predvsem pa tudi manj denarja za varnost in obrambo države (vojsko, policijo). Evropske države veliko slabše absorbirajo ilegalne in legalne migrante kot ZDA in to tudi vidijo bolj kot nacionalni varnostni problem (Shelley 2010, 232).

V vseh državah EU in tudi v vseh institucijah EU potekajo debate o imigraciji⁶⁰ v Evropo – po eni strani se EU zavzema za spoštovanje človekovih pravic in demokratičnih načel (kar vključuje tudi pravice migrantov), po drugi strani pa je vprašljiva evropska identiteta in kako migracije vplivajo na državno in regionalno varnost. Naraščanje števila migrantov je ob ekonomski krizi vodilo do vzpona različni desnih strank po državah EU. Vsi migranti niso žrtve trgovine z ljudmi, toda negativen odnos do migrantov je pripeljal do negativnega odnosa do žrtev trgovine z ljudmi, ki jih organi pregona (in tudi evropska širša javnost) vidijo bolj kot kriminalce, ki ilegalno prestopijo mejo ali celo sodelujejo v kriminalnih aktivnostih, kot pa kot žrtve izkoriščanja. Večkrat se zgodi, da so kaznovani tisti, ki so žrtve, kot pa tisti, ki so izkoriščali ljudi. To bi morali nujno spremeniti, saj, kot je že v svoji zloglasni knjigi O zločinih in kaznih leta 1764 zapisal Cesare Beccaria, zagotovost kazni za zločin bolj kot strogost kazni prepreči zločin⁶¹ (Beccaria 1819, 27. poglavje). Če se torej trgovce ne kaznuje, kaj jim preprečuje, da se ne bi še naprej ukvarjali s trgovino z ljudmi? Po drugi strani pa so žrtve izkoriščanja za delo mnogokrat deportirane v domovino, kjer se soočijo s ponovno revščino in pomanjkanjem ekonomskih priložnosti, kar jih privede v ponovno izpostavljenost pastem trgovine z ljudmi. Prav to je »najboljši« element trgovine z ljudmi za trgovce: za razliko od drog in orožja lahko ljudi prodaš znova in znova.

3.2.1.1 Prisilno delo ali storitve

V prisilno delo ali storitve so ljudje prisiljeni na različne načine, predvsem na podlagi grožnje s silo ali posledično legalnih ukrepov (predvsem deportacija in inšpektorat za delo, glede na to, da so ilegalni delavci) (Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons 2008). Žrtve so v večini ekonomski migranti in nizko kvalificirana delovna sila, mnogokrat pa tudi otroci. Prisilno beračenje in prisilna kriminaliteta sta najbolj pogosti pojavniki trgovine z ljudmi za prisilno delo ali storitve oziroma vsaj najbolj zaznani s strani policije in prepoznani v literaturi. Sicer pa so ljudje prisiljeni tudi v prodajo na cesti in po lokalih (ukradene stvari, rože, žvečilni, robčki, časopis, razglednice, spominkov, tudi kruh), opravljanje drugih storitev na cesti (*shoe shiners* po ulicah Turčije) ter celo pobiranje odpadnih materialov (Degirmencioglu, Acar in Baykara Acar v Craig 2010, 220–221). Ti posamezniki lahko opravljajo več različnih prisilnih del v enem dnevu, mnogi pa za dodaten zaslužek prodajajo tudi spolne usluge (t.i. *survival sex*).

⁶⁰ EU imigrantski problem postavlja zelo visoko, čeprav odstotkovno gledano na celotno populacijo le-ti predstavljajo zgolj 1 % (500 000 ilegalnih migrantov na populacijo pol milijarde), kar je veliko manj kot v ZDA ali Rusiji (Shelley 2010, 205).

⁶¹ Prevod avtorice iz originalnega angleškega citata: »Crimes are more effectually prevented by the *certainty* than the *severity* of punishment«.

3.2.1.1.1 Prisilno beračenje

Prisilno beračenje se pojavlja v različnih oblikah in ga delimo na: prisiljeno s strani staršev, skrbnikov oziroma sorodnikov in prisiljeno s strani tretje osebe (organizirana kriminalna skupina, imenovana tudi *beggar mafia*; v navezavi s prodajo drog; v Zahodni Afriki⁶² pa s strani učiteljev Korana) (Delap 2009, 6–8).

V raziskavi je Delap (2009, 8) ugotovila, da je v Albaniji kar ena tretjina otrok prisiljena v prosjačenje s strani svojih staršev. Za razliko od ostalih otrok, ki jih izkoriščajo tujci, imajo ti otroci prednost, da sicer še živijo doma in imajo neko zaščito. Po drugi strani pa prav to lahko pusti dolgotrajne posledice na posameznika in njegov odnos do družine. Sploh v Albaniji je bila zaznana »tradicija beračenja«, ki se je nadaljevala v družini in je temeljila predvsem na pomanjkanju drugih možnosti, saj je šlo v večini za velike revne družine drugih etnij (Romi, Egipčani), ki so se srečevali z diskriminacijo v svojem življenju (Delap 2009, 16). Beračenje v okviru *beggar mafia* je veliko bolj nasilno, v Aziji so naleteli na več primerov, ko so otroke in odrasle namerno fizično poškodovali (jim odrezali ude, iztaknili očesa idr.), da bi izgledali bolj "ubogi" in bi tako pri prosjačenju pridobili več denarja (Delap 2009, 6; Shelley 2010, 64)⁶³, pri tem pa so sodelovali profesionalno izurjeni zdravniki. Toda to ni primer zgolj Azije, temveč je prisotno tudi v Evropi z otroki iz vzhodne Evrope (Harvey v Shelley 2010, 65). Če »domov« ne prinesejo dovolj denarja, ne dobijo hrane in so tepeni, kar je povzročilo, da se jih veliko tudi prostovoljno spolno prodaja za zaslužek. Glede na to, da delajo na ulici, so izpostavljeni neugodnim vremenskim razmeram, kar lahko povzroči zmrzline, sončarico in dehidracijo, ter drugim nevarnostim, kot so cestne nesreče, izpostavljenost izkoriščanju, pregonu s strani ljudi ali državnih organov in celo možnosti nadaljnje prodaje v trgovino z ljudmi za drugačno pojavno obliko. V Delhiju so našli tudi primere otrok prisiljenih v beračenje s strani prodajalcev drog, ki so te otroke najprej navadili na droge in jih spravili v dolgovno odvisnost (*debt bondage*) (Delap 2008, 7). To delo so opravljali predvsem fantje, nekateri tudi starejši (so že prerasli puberteto), sicer pa prisilno beračenje ostaja delo zelo majhnih otrok od štirih let naprej do pubertete (Delap 2009, 9). V zahodni Afriki starši prostovoljno pošljejo majhne fantke (učenci: *talibés*) v šole (*daaras*; *madrassa*), kjer naj bi jih učili Korana, toda verski učitelji (*marabouts*) jih prisilijo v beračenje na ulici in jih zvečer tudi pretepejo, če se ne vrnejo z denarjem (Bales v Craig 2010, 319; Delap 2009, 6). *Daara* sistem je kulturno sprejemljiv in *marabouts* so visoko spoštovani ljudje, ki beračenje celo

⁶² Gambija, Gvineja Bissau, Mali, Mavretanija, Niger, Nigerija, Senegal (Delap 2009, 7).

⁶³ Tak primer lahko vidimo v filmu Revni Milijonar (*Slumdog Millionaire 2009*), ki je leta 2009 prejel kar 9 oskarjev, tudi za najboljši film leta.

zagovarjajo, da se »otroci naučijo ponižnosti in težkega realnega življenja« (Delap 2009, 16). V tem primeru gre torej za kulturno prakso, ki jo bo zelo težko izkoreniniti, sploh glede na dejstvo, da ti otroci dobivajo izobrazbo, kajti brez verskih šol se nimajo nikjer drugje možnosti učiti. Sicer pa prisilno beračenje ostaja problematika velikih mest, kjer je posameznik in njegova dejavnost hitro neopažena s strani organov pregona. K temu bi dodali še problematiko verske obveze posameznika (krščanstvo, hindujstvo, muslimanstvo), da darujejo potrebnim in tako, sicer z dobrim namenom, ohranjajo financiranje beračev (Delap 2009, 17) ter tako obstoj *beggar mafia*.

Prisilno beračenje ni izrazito omenjeno v Palermškem protokolu, čeprav ga lahko razumemo v kontekstu prisilnih storitev. Izrecno pa je omenjen v Direktivi 2011/36 v 11. točki (sicer pod terminom prisilno prosjačenje) (Evropski parlament in Svet Evropske Unije, 2011) in države EU se od leta 2011 aktivno bojujejo tudi proti tej prisilni obliki dela v okviru trgovine z ljudmi. Problematično ostaja predvsem dejstvo, da ne obstaja globalna definicija beračenja in zato to države interpretirajo po svoje. Veliko razlikovanje je na svetu tudi, ker nekatere države dopuščajo beračenje, mnoge pa so ga kriminalizirale. V Združenem kraljestvu je tako beračenje ilegalno že od leta 1824 (*Vagrancy Act*), čeprav ni zagrožena zaporna kazen. Z vidika nacionalne varnosti je nedvomno več koristi v kriminalizaciji – organom pregona namreč ni potrebno ugotavljati, ali gre za žrtev trgovine z ljudmi oziroma ali oseba prosjači v okviru zakona (ne nadleguje ostalih ljudi in ne krši javnega miru), temveč ukrepa proti vsem, ki prosjačijo. Sploh glede na dejstvo, da bi morala država poskrbeti za svoje državljane in jim tako ne bi bilo potrebno prosjačiti na ulici za preživetje, bi bilo morda res smotno prepovedati to dejavnost. Tisti, ki temu oporekajo, izpostavljajo predvsem dodatno marginalizacijo beračev. Tako kot pri prostituciji, trdijo, da gre za »zapiranje oči javnosti pred delikatnimi temami« in da se le-te potem pogreznejo še v globlje dno družbe. To bi lahko bilo res, vendar se ob uspešnem delovanju države, posamezniki sploh ne bi smeli znajti v tako slabih situacijah, torej se je s tem argumentom težko strinjati. Zgolj z vidika žrtev trgovine z ljudmi, bi ignoranca ljudi (tistih, ki dajejo denar) tako nedvomno pomenila konec te pojavne oblike, vendar ostaja skrb, da se ne bi ljudi potem preprosto izkoriščalo v drugačne namene. Glede na to, da so zločinci vedno pred tistimi, ki jih lovijo, bi se to verjetno res zgodilo. Toda potrebno je reševati probleme, s katerimi se soočamo danes. Navsezadnje pa, kot bo še velikokrat pozneje omenjeno, bi te pojavno oblike in celotno trgovino z ljudmi rešil zgolj konec revščine, možnost alternative in seveda večji državni nadzor.

3.2.1.1.2 Prisilna kriminaliteta

V prisilno kriminaliteto so znotraj EU velikokrat vključeni mladoletniki iz tujine, ki so v primerjavi s svojimi evropskimi vrstniki marginalizirani. Problem EU je namreč, da ogromno število mladih iz tujine prispe brez spremstva in tako hitro postanejo žrtve trgovine z ljudmi (Shelley 2010, 12). Mladoletni so prisiljeni v te aktivnosti, kajti po pravnem sistemu EU niso isto kazensko odgovorni kot polnoletne osebe, torej jih silijo v manjša (ulična kraja, kraja v trgovinah) in večja (prodaja drog) kazniva dejanja (Shelley 2010, 220). Skupna italijansko-romunska preiskava leta 2005 je ugotovila, da so iz Romunije v Italijo pretihotapili mladoletne otroke iz zelo revnih družin in jih prisilil v krajo po trgovinah (Shelley 2010, 220). Velikokrat jih v to na nasilen način prisilijo njihovi družinski člani (Surtees v Shelley 2010, 220). Poleg nasilja se nad njih znašajo tudi s čustvenim izsiljevanjem in psihološkim pritiskom, z grožnjami (tudi maščevanje njihovim družinam) ter tudi s spolnim izkoriščanjem (Kooijmans in van de Glind v Craig 2010, 34). Mnogo teh otrok je odvisnih od drog, kar jih potem naredi tudi odvisne od njihovih izkoriščevalcev, ki jim dobavljajo drogo (Kooijmans in van de Glind v Craig 2010, 34).

Tako kot prejšnja oblika tudi ta ni izrecno omenjena v Palermem protokolu, temveč jo naslavlja šele Direktiva 2011/36 (Evropski parlament in Svet Evropske Unije 2011). Vendar je pri tej to bolj problematično, saj mnogokrat organi pregona ne ugotavljajo, ali gre za prisilno storitev, temveč dejansko zgolj ujamejo zločince, ki so v resnici žrtve. Države EU so tako tudi danes redke, ki prepoznavajo to obliko trgovine z ljudmi, se proti njej borijo v praksi in jo kot tako prepoznajo tudi na sodišču. Posameznik je tako prepoznan kot žrtev trgovine z ljudmi in ni kaznovan za dejanja, v katera je bil prisiljen. Vendar je takšnih primerov tudi danes v EU zelo malo, saj jih je težko prepoznati, prav tako pa včasih ni prave volje. Pomanjkanje le-te je posledica rastočega rasizma in ksenofobije, zato mnogokrat žrtve prepoznamo kot ilegalne kriminalce.

3.2.1.2 Suženjstvo, služabništvo in ostale oblike podobne suženjstvu

Velik del izkoriščanja za delo danes poteka prek dolgovnega izkoriščanja, saj omogoči dolgoročno izkoriščanje (celo več generacij ljudi), prav tako ni potrebnega stalnega nadzora teh ljudi, saj imajo tako močno moralno prepričanje, da morajo ta dolg odplačati. Saj, kot pravi Bales (2010, 137), »neiskrenost se hrani na iskrenosti«. Poleg tega, če izkoriščanje

poteka na nenasilen (oziroma manj nasilen) način in žrtve uspejo dodatno zaslužiti ob odplačevanju dolga, je to dobro za izkoriščevalca, ker se širi pozitiven glas in večkrat sorodniki teh žrtev prostovoljno pridejo služiti k njemu (Bales 2010, 42). Mnogokrat upanje izkoriščevalnih zagotovi njihov obstoj ne glede na razmere – upanje, da morda plačilo pride nekega dne, je boljše od alternative. Kajti alternative za te ljudi ni.

Mavretanija ostaja edina država, kjer še dejansko obstaja »staro« suženjstvo, čeprav je bilo nazadnje na nacionalni ravni ponovno prepovedano leta 1980. Glavni razlog obstoja suženjstva je etnična delitev znotraj države na bele arabske Mavre (*Moore*), sužnje oziroma bivše sužnje *Haratines* in Afro-Mavretance. Na oblasti so arabski Mavri, ki vladajo avtoritativno, toda tudi onemogočajo vzpon fundamentalizma, kar je razlog, da Zahod ne ukrepa aktivno proti njim (Bales 2010, 118). Da govorimo o starem sužnju, je predvsem dejstvo, da ne gre za tako nasilno izkoriščanje, ki temelji zgolj na kontroli, temveč na popolnem lastništvu osebe in je zato tudi bolj kulturno sprejeto. Družba temelji na razširjenih družinah in sužnji spadajo v te družine, čeprav neenakovredno, in nimajo nobene druge alternative. Ti sužnji opravljajo dela za družino (čiščenje, kuhanje idr.) in tudi druga dela (gradbeništvo, kmetijstvo).

Predvsem v Južni Ameriki in Aziji obstajajo kar celotni sistemi, ki omogočajo delo ljudi v suženjskih ali podobnih razmerah. V nadaljevanju so opisani nekateri najbolj obširni sistemi:

- V Braziliji sužnji (samo odrasli moški) delajo v *charcoal camps* na podlagi dolgovnega izkoriščanja. Delajo dolge urnike, izpostavljeni so ognju in drugim nevarnim snovem, v primeru zdravstvenih problemov (predvsem hude opekline in problemi z dihalni) se jih preprosto znebijo, redkokdaj jih plačajo oziroma jih ne plačajo v celoti, nad njimi se nasilno izživljajo, odvzamejo jim papirje⁶⁴ in svobodo, ko pa gozda zmanjka, jih preprosto odpustijo in se prestavijo naprej z novimi sužnji, kajti teh je vedno dovolj (Bales 2010, 134–137). Ta »taborišča« niso skrivna, čeprav so globoko v Amazonskih gozdovih. Delovni inšpektorji prosto pridejo do tja in zato lastniki taborišč zagovarjajo, da ne gre za suženjstvo. Vendar pa številne nevladne organizacije opozarjajo na to problematiko in trdijo, da, četudi niso vsi sužnji ali pa žrtve trgovine z ljudmi, gre za veliko izkoriščanje delavcev. Predvsem jih je večina izkoriščana znotraj dolgovnega odplačevanja, saj so dolgovi po navadi v celoti

⁶⁴ Bales(2010, 128): »V trenutku, ko delavcu odvzameš papirje, ta postane suženj«.

izmišljeni. V preteklosti so produkti, izdelani v teh taboriščih, potovali v svetovno znana podjetja: General Motors, Ford, Kohler (Smith in Voreacos 2007).

- V Pakistanu izkoriščanje za delo poteka znotraj *peshgi* sistema, kjer delavci prav tako na podlagi dolgovnega izkoriščanja ustvarjajo opeke. Po navadi cele družine živijo znotraj *kiln* in odplačujejo dolg, saj se ta v primeru smrti očeta podeduje. Lastnika *kilna* lahko celotno družino in njihov dolg proda drugemu – zato delavci zelo pazijo, da skrbno odplačujejo dolg in delajo, kajti vedno je lahko slabše in naslednji lastnik je lahko še slabši kot ta. Ženske so večkrat tudi spolno izkoriščane oziroma nadlegovane, kar ima negativne posledice na odnos znotraj družine, saj gre za zelo tradicionalno družbo. Delavci so velikokrat uporabniki hašiša, kar povečuje njihov dolg in jih dela popolnoma odvisne za izkoriščanje (Bales 2010, 150 – 160). *Peshgi* sistem sam po sebi ni niti suženjstvo niti izkoriščanje – toda pogoji so tisti, ki ustvarjajo suženjstvo (dolg nikoli ni odplačan, otroke se vzame za talce, nasilno obračunavanje z delavci, spolno izkoriščanje, prodaja dolga in oseb drugemu lastniku) (Bales 2010, 159). Tako kot drugje tudi tukaj delavci velikokrat ne odidejo ali se celo vrnejo, kajti dolg se odplača in dobro ime družine je vse, kar še imajo (Bales 2010, 169). Meja med izkoriščanjem in suženjstvom je tanka, sploh v revnih državah, ko lahko svoboda pomeni tudi stradanje, izkoriščanje pa vsaj preživetje (Bales 2010, 194).
- Indija ima največ sužnjevev na svetu in večina jih je v dolgovnem izkoriščanju za delo. Poznan je t.i. *koliya* sistem oziroma zemeljski sistem. Delavec v zameno za svobodo dobi zemljo, ki jo obdeluje (Bales 2010, 177). Pod imenom *Sumangali*⁶⁵ sistem je razumljeno izkoriščanje žensk in predvsem neporočenih deklic starih od 13 do 18 let, ki delajo v tekstilni industriji v suženjskih pogojih (niso plačane oziroma premalo; ne smejo zapustiti tovarne; plačane so za osemurni delavnik, čeprav morajo biti na razpolago 24/7 in ne dobijo plačanih nadur; delajo v nevarnih pogojih in tudi v primeru nesreč ali drugih zdravstvenih problemov ne smejo oditi v bolnišnico; veliko jih je v dolgovnem odvisništvu) in čeprav mnogi uradniki ter policisti vedo za te kršitve, pridejo zgolj pobrati podkupnine (Anti Slavery International 2012, 10). Sistem izkorišča zakonodajo tako, da te delavke za tri leta imenuje kot praktikantke in ne kot delavke, zaradi česar jih potem ne zavezujejo delavske pravice (Anti Slavery International 2012, 15). Nevladne organizacije so sicer že poskušale urediti to

⁶⁵ Izraz sicer pomeni še neporočeno dekle, ki postaja spoštovana ženska preko poroke.

področje, toda večina velikih korporacij še zmeraj uporablja otroško delo in suženjske oblike dela pri svoji proizvodnji⁶⁶.

Po svetu ogromno ljudi dela v služabništvu na domu (*domestic servitude*) in med njimi je ogromno žrtev trgovine z ljudmi. Ker se delo dogaja za zaprtimi vrati, je zelo težko izsledljivo. V to obliko dela so vključene predvsem ženske in v zelo veliki meri tudi otroci⁶⁷. Problematično je, ker je mnogokrat to videno kot normalno, kulturno sprejeto delo za otroke, predvsem deklice, ki se lahko naučijo življenjskih opravil (Black v Blagbroug v Craig 2010, 81) in ne kot škodljivo delo za otroke, ki je kaznivo dejanje (Blagbrough in Glynn v Omoike v Craig 2010, 203). Razumljeno je celo kot obligacija otrok do odraslih (Felicini 2013, 4). V zahodni Afriki starši dejansko sami izročijo svoje deklice bogatejšim družinam – to imenujemo *confiage or entrustment*⁶⁸ (Van de Glind v Craig 2010, 104). Gospodinjstva opravila skoraj nikjer po svetu niso ekvivalentna službi, kar vodi v večjo izkoriščanje tistih, ki to delajo (Blagbroug v Craig 2010, 87). Nizek status dela in pomanjkanje izobrazbe ter drugih spretnosti pa otroke v tem izkoriščanju tudi v prihodnosti vodi zgolj v isto izkoriščanje. Izkoriščani sicer po navadi živijo v isti hiši kot družina, toda niso jim enakovredni – ne jedo ob istem času, ne jedo iste hrane, spijo po tleh, v času obiska se ne družijo z gosti idr. (Blagbroug v Craig 2010, 89–90). Prav zato, ker živijo v hiši in delajo doma, mnogi tega ne vidijo kot škodljivo delo za otroke. Delo samo po sebi sicer morda ni škodljivo, toda razmere, v katerih otrok dela in živi, so tiste, zaradi katerih govorimo o izkoriščanju in suženjstvu oziroma suženjstvu podobnim praksam. V raziskavi leta 2006 med 500 otroci, ki delajo v takih pogojih v zahodnem Bengal, so ugotovili: 68 % jih je utrpelo fizične zlorabe, 86 % čustvene zlorabe, 20 % jih je bilo prisiljeno v spolne odnose⁶⁹, kar ena tretjina pa v dotikanje intimnih predelov (Save the Children, UK, 2006; v Blagbroug v Craig 2010, 91). V primeru, da deklica zanosi, jo družina vrže na cesto in mnogokrat je njena edina rešitev prostitucija, kar jo potem lahko vodi v trgovino z ljudmi za spolno izkoriščanje⁷⁰ (Blagbroug v Craig 2010, 92–93). Pri tej obliki izkoriščanja je najbolj problematično, da je posameznik popolnoma izoliran, na voljo mora biti 24/7 in predvsem, da se ne izuči nobenih drugih spretnosti (»normalno« je namreč, da ljudje opravljamo domača opravila in zato to ni razumljeno kot

⁶⁶ Za več informacij o teh organizacijah glej: End Slavery Now; Fair Trade Federation; Free2Work; Not For Sale.

⁶⁷ 90 % od tega deklic (ILO v Blagbroug v Craig 2010, 83). 15,5 milijona otrok naj bi bilo vključenih v plačano ali neplačano domačo služabništvo (pri tretji osebi), od tega naj bi kar 10,5 milijona opravljala otroško delo (»child labour«), ker so bodisi premladi bodisi opravljajo delo v nevarnih okoliščinah oziroma v suženjskem razmerju (ILO v Felicini 2013, 6).

⁶⁸ Omoike (v Craig 2010, 203) govori o istem pojavu pod imenom *fosterage system* v Afriki.

⁶⁹ Na Haitiju dekleta in tudi fante, ki delajo kot domači služabniki, imenujejo *restavèk* (kar sicer pomeni »stay with«), kličejo jih pa tudi la pou sa (»there for that«) (Felicini 2013, 10).

⁷⁰ Kar četrtnina deklet v Tanzaniji, ki so vključena v prostitucijo, naj bi bile v otroštvu domače služabnice (Felicini 2013, 10).

delo). Prav zaradi tega je ta posameznik in tudi njegovi potomci ekstremno ranljiv za nadaljnje izkoriščanje v trgovini z ljudmi. Glede na prej omenjeno emancipacijo žensk, potreba po delu na domovih v prihodnosti ne bo izginila. Ekonomska kriza je za posledico prinesla tudi slabše pogoje dela za neizkoriščene delavce, kar pomeni, da ljudje delajo več in za manjšo plačilo, torej še bolj potrebujejo pomoč doma za nizko ceno.

V Evropi in drugih razvitih državah v trgovini z ljudmi za prisilno delo najdemo predvsem (i)legalne migrantske delavce. Ekonomski razvoj teh držav skupaj s širitvijo delavskih in drugih socialnih pravic ter prodorom globalnega trga je prinesel tudi potrebo po poceni delovni sili. Gre predvsem za delovna mesta, ki jih državljani teh držav nočejo opravljati, saj so nevarna, slabo plačana, umazana in težka. Razvite države, ki imajo zelo dobro urejeno delovno zakonodajo, se znajdejo v precepu pri teh delavcih: po eni strani ne vedo zanje (trgovci namreč žrtve ohranjajo čim bolj izolirane, saj so tako še bolj ranljivi; žrtve ne poznajo svojih pravic, saj ne znajo jezika; popolnoma so odvisne od delodajalca; skrivajo se zaradi strahu pred uradnimi avtoritetami; uporaba podizvajalcev), po drugi strani pa jih po navadi obravnavajo bolj kot kriminalce (ilegalni migranti) kot pa žrtve izkoriščanja. Problematiko trgovanja te države razumejo kot varnostno grožnjo in imigrantski problem ter se bolj osredotočajo na kaznovanje ilegalnega prestopa meja kot na kršenje človekovih pravic teh posameznikov (Anti Slavery International 2006, 5). Sploh znotraj EU je problematično, saj ni državnih meja, po drugi strani pa ni skupnih organov pregona, niti skupne delovne zakonodaje (različne vize, različna delovna dovoljenja, različni način organov pregona idr.). V zadnjih letih se je, predvsem zaradi doživljanja ekonomske krize tudi na lastni koži, med Evropejci znotraj EU ponovno vzpela desnica. Vendar so dogodki zadnjega leta (zavrnitev migrantske kvote na referendumu v Švici; nepodpiranje iste kvote v Nemčiji; smrt mladega turškega dekleta Tugçe Albayrak v Nemčiji, ki je rešilo dve nemški dekleti pred nasilnimi fanti in sprožila burno debato o morda ne tako »slabih in zločinskih imigrantih v Nemčiji«) jasno pokazali, da evropski državljani v večini ne obravnavajo migrantov tako kriminalno kot to počnejo evropski organi pregona in nekateri evropski politiki. Vendar se Evropejci vsak dan bolj bojijo za ohranitev svoje lastne identitete (protesti v Dresdnu) in pravic, ki so jih izborili naši predniki (*Je suis Charlie* – slogan kot posledica terorističnega napada v Parizu januarja 2015, ki opozarja na svobodo izražanja Evropejcev). Dejstvo namreč ostaja, da vsi ti delavci delajo v pogojih, ki niso v skladu z evropsko miselnostjo in evropsko socialno ter delavsko zakonodajo. Delavci, ki so žrtve človekovih pravic, pa ustvarjajo delo oziroma produkte, ki ogrožajo konkurenčnost na trgu. Nadalje iz evropske perspektive delavci, ki

»prostovoljno ostajajo v izkoriščanju« (tu so mišljeni predvsem tisti delavci, ki niso plačani in v upanju ostajajo v trenutnih suženjskih pogojih), dejansko »prostovoljno« kršijo evropsko zakonodajo in tako škodijo zagotavljanju evropskih standardov dela. Slednji predstavljajo močen element evropske identitete, saj so se Evropejci dolga stoletja borili za socialne pravice. Takšna kršitev pomeni torej tudi uničevanje evropske identitete, Evrope kot gospodarsko uspešne, a posamezniku socialno pravične. Debate v Evropi potekajo predvsem v okviru vprašanja: kako ohraniti evropsko identiteto in uspešno evropsko gospodarstvo ter hkrati spoštovati človekove pravice vseh državljanov sveta, tudi (i)legalnih migrantov.

3.2.2 Trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje

Čeprav se številke o pogostosti trgovine z ljudmi za namene spolnega izkoriščanja razlikujejo med avtorji in organizacijami, pa vseeno kažejo na dejstvo, da je ta pojavna oblika trgovine z ljudmi najbolj pogosta. Težko govorimo o pravih številkah, ker je trgovanje z ljudmi za spolno izkoriščanje, tako kot druge oblike trgovine z ljudmi, ilegalno in prikrito. Drugi aspekt je tudi, da spolno delo velja za nekaj sramotnega in zato žrtve mnogokrat molčijo o tem tudi, ko imajo možnost spregovoriti. Večina številok je torej zgolj ugibanje in predvsem podatki o ljudeh z izkušnjami trgovine z ljudmi⁷¹. Popov (2002, 15) navaja, da naj bi bilo več kot 90 % žrtev trgovine z ljudmi namenjenih hitro naraščajoči seksualni industriji, UNODC (United Nations Office On Drugs and Criminal) je v svojem poročilu navedla, da je bilo leta 2006 79 % žrtev trgovine z ljudmi izkoriščanih za spolne namene (United Nations Office On Drugs and Criminal 2009, 56). V ZDA so s pomočjo *Human Trafficking Reporting System* naredili analizo (*Characteristics of Suspected Human Trafficking Incidents 2008 – 2010*) in ugotovili, da je 8 ljudi izmed 10 osumljenih žrtev namenjenih za spolno izkoriščanje (Banks in Kyckelhahn 2011). Eurostat za območje EU navaja, da naj bi 62 % identificiranih in osumljenih žrtev bilo namenjenih za spolno izkoriščanje (Eurostat 2013, 10). Večino, kar 96 %, leta 2010 predstavljajo ženske in najbolj zaskrbljujoče je, da število žrtev namenjenih za to panogo vsako leto narašča (Eurostat 2013, 10). Omeniti je potrebno tudi oceno, da naj bi bilo 1,8 milijona otrok vključenih v spolno izkoriščanje (Kooijmans in van de Glind v Craig 2010, 29). Azija je najbolj ranljiva regija tudi za trgovanje z ljudmi v spolne namene in Indija največja destinacija za deklice namenjene spolnemu izkoriščanju (Simkhada v Craig 2010, 243). Vendar je pri vseh teh številkah potrebno opozoriti, da se je osredotočenost

⁷¹ Simkhada (v Craig 2010, 248) je ugotovila, da je bilo večina Nepalskih deklet, ki je delalo v trgovini z ljudmi za spolno izkoriščanje, rešenih v policijskih akcijah (več kot 80 %), nekaj jih je pobegnilo (13 %) in zgolj redke so spustili trgovci, ker so prestare ali ker so bile okužene s HIV (7 %). To je pomemben pokazatelj vpliva državnih institucij (policije) in njihovega delovanja v boju proti trgovini z ljudmi.

raziskovanja trgovine z ljudmi šele pred nekaj leti usmerila tudi na druge oblike izkoriščanja. Tako lahko trdimo, da obstaja veliko število raziskanih primerov in tudi sodnih primerov trgovine z ljudmi za spolno izkoriščanje, ker so bili vladni organi osredotočeni na to, prav tako pa so se raziskovalci ukvarjali le s tem. Nekatere oblike spolnega izkoriščanja (sploh barski ples in prostitucija na ulicah) je tudi veliko lažje opaziti kot manj opazne oblike trgovine z ljudmi, ki potekajo za zaprtimi vrati družin (npr. služabništvo, posvojitve) ali pa so težko prepoznavne (trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela). Kljub tem opazkam ostaja dejstvo, da je trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje najbolj pogosta prav zato, ker je tudi povpraševanje največje. Ekonomski »boom« na Tajskem je omogočil, da si lahko danes tudi navadni delavci privoščijo, kar so si včasih le najbogatejši Tajci – iti v bordel (Bales 2010, 40). Hierarhija prostitutk omogoča, da si jih danes res lahko privoščijo prav vsi⁷². In ne zgolj povpraševanje temveč tudi medijsko poročanje je tisto, ki izpostavlja zgolj spolno izkoriščanje (oz. vsaj je v večini). Richard Friman in Simon Reich tako izpostavita medijsko senzacionalnost incidentov ženskega spolnega izkoriščanja in pa fascinacijo publike pri tem (Lobasz 2009, 227). Spolno izkoriščanje se pojavlja v medijih, ker je to »sexy tematika« (Lobasz 2009, 227); mediji in pa nasploh celotna filmografija pa je danes polna spolnosti (prisilne in neprisilne; »lepe in grde«). Razumevanje zgolj spolnega izkoriščanja kot trgovine z ljudmi v medijih je prinesla tudi negativno posledico vplivanja na široko javnost, saj so mnogokrat same žrtve prikazane kot nemoralne osebe.

OBLIKE

V nadaljevanju bodo opisane različne pojavne oblike trgovine z ljudmi za spolno izkoriščanje. Čeprav so opisane popolnoma ločeno, je potrebno poudariti, da se v praksi zelo prepletajo. Večkrat je bilo namreč ugotovljeno, da so bila dekleta prisiljena izvajati barski ples, prostituiranje pa jim je bilo zgolj ponujeno. Slednjega so se potem lotile, ker so tako dobile več denarja, v upanju, da bodo hitreje odplačale svoj dolg (*debt bondage*; v prejšnjem poglavju omenjena praksa je v veliki meri prisotna tudi v tej pojavnosti obliki trgovine z ljudmi). Mnoge so odšle v tujino vedoč, da bodo barske plesalke, toda potem so bile prisiljene v prostitucijo. Velikokrat se zgodi, da so prišla mladoletna dekleta predvsem iz vzhodne Evrope v zahodno Evropo z obljubo poroke, potem pa so bila prodana in spolno izkoriščana (Bokhari in Kelley v Craig 2010, 154). Podobnega prepletanja je bilo zaznanega mnogo, zato si podpoglavja sledijo po nekakšnem stopnjevanju. Prisilna poroka je navedena kot zadnja, saj

⁷² Na Tajskem je 1 milijon prostitutk; 1 izmed 20 je zaslužnjena in prav te so na dnu lestvice, namenjene delavcem in študentom za najnižje cene (Bales 2010, 44).

po navadi vključuje več zlorab človekovih pravic – spolno izkoriščanje, posilstvo, prisilno nosečništvo ali prisilni splav, fizično in čustveno nasilje, služabništvo, predvsem pa popolno izolacijo in popolni odvzem svobode (Bokhari in Kelly v Craig 2010, 150). Poroka, za razliko od barskega plesa, pornografije in prostitucije, nikoli ni razumljena kot delo. Telo žrtve ni izkoriščano za določen produkt (ples, slika ali video, spolni akt), temveč pripada sočloveku v celoti. Potomci osebe so potomci tudi tega sočloveka, prav tako pa mu je žrtev dejansko dolžna lojalnost in zvestoba, saj naj bi bila poroka združitev teles, duš in srca.

Žrtve trgovine z ljudmi za spolno izkoriščanje vsekakor niso »homogena populacija, saj se razlikujejo v letih, veri, nacionalnosti, osebnosti, izobrazbi idr.« (Zimmerman in drugi 2006, 8). Slednji avtorji so v svoji raziskavi med žrtvami trgovine EU za spolno izkoriščanje in služabništvo s spolno zlorabo poizkusili ugotoviti, če vseeno obstajajo kakšni faktorji tveganja. Ugotovili so, da je bilo 60 % žrtev zlorabljenih, še preden so postale žrtve trgovine z ljudmi – fizično (50 %) ali spolno (32 %) ali pa celo oboje (22 %) (Zimmerman in drugi 2006, 9). Glede na ugotovljeno, da se po celem svetu žrtve trgovine z ljudmi zelo razlikujejo med seboj, bi bilo potrebno tudi razmisliti o boju proti trgovini z ljudmi, saj enak pristop ne bo deloval povsod. So pa v določenih regijah ugotovljeni podobni vzorci – v Indiji za spolno izkoriščanje uporabljajo zelo mlade in neizobražene (Simkhada v Craig 2010, 243); dekleta iz nekdanje SZ so veliko bolj izobražena in starejša; ženske iz Afrike, ki delajo v Evropi, so mnogokrat nepismene. Izobraževanje bi tako storilo veliko razliko v Afriki in skoraj nobene v državah nekdanje SZ. Se pa velikokrat trgovci osredotočijo na ranljive skupine – etnične manjšine, sirote, brezdomce, otroke in ljudi brez dokumentov, ilegalne migrante, ljudi s posebnimi potrebami (Van de Glind v Craig 2010, 99). Če je bila včasih rasa velik indikator za sužnja, danes temu ni več tako, saj v trgovini z ljudmi najdemo vse rase in zelo različne etnije. Vseeno pa slednji lastnosti določata vrednost žrtve na trgu (Shelley 2010, 262). V prostituciji najdemo belke zgolj v visoki in srednji prostituciji, ilegalno na evropskih ulicah pa predvsem nebelke.

RAZLOGI

Že v prejšnjem poglavju so predstavljeni nekateri razlogi za naraščanje trgovine z ljudmi, obstajajo pa tudi prav posebni razlogi, ko govorimo o spolnem izkoriščanju. Najpomembnejši dejavnik je predvsem rast povpraševanja – že v preteklosti je hierarhija prostitutk omogočala,

da so si jih lahko privoščili različni moški, danes pa si jih lahko privoščijo praktično vsi⁷³. Tudi tehnologija je prispevala k porasti, predvsem z vidika pornografije na internetu. Paradoks je, da druge žrtve trgovine z ljudmi (predvsem moški izkoriščani za delo) izkoriščajo druge (predvsem ženske za spolno izkoriščanje). Moški daleč od doma in družine ter moški, ki si ne morejo privoščiti poroke, prispevajo k povečanemu povpraševanju spolnih storitev (Shelley 2010, 53)⁷⁴. Eden izmed razlogov je tudi negativno razmerje med spoloma, ki je vzrok trgovine z ljudmi, toda tudi posledica (Shelley 2010, 52). Politika enega otroka je tako na Kitajskem privedla do prodaje deklet v tujino za posvojitve ali spolno izkoriščanje ter nakup neveste iz tujine, predvsem Severne Koreje (Shelley 2010, 144–145) pa tudi drugih azijskih držav, kot je Vietnam.

Pri spolnem izkoriščanju moramo izpostaviti tudi masovne medije, ki promovirajo materializem in seksualnost. Lepa dekleta z željo po slavi, dobremu življenju in bogastvu hitro nasedejo obljubam trgovcem (Shelley 2010, 123). Negotova ekonomska prihodnost spravi večino ljudi v ranljiv položaj in ugotovljeno je bilo, da je večji delež ljudi postal del trgovine z ljudmi zaradi zavajanja trgovcev kot pa zaradi ugrabitev. Imeti privlačna dekleta in biti poročen z lepoticco ostajata ena izmed glavnih indikatorjev uspešnosti moškega. Ameriška popularna kultura je šla celo tako daleč, da skozi pesmi, videospote, časopisne članke in mite romantizira zvodnike (Show Crouse v Shelley 2010, 125). Bales (2010, 37) navaja, da povpraševanja na konkretnem primeru Tajske narašča zaradi ekonomskega »booma« (vse več moških si lahko oz. si mora privoščiti prostitutke, da pokaže svoj uspeh), zaradi obstoja »mačo kulture« (ženske so stvari, ne osebe) in pa predvsem zaradi socialnega sprejemanja prostitucije⁷⁵.

Ko govorimo o spolnem izkoriščanju, se ne moremo izogniti feminističnim teorijam o neenakosti spolov. Čeprav med žrtvami najdemo tudi moške, predvsem fantke, pa je dejstvo, da je 98 % žensk in deklet izkoriščanih za spolne namene. V večini držav po svetu imajo

⁷³ V Evropi naj bi bile najnižje na hierarhični lestvici neizobražene ženske iz Nigerije (in drugih držav vzhodne Afrike), ki naj bi svoje usluge za par evrov ponujale kar na cesti, na mrazu. Z njimi nimajo tako trgovci praktično nič stroškov, ko so prepeljane v Evropo, in zgolj profit. Ker pa je ta vseeno majhen, so tako tudi v očeh zvodnikov vredne zelo malo in se jih hitro nadomesti (Shelley 2010, 130).

⁷⁴ Razlog temu je predvsem vse večja ekonomska razlika med bogatimi in revnimi znotraj razvijajočih se držav, kot sta Indija in Kitajska, kjer srednji razred dejansko ne obstaja. Ekonomski razvoj tako ni prispeval k upadu, temveč celo k porastu trgovine z ljudmi – predvsem za spolno izkoriščanje v velikih mestih, kot sta Mumbaj in Šanghaj (Shelley 2010, 144). Toda to ni novost – že v preteklosti so Azijke pošiljali ženske v ZDA (na Pacifiško obalo), da so »tolažile azijske delavce« (Shelley 2010, 146–147).

⁷⁵ Tudi Shelley (2010, 143) pravi, da je moška uporaba spolnih storitev pri prostitutkah del kulture večine azijskih družb. Navede tudi primer Japonske, kjer so uspešni prodajalci »upravičeni« do uporabe prostitutk (Shelley 2010, 145).

ženske še vedno nižji status kot moški⁷⁶. Celotna spolna industrija, sploh v azijskem svetu, je bila zasnovana na zgodovinskih temeljih razumevanja ženske kot objekta menjave (Brown 2000, 7). Ženski spol ostaja tisti, ki se ga izkorišča tudi v spolnosti in je namenjen potešitvi spolnih želja moških. Izgovor »fantje bodo vedno fantje« (*boys will be boys*)⁷⁷ tako ostaja uporabljen v vseh primerih – tudi ko so ugotovili, da so mirovniki Združenih narodov v Bosni in Hercegovini kupovali in prodajali tamkajšnja dekleta za spolno izkoriščanje ter se izživljali nad njimi na različne načine (Shelley 2010, 50)⁷⁸. Eden izmed uslužbencev nevladne organizacije je ocenil, da je vsaj 2 000 žensk in deklet iz nekdanje SZ in vzhodne Evrope prisilno delalo v bosanskih javnih hišah v času pred in po Daytonskemu sporazumu (Andreas 2009, 146). Ženske so delale v nočnih klubih in barih, vozili so jih do strank (na zasebne domove ali pa v hotele), dalo pa se jih je tudi kupiti (primer ženske, ki je bila kupljena za 6 000 nemških mark) za nedoločen čas kot spolne sužnje in gospodinje ter so jih po navadi vrnili, ko so se jih po nekaj mesecih naveličali (Andreas 2009, 145–147). Velika korupcija lokalnih policistov, ki so bili vpleteni posredno ali neposredno (kot varnostniki, stranke, informatorji o npr. racijah in tudi kot solastniki) je poleg imunitete tujcev (delavci v okviru ZN, NATO, zasebnih ameriških podjetij, policisti mednarodnih misij idr.) onemogočala ustavitvev problematike (Andreas 2009, 146–149). Čeprav so vsi vedeli, skoraj nihče ni bil obtožen, temveč so se v najslabšem primeru tujci predčasno vrnili domov. Razlog je predvsem, da ZN nimajo prav nobene avtoritete nad svojimi zaposlenimi, največ, kar so dejansko storilci dobili, je bil disciplinski prekršek, preiskave ZN na območju pa so zgolj prostitucijo in trgovino z ljudmi potisnile v podzemlje (Simić 2010, 86–90). To odkritje kaže, da se (prisilnih) spolnih storitev poslužujejo prav vsi, ne glede na dejstvo, da naj bi bili mirovniki »prinašateljji miru in demokracije«⁷⁹. Podatki kažejo tudi na to, kako vojna in kaotično stanje pozitivno vplivata na širitev trgovine z ljudmi⁸⁰. Na vojnih območjih pripadnost stranem v konfliktu ne vpliva na sodelovanje v trgovini z ljudmi – Rusi in Čečeni tako tesno sodelujejo z namenom večanja svojega profita (Shelley 2010, 193). Stabilna država in nadzorovanje korupcije ekstremno pripomoreta k upadu trgovine z ljudmi, predvsem na

⁷⁶ Velikokrat to upravičuje vera – v budizmu na Tajskem je ženska inferiorna moškemu in če bo v tem življenju dobra, bo mogoče v naslednjem življenju moški (Bales 2010, 39).

⁷⁷ Ta rek je uporabljen v naslovu članka na temo trgovine z ljudmi in mirovniki ZN v Bosni: »*Boys will be boys*«: *human trafficking and UN peacekeeping in Bosnia and Kosovo* (Simić 2010).

⁷⁸ Film na to temo: *Whistleblower* (2011).

⁷⁹ V Liberiji so imeli mirovniki spolne odnose z dekleti starimi tudi le 12 let; v DRC-ju so imeli odnose z njimi v zameno za le dva jajca (Shelley 2010, 277).

⁸⁰ Tudi to ni novost – že med drugo svetovno vojno so Japonci zasužnjevali azijske ženske, predvsem Korejke (*comfort women*), v Evropi pa so imeli ženske za nemške vojake. Tudi v korejski vojni in vojni v Vietnamu so tuji vojaki in po vojni mirovniki masovno hodili v bordele (Shelley 2010, 147–148). Dogaja pa se še danes – na Filipinih (»druga fronta vojne proti terorizmu«), Afganistan, Irak, Haiti, Sierra Leone, DRC, Liberija ... (Shelley 2010, 160; 274; 277). Brown (2000, 9) kot enega izmed največjih faktorjev rasti množične spolne industrije v Aziji prepozna prav ogromno število vojakov na tistem območju med in po drugi svetovni vojni.

področju ponudbe ljudi za izkoriščanje. Dejstvo pa je tudi, da so ženske zaradi ekonomskih problemov vedno prizadete prej kot moški. Padeč komunizma (ukinitvev socialnih pravic), razpad Sovjetske zveze in privatizacija (odpuščanje žensk; v privatnih podjetjih je večina moških, medtem ko se je javni sektor zmanjšal) je mnogim ženskam onemogočil drugačno prihodnost, kot da prodajajo svoje telo za preživetje⁸¹ in na ulice postavil ogromno otrok⁸². Države ne poskrbijo dovolj ustrezno za svoje državljane. Značilen primer ignorance države in njenih institucij je Rusija, kjer dekleta, ko dopolnijo 18 let, neposredno prodajo trgovcem iz doma za mladoletnike (Shelley 2010, 177). Ruska dekleta ostajajo ena izmed najbolj zaželenih za spolne storitve po celem svetu. Kljub dejstvu, da so v tej pojavnosti obliki trgovine z ljudmi večinoma ženske, so študije zaznale, da narašča izkoriščanje moških, predvsem fantkov, za spolno izkoriščanje: v Vietnamu in Indiji naj bi konstantno naraščala, v Pakistanu dosegla isto stopnjo kot izkoriščanje deklic in na Šri Lanki celo preseгла stopnjo izkoriščanja deklic (Patané 2013, 19).

Pri problematiki povpraševanja moramo nasloviti tudi seks turizem⁸³. V zahodnem svetu je Tajsko znana kot dežela, kamor potujejo moški z razlogom, »da gredo na prostitutke« (pogovorni izraz, ki pomeni uporabo spolnih storitev). Ugotovljeno je bilo, da za spolne storitve ne uporabljajo zgolj žensk, temveč tudi moške, deklice in fantke. Predvsem pri spolnih storitvah, kjer so vključeni otroci, moramo opozoriti, da je zgolj 40 držav na tem svetu sprejelo ekstrateritorialni zakon za prosekucijo spolnega turizma in spolnosti z mladoletno osebo – to pomeni, da uporabnik teh storitev krši zakon ne glede na to, kje uporablja te storitve (tudi če so v tej državi legalne oziroma ne izrecno kriminalizirane), dokler je on državljan ene izmed teh 40 držav ali pa je žrtev državljan te države (ECPAT International 2008, 5)⁸⁴ ⁸⁵. Seks turizem kaže na spolno in rasno diferenciacijo znotraj spolne industrije in tudi znotraj trgovine z ljudmi: moški iz zahodnega sveta, bratje in očetje, potujejo na Tajsko, Filipine ali v druge manj razvite države, kjer uporabljajo druge ženske, moške in otroke za spolne storitve. Gre za popolnoma psihično in fizično zdrave, normalne, po navadi

⁸¹ Pomanjkanje druge izbire večkrat razloži, zakaj se ženske, ki so bile že prodane in potem rešene ali so zbežale, vrnejo v trgovino z ljudmi (ponovno verjamejo ponudbam trgovcev).

⁸² Samo v Rusiji naj bi bilo 700 000 sirot in kar 2 000 000 nepismenih (Shelley 2010, 180).

⁸³ Problem ostaja velik tudi zaradi pomanjkanja politične volje, da bi se ga uredilo – spolni turizem se vidi kot pozitiven za ekonomsko rast in razvoj države (Shelley 2010, 161). Razvoj na Tajskem je povzročil, da v državo prihaja vedno več tujk, ki delajo kot prostitutke, kajti sedaj imajo Tajke drugo možnost zaposlitve oziroma njihovi partnerji zaslužijo dovolj. Po drugi strani pa je prav spolni turizem omogočil prava ekspanzijo spolnega suženjstva, kajti vpeljal je zahodno logiko materializma: ženske so lahko zaslužnjene in izkoriščane za profit (Bales 2010, 77).

⁸⁴ Nekateri tudi trdijo, da bi se lahko uporabljal t.i. univerzalni princip – koncept, ki zagovarja, da so nekateri zločini tako veliki, da so vse državne dolžne bodisi soditi bodisi izročiti krivega. V preteklosti je bil tak zločin piratstvo, danes gre to za genocid, vojne zločine, zločin proti človečnosti (ECPAT International 2008, 6).

⁸⁵ Za več informacij o tem, zakaj so ti zakoni trenutno še dokaj slabi in neuporabni, glej: ECPAT International (2008).

celo zelo uspešne moške – opravičilo njihovih dejanj je zgolj razlikovanje med *nami* in *vami*. Lobasz (2010) opozori, da trgovina z ljudmi prevzema nekatere lastnosti (elemente), ki smo jih opazili že pri suženjstvu: bele ženske, ki jih najdemo v trgovini z ljudmi, so žrtve, ker so bile naivne in ohranijo svojo »čistost«; ženske druge rase pa so nečiste in so zgolj »navadne prostitutke, ki to delajo prostovoljno, in niso žrtve, temveč celo zločinke, saj so mejo prestopile na ilegalni način«. Lobasz (2010) nadaljuje, da se je fokus na trgovino z ljudmi pojavil zgolj zato, ker so med žrtvami našli *naša* dekleta, *naše* ženske in moške ter *naše* otroke, kot se je to zgodilo že v prejšnjih dveh stoletjih z belim suženjstvom⁸⁶. Toda ne smemo omejiti izkoriščanja na podlagi razlikovanja zgolj na zahodni svet (v kontekstu bele in nebele rase). Tudi Korejci množično hodijo v jugovzhodno Azijo in na Pacifiške otoke z namenom otroškega spolnega turizma (Shelley 2010, 155)⁸⁷. Poleg vprašanja *D drugega* pa moramo pri povpraševanju za spolne storitve omeniti tudi vpliv lepotnih idealov. Prav na podlagi le-teh se ustvarja hierarhija prostitutk. Moški iz Zahodnega sveta raje hodijo v Azijo, kajti Azijke izgledajo mlajše in so manjše konstrukcije (Todres v Craig 2010, 135), saj izgledajo bolj nebojlene in pokorne, kar krepi moško zavedanje o superiornosti. Čeprav je spolni turizem prinesel določene prednosti (ekonomski razvoj, tudi večjo vladna transparentnost), je nedvomno vplival na povečano odraslo in mladoletno prostitucijo ter tako posledično trgovino z ljudmi (Holmes 2010, 8). Vendar pa ne smemo pozabiti, da, čeprav je spolni turizem drastično povečal povpraševanje, je na območju Azije prostitucija v veliki meri obstaja že prej zaradi tradicionalistično drugačnega dojemanja monogamije, kot je ta v zahodnih krščanskih državah. Toda ne poslužujejo se vsi zgolj spolnega turizma – v Evropi so namreč odkrili, da je azijska kriminalna združba organizirala prevoz in dobavo otrok v Evropo za spolno izkoriščanje s strani pedofilov (Shelley 2010, 213). Te otroke so izkoriščali tudi za otroško pornografijo.

Mnogokrat pride v praksi tudi do »prostovoljne« prodaje – v Indiji deklice prodajo za prostitucijo v zameno za zdravstvene storitve enega družinskega člana; na Japonskem jih prodajo, da se odkupi dolg *yakuzi*; v Pakistanu za šolanje drugega družinskega člana (Shelley 2010, 151), na Tajskem da se odplača dolg⁸⁸ idr. O prostovoljni prodaji tako govorimo, ker

⁸⁶ Zgražanje nad suženjstvom in pričetek delovanja držav zoper suženjstvo se je pričelo zaradi tako imenovane "*white slave panic*" (ugotovili so, da so žrtve belke iz vzhodne Evrope – "naivna deviška dekleta, ki so bila ugrabljeni in potem tepena ter mučena z namenom spolnega izkoriščanja"). Eileen Scully pa je ugotovila, da je bilo v tistem času 99 % žensk namenjenih za spolno izkoriščanje nebelih (Lobasz 2009, 342).

⁸⁷ Čeprav iste rase, Azijci namreč zelo razlikujejo med seboj – tako na Japonskem še vedno veljajo Japonke kot prostitutke za bogate, tujke (predvsem Korejke, Filipinke) pa za manjvredne.

⁸⁸ Včasih je bil ta dolg v resnem primeru, ko je grozilo, da bodo izgubili kmetijo in zemljo; danes pa gre za nakup materialnih dobrin v duhu potrošništva – družine tako prodajo hčerke zgolj za to, da kupijo TV (Bales 2010, 40).

dejansko včasih deklice tudi same pristanejo v prodajo in ne zgolj starši oziroma njihovi skrbniki. Po pravu je to vseeno trgovina z ljudmi, toda že iz drugih razlogov je pomembno vprašanje, zakaj bi posameznik pristal na takšno ponudbo, ko sam osebno dejansko nič ne pridobi. Z zahodnega stališča je morda nerazumljivo, toda v Aziji ima družina velik pomen in razumljeno je, da so otroci last svojih staršev. Dekleta lahko s svojim delom, s svojim žrtvovanjem za družino odplačajo svoj dolg (da so jih rodili, vzgajali in hranili) svojim staršem (Bales 2010, 39). Problem ni zgolj mednarodna temveč tudi notranja trgovina z ljudmi – v Indiji je kar 90 % trgovine z ljudmi za spolno izkoriščanje notranje, predvsem za komercialno spolno izkoriščanje in prisilne poroke (Shelley 2010, 167). Ekonomski razvoj držav privede do povečanja mednarodne trgovine – v Indijo tako pridejo predvsem dekleta iz manj ekonomsko razvitih držav, kot sta Nepal in Bangladeš (Shelley 2010, 167). Vpliv ekonomske krize 2008 je zmanjšal število strank v prostituciji, kar je vplivalo na padec cen spolnih storitev in torej še večje izkoriščanje.

Povpraševanje obstaja tudi zaradi našega razumevanja spolnosti. Nekatere prakse so bile opisane že zgoraj in bodo tudi bolj podrobno še v nadaljevanju (uporaba device). Tukaj naštetje pa so izpostavljene, ker neposredno vplivajo na povpraševanje:

- *Čistost ljudi*: za budistične menihe naj bi bila spolnost čim bolj neosebna, saj jih sicer poveže s tem svetom in zato je najbolje, da se za spolni odnos plača (Bales 2010, 39).
- *Neuradna poligamija*: na Tajskem uradna poligamija njihovih kraljev v preteklosti, pušča posledice še danes – vsi imajo ženo in še eno zraven (»minor wife« ali pa prostitutko). Tako je na Tajskem kar 80–87% moških vsaj enkrat plačalo za spolno uslugo, saj je to socialno sprejemljivo in je socialni dogodek, ko gredo moški skupaj ven (Bales 2010, 45). Plačati za spolne usluge je še vedno del podjetništva in je pokazatelj statusa ter ekonomske moči (Bales 2010, 48).
- *Izkušnost moških*: v ruralnih predelih Azije še zmeraj velja prepričanje, da mora biti moški izkušen in ženska devica, kar pomeni, da mora obstajati posebna skupina žensk, ki ni za poroko in zgolj »podaja izkušnje« (Todres v Craig 2010, 136).
- *Iskanje ženskega dotika zaradi posledic družbe (nezmožnost poroke)*: za mnoge moške je prostitucija tudi edini način, ker si ne morejo privoščiti poroke. To je sploh prisotna praksa v tradicionalnih družbah, kjer mora moški plačati doto očetu neveste oziroma nevesti izročiti balo. Ironija v Indiji pripelje tako daleč, da mož proda svojo ženo v prostitucijo, da odplača svoj dolg, ki ga je pridobil, ker jo je poročil (Bales 2010, 203).

- *Družbene prakse*: poleg že zgoraj omenjene prakse »iti na prostitutke« kot del sklenitve posla, je sploh v zadnjem času popularna tudi fantovščina, ki vključuje prostitutke (zgolj za ples ali pa tudi spolni akt s prisotnimi).

POSLEDICE

Posledice, ki jih povzroči spolno izkoriščanje, so zelo obširne, fizične in psihične, ter imajo zelo različne vplive na žrtve. Predvsem psihične posledice so izredno degradativne, saj so dolgotrajne, zaznamujejo življenje žrtve in njene družine⁸⁹. Morda najbolje to opišejo besede Litvanke, ki je bila za spolno izkoriščanje prodana v London: »Počutim se, kot da so mi odvzeli nasmeh in da ga en bom nikoli več dobila nazaj« (Zimmerman in drugi 2006, 2). Pri tej pojavnosti trgovine z ljudmi obstajajo predvsem velike posledice na zdravje žrtev. V literaturi se veliko omenja okuženost z HIV in aidsom (Shelley 2010, 75). Pri tem je potrebno izpostaviti, da je odnos do žrtev zelo različen – nekje jih spodbujajo za uporabo kondomov, nekje pa jim to celo prepovejo. Na to predvsem vpliva število žrtev, ki jih imajo na razpolago – če se organizatorji trgovine z ljudmi zavedajo, da bodo brez večjih težav dobili nova dekleta⁹⁰, potem uporaba kondomov ni potrebna (saj mnoge stranke spolnih uslug tega ne marajo) in žrtve zgolj testirajo. Ko je test pozitiven, žrtev preprosto vržejo na cesto, saj že čaka naslednja. Omeniti je potrebno tudi, da včasih žrtve same ne želijo uporabljati zaščite, saj jih preveč boli (glede na dejstvo, da imajo spolni odnos večkrat dnevno, zaporedno, z različnimi strankami) (Bales 2010, 60). Na Švedskem, kjer je prostitucija prepovedana, pa kondomov ne uporabljajo, ker so lahko uporabljeni na sodišču kot dokazno gradivo (Kulick 2003, 205). Ugotovljeno je tudi bilo, da poškodbe (*abrasion*) vagine zaradi ponovljenih spolnih odnosov s kondomom lahko povečajo možnost HIV okužbe ob nezaščitenem odnosu (Bales 2010, 60). Spolne bolezni pa nimajo vpliva le na žrtve in stranke spolnih uslug, temveč tudi na partnerje teh strank, kar so ugotovili pri ženah na Tajskem (Bales 2010, 60). Strah pred HIV in AIDS okužbami je dejansko eden izmed glavnih razlogov mladostne prostitucije. Stranke se namreč v strahu zatekajo k mlajšim žrtvam z mišljenjem, da so te še premlade, da bi se že lahko okužile (Bales 2010, 56)⁹¹. Problem je, ko se žrtve, ki je okužena, vrne v domovino, kjer ni medicinsko poskrbljeno za okužene ljudi ali pa je ta bolezen tudi

⁸⁹ Predvsem bi se tukaj morali osredotočiti na to, kakšne posledice pusti trgovina z ljudi za spolno izkoriščanje na že živeče potomce žrtev. Dejansko otroci, če so potem zapuščeni, zaradi izgube staršev lahko postanejo ranljivi, da še sami postanejo žrtev trgovine z ljudmi.

⁹⁰ Kar vpliva tudi na nivo nasilja, saj, če imajo manjšo ponudbo, potem lepše delajo z njimi. Na to pa vpliva tudi populacija – v Indiji in na Kitajskem, kjer je ogromno ljudi, tako življenje posameznika velja zelo malo (Shelley 2010, 172). Prav tako lahko pri tem omenimo tudi, da avtoritarne države malo upoštevajo človekove pravice.

⁹¹ Prostitutke postajajo vse mlajše – žrtve za spolno izkoriščanje iz Nepala v Indiji so bila v povprečju stara od 14 do 16 let v 80-ih letih, že v 90-ih pa od 10 do 14 let (Shelley 2010, 167).

zelo stigmatizirana, kar povzroči še dodatne težave za osebo. Nekatere ženske, ki umrejo zaradi teh bolezni, nimajo druge izbire, kot da svoje otroke pustijo v bordelu (Shelley 2010, 56)⁹². Določene spolne bolezni imajo vpliv tudi na rodnost žensk – npr. klamidija lahko povzroči neplodnost. Nekje jim ne dajejo mesečnih placebo tabletk, kar vodi v izgubo menstruacije in tudi lahko povzroči neplodnost (Bales 2010, 59). Naslednja problematika je zanositev žrtev, saj se lahko zgodi, da je žrtev postavljena na cesto, ker ni več uporabna (Bokhari in Kelly v Craig 2010, 154) ali pa je prisiljena v splav⁹³. To je problematično predvsem v državah, ki le-tega preprečujejo, kar pomeni, da ga izvajajo ilegalno, kar lahko pripelje do različnih okužb ali celo smrti. Takoj po splavu se morajo vrniti na delo, kar vpliva slabo na njihovo fizično zdravje (spolni odnosi takoj po splavu škodujejo; prav tako lahko splav povzroči nezmožnost zanositve pozneje) in psihično, saj nimajo časa predelati teh dogodkov⁹⁴. Na Tajskem je bilo zaznано, da obstajajo stranke, ki si dejansko želijo spolnih odnosov z nosečnicami (Bales 2010, 60).

Mnogokrat je nasilje vsakdanjik teh deklet, kar prinese fizične posledice – zlomljene kosti, zlomljeni zobje, celo smrt⁹⁵. Žrtve so pozneje povedale, da jih trgovci velikokrat pretepejo pred drugimi žrtvami oziroma da morajo one gledati nasilje nad drugimi, da se zavedajo posledice, če jih ne bodo ubogale (Shelley 2010, 62). Ne vemo, vendar pa lahko domnevamo, da so nekatere žrtve za spolno izkoriščanje ubite tudi s strani njihovih klientov (Shelley 2010, 73). V ZDA so na žrtvah odkrili celo tatuje, ki so bili vtetovirani pod prisilo (lastniki so žrtve tetovirali z različnim frazami in simboli, ki so kazali pripadnost). Takšno početje degradira človeka na raven živali (govedo, ki se ga označi) in ima lahko dolgotrajne psihične posledice, saj človek ni več gospodar sebe in svoje usode. Zaradi dolgega delovnika žrtve zelo velikokrat izgubijo težo in so tako še pod večjim stresom, imajo oslabilen imunski sistem in so manj odporne na bolečino (Zimmerman in drugi 2006, 12). Način dela, slabi pogoji življenja, konstantna zloraba, občutek strahu in nevarnosti lahko dejansko pustijo posledice prav na vsem – od slabšega vida, do poškodb v hrbtu, okvare srca, težav s kožo ... (Zimmerman in drugi 2006, 12–14).

Posledice spolnega izkoriščanja se kažejo tudi na psihični ravni⁹⁶ – depresija (nezainteresiranost, nič upanja za prihodnost, občutek brezvrednosti, osamljenost,

⁹² Tako lahko govorimo o medgeneracijski prostituciji (prevod avtorice: *intergenerational prostituitor*; Shelley 2010, 143).

⁹³ V raziskavi so Zimmerman in drugi (2006, 16) ugotovili, da je imelo kar 17 % žrtev vsaj en splav v času, ko so bile vpletene v trgovino z ljudmi.

⁹⁴ V Kambodži je bil primer, ko je zvodnik žrtvi izbezal oko iz očesne votline, ker takoj po splavu ni želela delati (se prostituirati) (Shelley 2010, 159).

⁹⁵ Na Uralu so leta 2007 našli več okostij mladih deklet (Shelley 2010, 62).

⁹⁶ Za razliko od večino fizičnih posledic, ki si kratkotrajne, so psihične posledice tiste, ki ostanejo še zelo dolgo ali pa celo življenje in imajo izjemen vpliv za (ne)uspešno reintegracijo v družbo ter ponovno pridobljeno neodvisnost žrtve.

samomorilske misli, depresija), anksioznost (nervoza, občutek panike in strahu, prestrašenost), nasilnost (potreba po pretepanju oz. poškodovanju oseb ali stvari, vzkipljivost, hitro razdraženi), postravmatski stres (podoživljanje travmatičnih trenutkov, nočne more, težave s spanjem, problemi s koncentracijo, nesposobnost čutiti, izguba spomina, nesposobnost odločanja⁹⁷ idr.) (Zimmerman in drugi 2006, 16–22; Shelley 2010, 72). Mnoge žrtve celo postanejo uporabnice drog ali alkohola⁹⁸, ker ne prenesejo več svojega življenja, prav tako samomor⁹⁹ ni izjema. Sploh težavno je zaupanje, glede na dejstvo, da je ogromno število žrtev poznalo osebo, ki jo je prodalo v trgovino¹⁰⁰. Določene posledice, kot so težave s koncentracijo in izguba spomina, so relevantni tudi v boju s trgovino z ljudmi – te žrtve potem na sodišču niso več kredibilne priče (Zimmerman in drugi 2006, 22). Pri spolnem izkoriščanju je potrebno omeniti tudi, da, ko se žrtve vrnejo domov, se jih družina pogostokrat sramuje – predvsem žensk (Shelley 2010, 62). Na določenih delih sveta so ženske še zmeraj definirane zgolj v odnosu do moškega – matere, žene, hčerke, sestre ali javne ženske (Brown 2000, 233). Ženske, ki se prostovoljno ali prisilno ukvarjajo s prostitucijo, postanejo javne za celo svoje življenje. Ker so zaznamovane, se potem redkokdaj poročijo in imajo otroke, kar predstavlja problem za celotno državo, kajti na nek način je država deprivirana svojih državljanek (Shelley 2010, 65) in zato upada rodnost. Če se poročijo, to vseeno vpliva na družinsko življenje, saj mnogokrat povečuje nasilje v (tradicionalnih patriarhalnih) družini. Ker mnoge nimajo izbire, da bi se vrnila, se velikokrat zgodi, da se »upokojijo« in same postanejo organizatorke trgovine z ljudmi (Shelley 2010, 143), še večkrat pa, da nesrečno umrejo v samoti zaradi revščine, odvisnosti od drog in alkohola (Brown 2000, 234–241). Zaznati je bilo tudi primere, ko so prostitutke dovolile stranki spolne odnose s svojim otrokom (po navadi dekletom) ali pa svojega otroka same prodala v isti posel (Van de Glind v Craig 2010, 106–107). To nakazuje, da so potomci žrtev trgovine z ljudmi dejansko še bolj izpostavljeni, da lahko sami postanejo žrtev.

Omeniti pa velja tudi izgubo samospoštovanja. Kevin Bales (2010, 37) je pri prostitutki na Tajskem opazil »temni ponos v njeni višji ceni in velikem številu moških, ki so seanimali za

⁹⁷ Kot je rekla ena izmed žrtev: »Včasih ne vidim smisla v delanju stvari, vse se zdi brezvezno. Ko ima nekdo kontrolo nad teboj in sprejema odločitve zate tako dolgo časa, ti ne zmoreš več tega sam zase (Zimmerman in drugi 2006, 22).

⁹⁸ Problematično je predvsem, ko se vrnejo domov (po navadi v ruralno okolje), kjer ne dobijo nobenega zdravljenja za njihovo odvisnost in dejansko svojo odvisnost še razširijo med sovaščane (Shelley 2010, 62).

⁹⁹ V Kanadi so ugotovili, da je med prostitutkami 40 % večja možnost samomora kot med ostalo populacijo (Farley v Shelley 2010 73–74).

¹⁰⁰ Zimmerman in drugi (2006, 8) so v svoji raziskavi med žrtvami trgovine z ljudmi v EU za spolno izkoriščanje in služabništvo, ki je vključevalo spolno zlorabo, ugotovili, da je kar ena izmed petih žrtev (žensk) imela sorodnika, ki je poznal trgovca in njegovo namero. Za te žrtve je torej prodaja pomenila tudi izdajo s strani družine. Tudi Simkhada (v Craig 2010, 248) je v raziskavi deklet iz Nepala, ki so delala v Indiji, ugotovila, da je pri prodaji sodelovalo 22,2 % sorodnikov, 46,5 % znancev in zgolj 31,3 % popolnih neznancev.

njo (*effort to make sense of honor*)«. Ljudje smo naravnani k iskanju našega smisla in smisla sveta, v katerem živimo. Pomanjkanje le-teh nam oteži naše bivanje na Zemlji. Zanemarjanje vrednosti nekega dela oziroma dojetje le-tega kot umazanega, nemoralnega in degradativnega za družbo, posameznika postavi v zastavljanje vprašanj o svojem smislu, kar je pogosta posledica žensk izkoriščanih za spolne namene. Pri trgovini z ljudmi in že nekoč pri suženjstvu pa se je pri žrtvah sploh pojavljalo vprašanje njihove človečnosti. Če človeka opredeljuje svoboda, kaj se potem zgodi z njim, če je bil velik del svojega življenja brez nje? V televizijski mini seriji *Human Trafficking* (2009) glavna igralka, policistka, ki se ukvarja s trgovino z ljudmi vpraša svojega nadrejenega, če misli, da »lahko posameznik še kdaj najde svojo človečnost po tem, ko jo je izgubil« in slednji odgovori: »Verjamem. Vendar je tvoja, da jo najdeš. Noben ti je ne mora vzeti¹⁰¹«.

Že v poglavju o izkoriščanja dela je bila opisana povezava med trgovino z ljudmi in drugimi kriminalnimi aktivnostmi. Prav pri spolnem izkoriščanju je potrebno še enkrat omeniti, da trgovina z ljudmi postaja vir financiranja terorističnih aktivnosti. V vojni v Afganistanu (2001 – do danes) je bilo ugotovljeno, da so pripadniki Al Kaide prodajali mladoletna dekleta (*device*) bogatim Arabcem in s tem financirali svoje vojaške aktivnosti (Keefer 2006, 3). Ta dekleta so bila prisiljena v poroko, nekatera dekleta so si vojaki vzeli tudi zase kot vojni plen in so bila prisiljena v prostitucijo ter verjetno tudi služabništvo (glej podrobneje: prisilna poroka). Če upoštevamo besede nekdanjega predsednika Busha v Nacionalni varnostni strategiji ZDA 2002, »da bodo identificirali in blokirali vire financiranja terorizma« (*The National Security Strategy of the United States of America* 2002, 6), lahko trdimo, da je boj proti trgovini z ljudmi tudi del boja proti terorizmu.

3.2.2.1 Barski ples

Barski ples je popolnoma legitimna dejavnost v večini držav po svetu, dokler poteka na prostovoljen način. V času ekonomske krize in ob neizobraženosti ter nekvalificiranost za delo se mnogo žensk in tudi moških odloči za to dejavnost, ki lahko prinaša dokaj velike zaslužke za malo dela. Pod trgovino z ljudmi pa ta oblika spada, ko gre za ples in nudenje drugih storitev pod prisilo. Dejavnost je problematična, saj velika večina žrtev trgovine z ljudmi za spolne namene dobi artistsko vizo prav za to dejavnost. Te žrtve so potem v državi sicer legalno, vendar dela ne opravljajo prostovoljno. Z vidika varnosti je predvsem sporno,

¹⁰¹ Uporabljen je prevod angleškega citata iz podnapisov: »*Do you think it is possible when you have lost your humanity to ever find it again?*« »*Yes, I do. But it is yours to find. No one can take it from you.*«.

da gre za izkoriščanje viz kot uradnih državnih dokumentov, nad katerimi bi morala država imeti boljši nadzor. Zaznani so bili primeri, ko so žrtve sicer vedele, da bodo plesale striptiz, toda pozneje so bile prisiljene še v prostitucijo. Barski ples je mnogokrat zgolj podlaga za nadaljnje spolno izkoriščanje. Toda tudi če ostane zgolj pri plesu, lahko govorimo o trgovini z ljudmi, če žrtev nima svoje svobode ali pa za svoje delo ni plačana. Kot pri trgovini z ljudmi za izkoriščanje dela, se tudi tu pokaže, da je včasih meja med izkoriščanjem in trgovino z ljudmi zelo zabrisana. V literaturi je o tem področju zapisano zelo malo, saj ostaja osredotočenost na (prisilni) prostituciji. Smotrno je tudi vprašanje, ali je prisilni barski ples trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela ali za spolne namene. Navsezadnje gre pri tej dejavnosti največkrat za kršenje delovne zakonodaje. Barski ples v večini Zahodnih držav ostaja legalna dejavnost, vendar se je, tako kot mnogokrat drugje, v tej magistrskem delu tudi smotrno vprašati, ali ne bi bila prohibicija vsaj s strani varnosti najboljša rešitev. Delo sicer ostaja edina možnost za preživetje mnogim ženskam, vendar ostaja dejstvo, da velika večina žensk verjetno ne bi opravljala tega dela, če bi imela drugo možnost. Prav tako večino žensk vsaj v Republiki Sloveniji, ki opravljajo to dejavnost, prihaja iz tujine. Razen zaslužka posameznikov (to so lastniki nočnih klubov), koliko država pridobi s strani teh klubov in barov. Predvidevamo, da so ti lokali tudi prizorišča drugih problematik – pretepi strank, verjetno tudi ilegalna prodaja in zloraba drog, morda tudi nedovoljeno igranje. Glede na potrebo po ukrepanju, torej aktivnosti policistov in drugih kriminalistov, ki jih plačuje država, bi se bilo smotrno vprašati, ali država sploh kaj pridobi od dobička teh lokalov ter dovoljenj za obratovanja. Predvsem na dejstvo, da kljub liberalnosti družbe in države nočni lokali, kjer se izvajajo takšni plesi, ostajajo nemoralni kraji.

3.2.2.2 Pornografija

V literaturi najdemo zelo malo o trgovini z ljudmi in prisilno pornografijo. Kot že večkrat omenjeno je zelo težko dokazati element prisile, saj ne gre vedno za fizično nasilje, temveč je mnogokrat uporabljena »zgolj« grožnja. Problematično je, da so žrtve prisiljene, vendar se na posnetku obnašajo, kot da to delajo prostovoljno, da uživajo in se zabavajo. Dokazno gradivo, ki bi lahko bilo uporabljeno na sodišču, nas hitro zavede. Vendar so bili primeri, ko so našli žrtve trgovine z ljudmi, ki so povedale, da so bile prisiljene tudi v pornografijo. Le-ta je torej v večini zgolj obstranska dejavnost drugim načinom spolnega izkoriščanja.

3.2.2.1.1 Otroška pornografija

Popolnoma drugačen primer je otroška pornografija. Mnogi raziskovalci opozarjajo, da je izraz neprimeren in da bi morali govoriti o posnetkih spolnih zlorab otrok. Policijske raziskave so v zadnjem času v Evropi razkrile več primerov povezave med otroško pornografijo in trgovino z ljudmi. Leta 2008 so celo povezali islamske militante v Veliki Britaniji, Španiji in Italiji s trgovino z ljudmi – razpečavali so otroško pornografijo verjetno z namenom, da financirajo svoje poglavitne aktivnosti (Shelley 2010, 213).

V Mehiki je bila odkrita prav posebna vrsta otroške zlorabe in to je t.i. *infant trafficking*¹⁰². V trgovanje za spolne zlorabe so vključeni tudi dojenčki – predvsem v namen delanja posnetkov, prodaja se jih tudi za druge spolne usluge, to je dejanski spolni odnos (Aldecoa 2010; Shelley 2010, 279). V Paragvaju so rešili 29 dojenčkov starih do 9 mesecev, ki so jih uporabljali za snemanje spolnih zlorab (dojenčki so sesali spolne organe odraslih moških kot da bi pili stekleničke z mlekom) in so jih povezali z otroško pornografijo v Italiji (Santalla 2008; Perfil 2008). V ZDA je bila obsojena Natisha Hillard, ki je prodajala svojo dojenčico Christopherju M. Bourju, 40 let, v 14-mesečnem obdobju leta 2011 in 2012 za spolno zlorabo (slikanje zlorabe, imetje posnetkov in spolni akt z dojenčkom) za vsega skupaj \$500 (Reese 2014; Chicago 2014)¹⁰³. Deklica je bila pri prvi zlorabi stara 4 mesece in pri zadnji 18 mesecev.

Takšni primeri so bolj znani, ker so medijsko bolj pokriti in je zato tudi večji pritisk javnosti na sodišče in organe pregona, da se ukrepa. V primeru otrok, sploh dojenčkov in mlajših otrok, namreč ni tako kot pri polnoletnih prostitutkah, da bi obstajala dilema, ali so se morda prostovoljno podali v to in da bi jih obravnavali kot zločince (ilegalne migrante ali ker je določena aktivnost prepovedana). Vendar se na sodišču primere otroške pornografije oziroma pornografije na splošno redko kdaj obravnava v sklopu sojenja proti trgovini z ljudmi, temveč zgolj kot druge kršitve in zločine. Kot je tudi omenjeno zgoraj v opombi, mnogi trgovino z ljudmi obravnavajo bolj ozko, kot je to storjeno v tem magistrskem delu, kjer se trgovina z ljudmi razume s poudarkom na prodaji/nakupu človeka, njegovih delov oziroma njegovemu produktu in ne zgolj na izkoriščanju.

¹⁰² Sprva sem domnevala, da gre za popolno novost, saj sem našla zgolj članke v revijah in še to zgolj v španščini ter dokaj nove (predvsem iz leta 2013 in 2014). Edini nečasopisni vir je knjiga Louise Shelley, toda vir, ki ga citira na strani 279, na internetu ne obstaja (več). Zdelo se mi je nenavadno, da je področje popolnoma neraziskano, kar je malce nenavadno glede na to, da je tema zelo šokantna in da sem pozneje našla tudi malce starejše primere (eden celo iz leta 1990 na Nizozemskem). Potem pa sem ugotovila, da tega novinarji in raziskovalci ne vključujejo v trgovino z ljudmi – s čimer se ne strinjam. Gre namreč za tipičen primer prodaje človeka in njegovega telesa.

¹⁰³ Primera sem navedla, ker prvi nakazuje na mednarodni element trgovanja s temi posnetki (*element movement*), drugi pa prikaže dejansko prodajo otroka za spolno izkoriščanje, zato bi morala spadati v trgovino z ljudmi.

3.2.2.3 Prostitucija

Ljudje velikokrat rečejo, da je prostitucija najstarejša obrt, družbeni in naravni fenomen, ki je vedno obstajal in bo vedno obstajal ne glede na prostor in čas (Pajnik 2008, 15). Res je, da lahko o prostituciji beremo že vse od začetka naših civilizacij in že vse od začetka obstaja več oblik prostitucije. Navadne prostitutke na ulici, o katerih piše v Nesrečnikih Victor Hugo ali pa Balzac, prestižne beneške kurtizane in japonske gejše, mitične grške heter in podobno. Čeprav so opravljale isto dejavnost, so se tako v zgodovini kot tudi danes razlikovale med seboj predvsem v ceni in posledično tudi v delovnem okolju in strankah, ki so jih sprejemale. Tako kot pri barskem plesu in pornografiji, je tudi tukaj sporno vprašanje prisilne in prostovoljnosti, ko govorimo o odraslih osebah. Nekatere države (primer Švedska) so se odločile, da bodo to dilemo rešile s kriminalizacijo prostitucije, na drugi strani pa obstajajo države, ki so jo dekriminalizirale in celo uzakonile kot gospodarsko dejavnost (primer Nizozemska in Nemčija). Kaj je moralno in etično sprejemljivo, ni tematika tega dela, temveč je zgolj vprašanje, kateri pristop je boljši z vidika varnosti sodobne države. Na primeru Švedske je bilo ugotovljeno, da prostitucija ni izginila, temveč se je zgolj premaknila na druge kraje in spremenila oblike organiziranja (Kulick 2003, 204). Prostitutke so začele delati v tujini (sosednjih državah), stranke so pričele hoditi v tujino, prostitutke so stranke iskale na bolj diskreten način, prav tako je policija ugotovila da se s kriminalizacijo ni spremenilo število kaznivih dejanj povezanih s trgovanjem z ljudmi (Pajnik 2008, 53). To ima posledice za druge države – stranke ob koncu tedna hodijo na križarjenja v Estonijo, kamor sedaj prihaja vedno več žensk iz nekdanjih prejšnjih sovjetskih republik (Shelley 2010, 190). Prostitutke zgolj delajo v slabših pogojih, kot so prej, in tudi veliko več kot prej, saj so cene nižje. Posledica zakona je bila tudi politika takojšnje deportacije migrantk, ki so delale kot prostitutke brez državljanstva ali dovoljenja za bivanje (Pajnik 2008, 53). Povečala so se psihosocialne stiske uporabnic drog, ki delajo v prostituciji in morajo nadomestiti manjše število strank, predvsem pa so pomembne tudi posledice na sodstvo – prostitutke ne želijo več podati prijave na policijo in pričati na sodišču, saj so same v prekršku (Kulick 2003, 204). Omeniti je tudi potrebno, da imajo policisti pravico preiskati torbico in stvari prostitutke, če jo ujamejo pri dejanju. Za dokaze na sodišču so uporabni tudi kondomi, kar je privedlo do neuporabe le-teh in tako tudi posledice na zdravstveno stanje (Kulick 2003, 205).

Po drugi strani se vsaj na prvi pogled zdi, da je nemški in nizozemski način odnosa do prostitucije prinesel izboljšave. Povečan je nadzor nad dejavnostjo, pobirajo se davki od prostitucije, država in njena družba se zavedata dejavnosti prostitucije (kje se nahaja) in

možna javna razprava o le-tej. Prav tako se je povečal zdravstveni nadzor nad delavkami in delavci v tej storitveni dejavnosti. So pa mnogi kritično izpostavili, da je to »dvostrana politika prostitucije«, saj pomeni podeljevanje licenc državljanke EU in obenem povečanje nadzora nad migrantkami v prostituciji oziroma povečanje števila deportacij (Pajnik 2008, 64). Delo ilegalcev se je še poslabšalo – povečan je policijski nadzor nad njimi (saj je sedaj manj ljudi potrebnih za nadzor legalnih prostitutk), kar pomeni, da delajo v slabših pogojih in za slabšo ceno. Tudi primeri v Nemčiji so pokazali, da so represivni administrativni ukrepi na lokalni in regionalni ravni usmerjeni v preganjanje migrantov in migrantk v prostituciji (Pajnik 2008, 67). Čeprav je argument točen, je z vidika nacionalne varnosti irelevanten. Tako bi lahko za vsako dejavnost trdili, da postavlja migrante v slabše pogoje – od gradbeništva pa vse do prostitucije. Problematika tukaj ni z vidika prostitucije kot legalne dejavnosti, temveč slab nadzor države nad migranti. Omeniti velja, da se morajo prostitutke registrirati in imeti osebno izkaznico, kar jih stigmatizira za celotno življenje in se zato mnoge želijo temu izogniti. V tem pogledu bi država morala to upoštevati in uvesti spremembe – spoštovati zasebnost prostitutk (kajti tudi če je postala to legalna dejavnost, vseeno ostaja stigmatizacija) s ciljem imeti čim boljši nadzor. Ostaja vprašanje reguliranja s strani države – teoretično gledano bi lahko veliko tujk in tujcev prišlo v neko državo opravljati to dejavnost na legalen način, kar bi znižalo ceno storitve in ne bi bilo pozitivno za prostitutke te države¹⁰⁴. Sicer je to že bolj ekonomsko vprašanje regulacije in svobode trga, vendar varnost države pomeni tudi ekonomska stabilnost. Pri prostovoljni prostituciji je potrebno omeniti, da v nobenem primeru ni bilo znano, da bi v državi črni trg in organizirani kriminal na področju prostitucije popolnoma zamrl. Tako so v praksi prostitutke, ki sicer delajo prostovoljno, na ulici še vedno ranljive za določena izkoriščanja – predvsem plačevanje »pristojbin« določenim kriminalcem (Petrunov 2009, 5).

Vendar se moramo pri dekriminalizaciji prostitucije vprašati, kaj to pomeni za enakost spolov. Ne gre za etično, moralno ali žensko vprašanje, temveč za popolno smotrno vprašanje, ki zadeva nacionalno varnost. Že zgoraj je bilo opisano, kako neenakost spolov in predvsem patriarhalna tradicija vzpostavljata pogoje za trgovino z ljudmi za spolno izkoriščanje ter tudi druge negativne družbene pojave. Prostitucija tako ohranja to neenakost, saj ne gre za blagovno izmenjavo (blago – denar), niti dejansko zgolj za plačilo storitve, temveč se vedno

¹⁰⁴ Splošno je bilo ugotovljeno, da se kljub legalizaciji redkokateri državljan odloči za prostovoljno opravljanje tega posla kljub večjemu zaslužku, kot ga bi prineslo njegovo delo (Shelley 2010, 203). V Evropi se s prostitucijo še zmeraj ukvarjajo predvsem tujke, medtem ko je v Ameriki dokaj veliko število domačih prostitutk, kateremu gre pripisovati tudi veliko večje dejstvo nezaželenih otrok in ubežnikov od doma (Shelley 2010, 239).

proda tudi telo. In dokler je žensko telo v večjem številu namenjeno za prodajo moškemu, enakost ni možna. Tej tezi bi morda oporekal podatek, da naj bi bilo v El Salvadorju kar eno tretjino izkoriščanih otrok (med 14 in 17 letom) za spolne namene bilo fantov (Kooijmans in van de Glind v Craig 2010, 33). Vendar slednje v večini izkoriščajo stranke moškega spola, zato ne moremo trditi, da gre za enakost spolov pri izkoriščanju mladoletnih. Kar dejansko ta podatek nakaže, je dejstvo, da se za spolne namene uporablja mladoletnik kateregakoli spola in ženske, iz česar lahko sklepamo, da v svetu ostaja razumevanje ženske kot ekvivalentne statusu otroka in ne odraslega moškega. To pomeni, da so razumljene vedno kot nesposobne, saj otroke v večini razumemo kot le take, odvisne od moških in torej na razpolago moškim. Z vidika nacionalne varnosti bi bilo potrebno prostitucijo in trgovino z ljudmi v tem primeru razumeti v širšem kontekstu. Popolna legalizacija in nadzor prostitucije bi morda rešila problematiko trgovine z ljudmi za spolne namene (vsaj v teoriji), vendar bi ostala zakoreninjena spolna delitev, kar pa vseeno vpliva na neenakost med spoloma v družbi, kar se odraža tudi v nasilju nad ženskami v družinah in družbah. To pa je navsezadnje ponovno vprašanje nacionalne varnosti. Zato bi bil morda švedski primer z izboljšavami¹⁰⁵ na globalni ravni hkrati z extraterritorialnom zakonom najboljša rešitev v okviru nacionalne in mednarodne varnosti.

Pri vprašanju neenakosti spolov moramo omeniti še eno »posebnost« ženskega spola – njena vrednost čistosti. Moški po celem svetu še zmeraj množično kupujejo device z namenom razdevičenja¹⁰⁶. Kot je bilo omenjeno že prej, je eden izmed razlogov njihovo prepričanje, da so čiste in torej zdrave (nimajo spolnih bolezni), drugi razlog pa so religijska ali druga prepričanja. V Gani, Beninu, Togu in na jugozahodu Nigerije je poznana praksa, da desetletne device izročijo v suženjstvo lokalnemu duhovniku za grehe nekega moškega sorodnika (Bales 2010, 22). Te deklice morajo kuhati, čistiti, delati na polju, služiti moškemu v vseh pogledih, tudi spolno, in mu tudi rojevati otroke. Staro kitajsko izročilo, ki ga še zmeraj uporabljajo v Aziji, tako pravi, da »uporaba device« prebudi spolno virtualnost in podaljša življenje (Bales 2010, 56).

¹⁰⁵ Največji izpostavljen problem je bila zdravstvena ogroženost (manjša uporaba kondomov) in nepričanje prostitutk, ker so same v prekršku. Zato menim, da bi morala biti pozornost na kaznovanju uporabnikov in organizatorjev (zvodniki, lastniki bordelov in drugi), same prostitutke pa bi morali sicer v določeni meri kaznovati (če so opravljale delo vsaj deloma prostovoljno), vendar s primerno zakonodajo spodbujati njihovo sodelovanje s policijo in sodiščem.

¹⁰⁶ Kar 51 % deklet iz Kambodže naj bi nedolžnost izgubilo s tujcem (Sanarsinghe v Shelley 2010, 161) – niso vse žrtve trgovine z ljudmi. Google pod geslo »virginity auctions« najde 414 000 rezultatov v 0,46 sekundi (30. avgust 2015).

3.2.2.4 Prisilna poroka¹⁰⁷

Gledano s področja kriminologije oziroma varnostnih študij prisilne poroke uvrščamo v kategorijo trgovanja z ljudmi, slednje pa se primarno uvršča med mednarodni kriminal (Treadwell 2006, 114), saj večino trgovanja z ljudmi poteka na mednarodni ravni. Zaradi narave večine primerov se prisilne poroke po navadi opredeli tudi kot del trgovine z ljudmi z namenom spolnega izkoriščanja. Nekateri avtorji prisilne poroke uvrščajo med nasilje v družini kot tudi med kriminal časti (angleško *honor crimes*); slednje so uvrščene v primerih, ko družina sili posameznika v poroko zaradi ohranitve oziroma dviga družinske časti in ugleda (Danna in Cavenaghi 2011, 45–46).

Največji problem prisilnih porok ostaja, ker potekajo popolnoma “za zaprtimi vrati” in ker ostajajo razumljene kot normalne, verske¹⁰⁸ ali družbene prakse. Obstaja dolga zgodovina prisilnih (dogovorjenih) porok, ki se ohranja tudi danes in v določenih državah ter družbah ni stigmatizirana. Žrtve redkokdaj podajo prijavo na policijo, saj je v določenih družbah razlaganje “zasebnih družinskih stvari policiji ali drugim državnim organom sramotno dejanje” (Bokhari in Kelly v Craig 2010, 154–155). Prijaviti prisilno poroko ali zbežati stran pomeni tudi, da se oseba po navadi odreče svoji družini, saj uniči družinsko »čast«. Sakina iz Velike Britanije, ki je zbežala od doma in so potem starši v Pakistan namesto nje prodali njeno mlajšo sestro, je dejala: »Ko sem se vrnila, nisem smela ven. Nisem smela početi nič. Družba misli, da, ko zbežiš, potem spiš naokoli. Včasih mislim, da bi se bilo najboljšo vrniti v preteklost in samo narediti, kar bi mi rekli – samo zato ker bi bilo bolj preprosto« (Bokhari in Kelly v Craig 2010, 154).

Razlogov za prisilno poroko je več: obdržati sorodstvene vezi, kontrolirati žensko seksualnost, onemogočiti nezaželena razmerja, izboljšati ekonomsko stanje, omogočiti vizo/državljanstvo (Barndon in Hafez 2008, Bokhari 2009 v Bokhari in Kelly v Craig 2010, 151). V Združenem kraljestvu so ugotovili, da prisilno poročijo tudi fante, ki so doma priznali, da so geji in se tako izognejo družinski sramoti (Daily Mail 2010). Prisilne poroke še zmeraj potekajo v zelo tradicionalnih družbah, kjer je ekstremnega pomena čistost deklet. Zaradi le-tega tudi popolnoma drugače razumevajo pojem odraslosti – dekle je dozorelo za

¹⁰⁷ Velik del tega poglavja temelji na podatkih povzetih po seminarski nalogi (Kocjančič 2013).

¹⁰⁸ To ni zgolj problem Islama in držav v razvoju – v Teksasu so namreč odkrili prisilne poroke znotraj verske sekte Mormonov. Mladoletna dekleta (stare tudi 13 let) so bila prisiljena v »duhovno poroko« s starejšimi moškimi (ki je sicer imel več žena), prisiljena v spolni odnos z njimi, v prisilno nosečnost, ves čas pa so bile tudi fizično zlorabljene. Tudi one so tam ostajale pod pretvezo in zaradi groženj – če bi zbežale, naj bi jih ljudje izven prizadeli, prisili da se ostrižejo, nosijo ličila in imajo spolne odnose z veliko različnih partnerjev (Pilkington 2008).

poroko, ko dobi svoje mesečno perilo, kar pa nima velike povezave s starostjo oziroma zakonsko polnoletnostjo. Že prej je bilo navedeno tudi negativno razmerje med spoloma, ki je najbolj opazno na Kitajskem. Pomanjkanje deklet zaradi politike enega otroka ja privedlo do množičnega kupovanja nevest iz Severne Koreje¹⁰⁹ (Shelley 2010, 145). Predvsem v zadnjem desetletju se je znotraj področja prisilnih porok pričelo pojavljati vse več prisilnih in hkrati navideznih porok (angleško *sham marriage*). Medtem ko je pri drugih oblikah prisilnih porok namen vzpostaviti dolgotrajno (spolno) zvezo (s ciljem oblikovanjem družine; t.j. rojevanja potomcev), je glavni namen navideznih porok predvsem prevara državnih organov. Najpogostejši vzrok je pridobitev dovoljenja za stalno prebivališče oz. državljanstva.¹¹⁰ (UKBA 2009, 3–4). Eden izmed razlogov so tudi slabe družinske razmere, v katerih se trenutno nahaja. V Jordaniji in Turčiji je bilo zabeleženih veliko število prisilnih porok mladoletnih Sirijskih deklet z državljani teh dveh držav. Ta dekleta z družino živijo v begunskih taboriščih in so izpostavljene nevarnosti posilstva ter pomanjkanju sirijskih moških za poroko, zato jih starši čim prej (prodajo in) poročijo z mnogo starejšimi moškimi (Mahmood 2014).

Velika Britanija se je ob velikem številu prisilnih porok¹¹¹ svojih državljanek osredotočila tudi na preventivne ukrepe. Med poletnimi počitnicami mnogo mladoletnih deklic odpeljejo v tujino (domovino staršev), kjer jih prisilno poročijo. Ugotavljanje takih primerov na mejni kontroli, predvsem letališč, je težko, ker ta dekleta potujejo s svojimi starši in ker se velikokrat zgodi, da so ta dekleta odpeljana pod pretvezo počitnic v domovini prednikov (Bokhari in Kelly v Craig 2010, 152). Prav tako pa je ljudi, ki se zavedajo določenih primerov, strah prijaviti določen primer, ker je to »normalna praksa«, ker jih je strah, da bodo označeni kot »Islamofobi« in jih je tudi strah posledic (maščevanja) (Bokhari in Kelly v Craig 2010, 153). Kot se v svoji nalogi sprašuje tudi Kocjančič (2013, 23), ali ni morda zavezanost multikulturalizmu problem tudi v Združenem kraljestvu, kar se kaže v dejstvu, da kljub več razvpitih primerov (ko so se prisilne poroke končale tudi s smrtjo žrtev, samomorom ali umorom) še vedno ni sprejeta zakonodaja, ki bi opredelila siljenje v poroko kot kaznivo dejanje. Ali je to posledica tega, da se vlada boji, da bi bila s strožjo zakonodajo obtožena

¹⁰⁹ Bolj kot žene bi lahko ta dekleta opisali kot domače služkinje (Shelley 2010, 64). Prisilna poroka namreč združuje tako trgovino z ljudmi za spolno izkoriščanje kot tudi za izkoriščanje dela.

¹¹⁰ Eden izmed zakonodajnih ukrepov, da bi preprečili pridobivanje državljanstva na podlagi prisilnih porok, je bil sprejet novembra 2008, ko so dvignili starostno mejo za sponzorja (torej britanskega državljana, ki sponzorira tujega državljanca za britansko državljanstvo) iz dotedanjih 18 na 21 (UKBA 2009, 4).

¹¹¹ Na leto obravnavajo približno 300 primerov, od tega naj bi bilo v 30 % primerih poroka mladoletnih oseb (Home Office v Bokhari in Kelly v Craig 2010, 151). Po nekaterih predvidevanjih je število prisilnih porok v Združenem kraljestvu (oz. v primerih britanskih državljanov) v višini 10 000 primerov vsako leto, pri čemer je okoli 20 % žrtev moškega spola (Daily Mail 2010).

etnične diskriminacije oz. prisilne asimilacije etničnih skupin v evropsko kulturo (Kocjančič 2013, 23)?

Po svetu obstaja veliko število različnih podvrst prisilnih porok.

- *Compensation marriage (Vanni, swara ali pa sang chatti)*: praksa v Pakistanu in Afganistanu, kjer je po navadi mladoletno dekle prisiljeno v poroko kot del kazni za zločin, ki ga je povzročil njen moški sorodnik.
- *Ukuthwalwa*: prisilna poroka mladoletnih deklet, po navadi s privoljenjem staršev, v Južni Afriki. Plačilo imenovano *ilobolo* je lahko v denarju ali pa v materialnih stvareh (npr. krava). Dekleta so stara od 14 do 17 let, moški pa po navadi od 55 do 70 let in velikokrat HIV pozitivni (Fihlani 2009).
- *Temporary marriage/ short-term marriage/ pleasure marriage (Nikah al-Mut'ah)*: uporabljajo jo nekateri šiitski muslimani kot nekakšno začasno poroko. Ta olepšani izraz v realnosti sicer pomeni spolno delo oziroma izkoriščanje oziroma prostitucijo, saj ni omejeno niti trajanje poroke (teoretično lahko le par ur), niti ni omejeno število partnerjev (Mahmood in Nye 2013; Kern 2013). Praksa je sicer popularna med muslimani, ki živijo v Zahodnem svetu in si želijo pod okriljem vere živeti zahodnjaško življenje (hoditi na zmenke, imeti spolne odnose) in v tem primeru ni prisilna (Sharma 2009). Toda v arabskem svetu je mnogokrat prisilna in v večini primerov vključuje mladoletne ženske. V Egiptu so odkrili primere, ko so bile deklice v začasno poroko prodane več kot 60 pred svojim 18 letom starosti, saj so nekatere izmed teh porok trajala zgolj nekaj dni (Fisher 2013). 81 % teh moških prihaja iz Savdske Arabije, 10 % iz ZAE in 4 % iz Kuvajta ter plačajo v povprečju za polletno poroko od 2 800 do 10 000 ameriških dolarjev oziroma po 115 dolarjev za enodnevno poroko (Fisher 2013). Gre bolj za prisilno prostitucijo, ki se skriva pod pretvezo prisilne poroke in v času izkoriščanja vključuje tudi izkoriščanje dela (domače služkinje). Problematično je predvsem, ker ne gre za skrito aktivnost, saj v ruralnih predelih Egipta, kjer se to dogaja, večina prebivalcev ve za ta dekleta in jih njihovi starši celo prostovoljno prodajo (Fisher 2013). Ti moški v zameno za dekleta poleg denarja obljublajo tudi druge stvari: da jih bodo odpeljali v tujino, kjer jim bo bolje, obljublajo službe za sorodnike idr. (Daily Mail Reporter 2012). Toda po navadi po koncu izkoriščanja izginejo in ker poroka ni pravno veljavna, ta dekleta ne morejo po zakonu

zahtevati nič, ali pa jih odpeljejo v svojo domovino, kjer jih izkoriščajo za delo. Problematično je sploh v primerih, ko žrtve zanosijo, kar zaznamuje njihovo prihodnost in tudi prihodnost tega otroka (Daily Mail Reporter 2012). Sploh v tem primeru, pa tudi v ostalih, je žrtev tako stigmatizirana in še bolj ranljiva za druge oblike trgovine z ljudmi (izkoriščanje prostitucije s strani Egipčanov). V zadnjem času se je praksa začasnih porok pojavila tudi na območjih konfliktov. V ruralnih predelih Turčije izkoriščajo predvsem mladoletne sirijske begunke, saj jih pod imenom začasne poroke (morda celo pod pretvezo, da gre zgolj za preizkus, ki bo vodil v pravo poroko) spolno zlorabljajo. Ta »ponudba« je negativno vplivala tudi na življenje Turkinj – njihov življenjski status se spremeni (ko mož vzdrži še eno ali še več žena), prav tako naj bi se znatno povečalo nasilje v družini, saj morajo sedaj Turkinje prenašati veliko več, da obdržijo svojega moža (Letsch 2014).

- *Prisilne poroke kot posledica izgube vojne* – že vse od kar obstajajo zapisi o vojnah, vemo, da so zmagovalci »vzeli svoj vojni plen« (pobili moške in zaslužnili njihove ženske in otroke). Praksa se nadaljuje tudi v sedanjem času: v Afganistanu so talibani prisili ženske v poroko, ko so zavojevali območje (McGirk 2002). Isto prav v tem trenutku počnejo oborožene sile ISIS – ubijajo moške in prodajajo deklice ter ženske, celo noseče ženske (Van den Berghe 2014).

Poleg premisleka o določenih tradicijah znotraj družb, ki prispevajo k prisilnim porokam, in predvsem o vprašanju spolov, je za vprašanje prisilnih porok relativni tudi državni nadzor. Mnoge izmed prisilnih porok se namreč zgodijo tudi na državnih uradih in glede na široko državno prakso potrebnega prostovoljnega strinjanja obeh, neveste in ženina, se je smotno vprašati, zakaj še zmeraj veliko število tega pojava. Osebe, ki so v poroko prisiljene, velikokrat tega sicer res ne pokažejo, vendar bi države morale na svojih uradih imeti bolj strokovno usposobljene ljudi, ki bi to prepoznali. Pri trgovini z ljudmi za prisilne poroke na Kitajskem je prišla v ospredje tudi posledica državne prakse in zato bi države morale poglobljeno premisliti o svojih državnih politikah in posledicah. Zanemarjanje posledic je namreč privedlo, da je odločitev države na socialnem področju prinesla velike posledice za nacionalno varnost tako Kitajske kot tudi države izvora teh žensk.

3.2.3 Trgovina z ljudmi z namenom novačenja vojakov

Že pri trgovini za izkoriščanje dela je bilo omenjeno, da profiti trgovine financirajo druge ilegalne dejavnosti, kot je trgovina z drogami in orožjem ter terorizem. Poleg tega pa direktno financirajo tudi same nasilne konflikte in vojne. V Nepalju so uporniki svoje dejavnosti financirali s prodajo deklic v bordele v Indijo, tako kot so talibani prodajali droge, da so dobili denar za orožje (Shelley 2010, 70). Trgovina z ljudmi, tako kot trgovina z drogami in druge kriminalne združbe, lahko financira oborožene spopade, po drugi strani pa je lahko tudi direktno vpletena v oboroženi konflikt z »dobavo vojakov«. Gre za (nasilno) zaslužnjevanje ljudi z namenom, da sodelujejo v oboroženem spopadu kot bojavniki ali opravljajo druga opravila (domača opravila, prenašanje vode, kurjenje, prenašanje sporočil, vohunjenje, varovanje idr.). Na daljnem vzhodu Rusije so vojaški častniki izkoriščali ljudi tako, da so jih najprej nasilno rekrutirali v vojsko in potem prisilili v suženjsko delo na njihovih zasebnih posestvih (Shelley 2010, 183). Ne gre zgolj za odrasle moške, temveč so v to vključeni tako otroci kot tudi ženske. Slednje se morajo boriti v spopadu, prav tako pa jih izkoriščajo v spolne namene (prisilna prostitucija, prisilna poroka¹¹² ali celo posilstvo z namenom prisilne zanositve¹¹³). V Sierra Leone je revolucionarna vojska (*Revolutionary United Front*) množično posiljevala civilne ženske in jih potem nasilno tudi rekrutirala (Isikozlu in Millard 2010, 38). Ženske v Afriki so bile celo prisiljene tihotapiti nakit in druge stvari v svojih vaginah za financiranje spopadov in ko niso bile več uporabne, so jih ustrelili skozi vagino (Shelley 2010, 277). Spolno zlorabljeni pa so lahko tudi fantje in moški, prav tako je prisilno konstantno fizično nasilje. Rekrutacija se dogaja predvsem na vojnih območjih in v okolici, sicer pa so take lokacije primerne za vse oblike trgovine z ljudmi. V literaturi najdemo ogromno podatkov glede prisilnega novačenja, sploh s poudarkom na otrocih vojakih, vendar je le redkokdaj razumljeno v povezavi s trgovino z ljudmi, čeprav so prisotni vsi trije elementi: dejanje (novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb), način (grožnja, uporaba sile ...) in namen (izkoriščanje – prisilna storitev, suženjstvo, tudi spolno izkoriščanje). Osredotočenost na otroke vojake obstaja ne zgolj zaradi dejstva, da je to bolj grozno dejanje, ker gre za otroke, temveč tudi ker je pravno veliko lažje dokazati, da je šlo za kaznivo rekrutiranje¹¹⁴, saj otroci pod določeno starostjo ne smejo biti pripadniki oboroženih sil. Vendar Palermški protokol poudarja, da je privolitev v izkoriščanje brezpredmetno, zato bi lahko razumevanje rekrutacije tudi odraslih razumeli v veliko širšem

¹¹² Imenovane tudi *bush wives* (Isikozlu in Millard 2010, 45–46).

¹¹³ Primer srbske vojske v Bosni in Hercegovini (Isikozlu in Millard 2010, 31).

¹¹⁴ Kazniva rekrutacija je lahko prisilna ali neprilna, v obeh primerih je namreč prepovedana po zakonu.

kontekstu trgovanja z ljudmi. Child Soldiers International (2012, 8–9) tako razume prisilno rekrutacijo kot »obliko prisilnega dela, ki se zgodi brez privolitve osebe, ki se mora pridružiti oboroženim silam ali skupini. Dosežena je predvsem skozi zavajanje, prisilo ali grožnjo s kaznijo¹¹⁵«.

Prisilna rekrutacija ima dolgo zgodovino – predvsem poznana je prisilna rekrutacija v britansko vojaško mornarico v 18. in 19. stoletju (*impressment*), zato je nekako bolj sprejemljiva v praksi, vsaj ko gre za rekrutacijo odraslih. Razvite demokratične države se s tem danes v večini ne srečujejo, ker niso udeležene v spopadih na svojih območjih in imajo v večini poklicne vojske.

Trgovina z ljudmi za vojne namene postaja vedno bolj pereče vprašanje na območju Bližnjega vzhoda, kjer v Iraku in Siriji vsak dan več ljudi prisilno rekrutirajo v vojsko ISIL (The Islamic State of Iraq and the Levant). Množično uporabljajo majhne dečke, ki veljajo za brutalne vojake, pri tem pa kupujejo in prodajajo deklice in ženske predvsem za spolne namene (Department of State 2015, 37).

POSLEDICE

Tako kot druge žrtve trgovine z ljudmi so tudi ti ljudje zaznamovani za celotno življenje. Veliko jih niti ne preživi, saj so vsak dan izpostavljeni nevarnostim vojne, tisti, ki preživijo, pa so še toliko bolj nevarni za družbo kot ostale žrtve trgovine z ljudmi, saj so kot nekdanji vojaki, izurjeni morilci. Mnogo rekrutirancev postane odvisnih od različnih drog (amfetamin, marihuana, *brown brown*), kar jih naredi še bolj odvisne od svojih izkoriščevalcev (Kooijmans in Hans van de Glind v Craig 2010, 33) in vpliva tudi na njihovo nadaljnje življenje. Ženske, ki so prisiljene v spolne odnose, pogosto zanosijo, saj ne uporabljajo zaščite. Pomanjkanje le-te je tudi vzrok za veliko možnost okužbe z HIV/aidsom ali drugimi spolnimi boleznimi. Predvsem pri ženskah oziroma dekletih, ki so jih rekrutirali in potem tudi »poročili«, je bil zaznan Stockholmski sindrom (Isikozlu in Millard 2010, 47). Pri samem poteku rekrutacije ali pa pozneje jih prisilijo pobijati svoje družine in druge znance ter jih tudi pokopati, požigati svoje vasi, mučiti talce ... (Shelley 2010, 65; Brookman and Darton v Craig 2010, 263; O'Neill 2007).

¹¹⁵ Prevod avtorice: »Forced recruitment is a form of forced labour: it takes place without the consent of the person joining the armed forces or armed groups. It is achieved mainly through coercion, abduction or under threat of penalty.«

Prisilna rekrutacija poteka predvsem v nedržavne, nenacionalne vojske. S strani države je tako predvsem problematično, ker nastaja vojska, ki ni pod državno oblastjo in obstaja velika možnost, da se bori prav proti državi in njeni nacionalni vojski. Za razliko od ostalih oblik trgovine z ljudmi ta pojavna oblika povzroča »pravo, trdo«, vojaško grožnjo nacionalni državi, saj ogroža njeno celovitost ozemlja in suverenost. Drugi veliki problem je tudi neustreznost in nestrokovnost teh vojakov. Po eni strani so ti posamezniki nepotrebne žrtve vojne – niso strokovno usposobljeni, nosijo pa orožje in po navadi tudi razpoznavni znak, kar jih naredi za borce in ne več civiliste za nasprotnike. Vendar jih njihova nesposobnost naredi za lahke tarče. Prav zato te prisilne vojake vsaj na začetku uporabljajo za izjemno nevarna, vendar tehnično lahka opravila (npr. človeški ščit; v nevojaških pogojih samomorilski napadalci). Po drugi strani pa nestrokovnost teh vojakov pomeni tudi grožnjo za njihove nasprotnike. Pomanjkanje urjenja, predvsem poznavanja Haaških in Ženevskih konvencij ter drugih določil mednarodnega vojnega prava, jih naredi za izredno brutalne bojavnike. Ta brutalnost se je v preteklosti pokazala predvsem v afriških državljanskih vojnah med otroci vojaki, kar pa bo razloženo tudi v nadaljevanju.

3.2.3.1 Otroci vojaki

Kar 300.000 otrok po celem svetu naj bi bilo prisilno vključenih v oborožene konflikte, največ v Aziji in Pacifiku (120.000), v Afriki (120.000) ter v Latinski Ameriki in na Karibskem otočju (30.000) (ILO v Kooijmans in Hans van de Glind v Craig 2010, 29–30). 40 % od tega naj bi bilo deklet (Cody v Craig 2010, 181). Samo za Lord Resistance Army v Severni Ugandi so rekrutirali 12.000 otroških vojakov od leta 2002 (Shelley 2010, 71). Otroke ugrabljajo bodisi posamezno, bodisi v skupinah (Brookman and Darton v Craig 2010, 262–263). Niso prisotni zgolj v oboroženih silah upornikov in nevladnih paravojaških enot (Centralna afriška republika, Somalija, Sudan, Jemen, Slonokoščena obala, Čad, Eritreja, Ruanda), temveč tudi v uradnih nacionalnih vojskah (Čad, Slonokoščena obala, Demokratična republika Kongo, Libija, Mjanmar, Somalija, Republika Južnega Sudana, Sudan, Jemen) ter v drugih nacionalnih paravojaških enotah, policijskih enotah in varnostnih enotah (Afganistan, DRC, Irak, Libija, Filipini, Mjanmar, Sudan, Tajska, Jemen) (Child Soldiers International 2012, 18)¹¹⁶. Otroke uporabljajo tudi kot vojaški živi ščit ali vohune (Afganistan, Kolumbija, Izrael, Libija, Filipini in Sirija) (Child Soldiers International 2012, 18). Vendar rekrutacija ni prisotna samo na vojnih območjih, saj so ugotovili, da tudi teroristi rekrutirajo mladoletne. Z

¹¹⁶ Podatki so za obdobje od januarja 2010 do junija 2012.

nasilno rekrutacijo ali verskim zavajanjem so v Pakistanu odkrili, da teroristi rekrutirajo otroke, stare tudi zgolj 7 let, celo za samomorilske napadalce oziroma jih dejansko kar kupijo za 7.000 do 14.000 ameriških dolarjev (Turner, McQuade in Resoty v Craig 2010, 64; The Washington Times 2009). Pogosta praksa je tudi rekrutacija kot »kazen«, ker nimajo primerne identifikacije (primer v Mjanmaru – Kooijmans in Hans van de Glind v Craig 2010, 32). Problem pomanjkanje uradnih dokumentov, sploh rojstnega lista, je zelo obširen problem na nekaterih delih sveta in onemogoča ureditev problematike otrok vojakov ter drugega izkoriščanja otroškega dela, saj ni jasno, koliko je oseba stara (izraz *age blindness* – Child Soldiers International 2012, 24)¹¹⁷. Ta težava se ironično dogaja predvsem na območju nasilnih konfliktov – kaos poraja kaos.

Otroci so v vojni razumljeni kot potrošni material (»kanon futr« – *cannon fodder*) in se za njih zelo slabo skrbi ter konstantno zlorablja, čeprav znajo biti zelo uporabni, saj se jih hitro zmanipulira in še nimajo tako razvitih moralnih načel ter vrednot (O'Neill 2007). Prav to je najbolj težavno, saj, namesto da bi svojo mladost preživeli v učenju, so žrtve krute vojne in četudi se le-ta enega dne konča, so ti otroci brez pomoči nesposobni vključitve v družbo in normalni vsakdanjik. Zloraba drog in alkohola, vsakodnevna uporaba in doživljanje nasilja predstavlja njihov vsakdanjik. Nekateri fantje so bili v vojsko rekrutirani tako majhni, da so celotno mladost preživeli v oboroženih silah. Tudi prve spolne odnose so doživeli v tem času in večkrat so to bili nasilni odnosi (posilstvo civilistk, prisilna poroka s civilistkami idr.), kar vpliva tudi na njihovo nadaljnje spolno in družinsko življenje (Isikozlu in Millard 2010, 48). Nasilje je vse, kar ti fantje poznajo. Dekleta in ženske, ki so bila v času bojevanja spolno zlorabljene, se ne morejo vrniti domov, ker so socialno stigmatizirane, kar jih potem vodi nadalje v trgovino z ljudmi za spolno izkoriščanje.

V preteklosti so otroci vojaki predstavljali problematiko predvsem v afriških državah. Danes pa zaradi posledic terorizma prisilna rekrutacija tako odraslih kot otrok predstavlja grožnjo vsem državam sveta. Za razliko od ostalih pojavnih oblik trgovine z ljudmi je ta najbolj ogrožajoča za nacionalno varnost, saj je edina, ki neposredno ogroža vojaško varnost države. V zahodnih državah še ni bilo primera, kjer bi za teroristične napade kot samomorilske napadalce uporabili otroke. Vendar se to v prihodnosti lahko zgodi, saj tako organi pregona kot široka javnost otroke ne razumejo kot veliko nevarnost in se tako veliko lažje premikajo in

¹¹⁷ Četudi gre potem za prisilno rekrutacijo, ne gre za kaznivo rekrutacijo na podlagi starosti rekrutiranca. V praksi se namreč NVO in države danes bolj osredotočajo na problematiko otrok vojakov kot pa celotne prisilne rekrutacije.

dostopajo na vse lokacije. Države bi morale biti na to pozorne, saj so, kot je bilo že rečeno, zločinci vedno pred tistimi, ki jih lovijo. Prav tako na zahodu še ni bilo zaznanega primera samomorilskega napadalca kot žrtve trgovine z ljudmi, vendar je to težko trditi z zagotovostjo – mrtvi težko pričajo. Lažnivost video posnetkov, ki kažejo prostovoljnost dejanja, smo obravnavali že v podpoglavju prisilne pornografije.

3.2.4 Trgovina z ljudmi za namen odstranitve organov¹¹⁸

Zgoraj navedene oblike trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela, spolno izkoriščanje in prisilno rekrutacijo vojakov so morda novejši aktivnosti mednarodnega organiziranega kriminala, vendar obstajajo že več stoletij, celo tisočletij. Trgovina z ljudmi za namen odstranitve organov je tako kot trgovina z organi, človeškimi tkivi in transfuzijo krvi novost, saj zahteva tehnološko visoko razvito zdravstvo, ki je prisotno šele nekaj desetletij oziroma manj¹¹⁹. Trgovina narašča, saj je povpraševanje izredno veliko in vsako leto še narašča. WHO (World Health Organization) ugiba, da se letno z legalnim darovanjem organov zadosti zgolj 10 % potrebnih (Bilefsky 2012). Ledvic, najbolj prodajan organ, se letno proda na ilegalnem trgu od 15.000 do 20.000 (Bilefsky 2012)¹²⁰. Najbolj prodajane so prav le-te, poleg njih tudi jetra, pljuča in pravzaprav vsi organi, ki se jih lahko vzamejo in ponovno uporabijo. Na (i)legalnem¹²¹ trgu s človeškimi deli se najdejo vse vrste človeških tkiv, organov in krvi, prodajajo pa se tudi kosti¹²², sperma, jajčeca¹²³, maščoba¹²⁴, lasje in celo nosečniško mleko (Bilefsky 2012). Gre pravzaprav za prodajo vseh delov človeškega telesa, ki so uporabni.

¹¹⁸ Kot opozarjajo avtorji študije Sveta Evrope in Združenih narodov je v strokovni literaturi in laičnih debatah velika zmeda zaradi neločevanja trgovine z organi, človeškimi tkivi in krvjo ter trgovino z ljudmi za namen odvzema organov (Council of Europe/United Nations 2009, 7). V sledečem poglavju in celotnem magistrskem delu bo obravnavana zgolj slednja, saj gre pri prvi obliki trgovine za prodajo objektov (organov, človeških tkiv in krvi) in ne ljudi. To je dejansko najpomembnejša razlika med tema dvema trgovina, poleg tega za opredelitev prve trgovine zadostuje zgolj prodaja objekta, medtem ko so za definicijo trgovine z ljudmi pomembni trije elementi – dejanje, namen in metode. Da torej pride do trgovine z ljudmi, mora biti oseba v začetku aktivnosti še živa. Obstaja tudi več podobnosti med njima – predvsem skupni vzroki in namen ter zelo podobne posledice za darovalca. Avtorji omenjene študije trgovino z ljudmi za namen odvzema organov opredelijo kot ožjo od trgovine z organi, človeškimi tkivi in krvjo. Prva je tako lahko in v večini primerov zgolj ena izmed faz druge trgovine (Council of Europe/United Nations 2009, 55). Čeprav je fokus na prvi trgovini, je to zelo težavno, saj v literaturi razlikovanja pogostokrat ni. Prav tako je izredno težavno, ker v praksi prihaja do prodaje drugih delov telesa, kar je v poglavju opisano, mednarodna definicija trgovine z ljudmi pa se skoncentrira zgolj na trgovanje z ljudmi za namen odstranitve organov.

¹¹⁹ Karl Landsteiner je leta 1901 odkril, da obstajajo štirje različni krvni tipi, kar je bilo izrednega pomena za zbiranje krvi in nadaljnji razvoj medicine. Prva uspešna presaditev ledvic se je zgodila leta 1954 v Bostonu. Darovalec in prejemnik sta bila v sorodu – identična dvojčka.

¹²⁰ Študija (Council of Europe/ United Nations 2009, 58) navede drugačno številko: 3.400 do 6.800 ledvic letno.

¹²¹ Prodaja ni povsod ilegalna – predvsem človeška tkiva in kri so v mnogih državah lahko prodani za denar, prav tako organi (v Iranu).

¹²² Sploh v preteklosti je bilo pogosto ropanje grobov. Celotna okostja so namreč uporabljali (in jih še zmeraj) študentje medicine. Iz 19. stoletja sta še danes svetovno znana William Burke in William Hare, ki sta ubila 16 ljudi in trupla prodala doktorju Robertu Knoxu za študij anatomije.

¹²³ V 90. letih je v Izraelu zdravnik Zion Ben-Raphael jemal svojim pacientkam več jajčec brez njihovega vedenja (Carney 2011, 165).

¹²⁴ Bolivijski serijski morilci so maščobo svojih žrtev prodajali evropskim kozmetičnim podjetjem za raziskave na področju krem za obraz (Carney 2011, 39).

Scott Carney (2011) trgovanje s človeškimi deli in z ljudmi za namene odstranitve organov ali drugih delov in tudi v določeni meri mednarodne posvojitve imenuje *rdeči trg – the red market*. Global financial Integrity je ocenil, da zgolj ilegalna prodaja organov na globalni ravni prinese od 600 milijonov do 1,2 milijarde ameriških dolarjev letno, kar naredi trgovino s človeškimi organi kot deseto najbolj profitno ilegalno aktivnost (Haken v Ambagtsheer in Weimar 2012, 572). Nabavne cene se gibljejo zelo različno, od nekaj deset tisoč za ledvice pa vse do milijonov dolarjev za srce in na njihovo ceno vpliva tudi rasa oziroma narodnost človeka¹²⁵. Za trgovino z organi, človeškimi tkivi in krvjo je pomembno veliko povpraševanje, za trgovino z ljudmi za namene odstranitve organov je poleg omenjenega povpraševanja pomembno dejstvo, da so boljši rezultati doseženi z organi živega donatorja kot mrtvega (Council of Europe/ United Nations 2009, 19; 28). Zgodbe, ki jih svetovni mediji pogosto poročajo, o truplih, ki so jim odvzeli organe ali pa ljudje, ki se zbudijo brez organov, so v praksi redkost.

V akademskih krogih in tudi na vladnem nivoju je prišlo do debate o vprašljivosti razumevanja trgovine z organi, s človeškimi tkivi in krvjo kot organiziranega kriminala¹²⁶, saj teoretično koristi obema stranema – tako prejemniku kot darovalcu. Prisotni so sicer določeni elementi organiziranega kriminala (hierarhično strukturirana organizacija več ljudi, dolgotrajnejše delovanje organizacije, korupcija, tudi nasilje, sodelovanje v nelegalni aktivnosti ... (Meyer 2006, 209–213)). V tej debati je predvsem sporno, da večina trgovine poteka na privoljenje darovalca in so zelo redki primeri, ko žrtev ugrabijo (in ubijejo) zgolj z namenom odstranitve organov oziroma jo drugače (nasilno) prisilijo v darovanje. Izkoriščanje je v prodaji delov telesa prisotno predvsem v delnem ali popolnem neplačilu, velikim razlikam med ceno, ki jo dobi darovalec in plača prejemnik, in slabimi pogoji pred, pri in po operaciji oziroma pomanjkanju podanih/prejetih informacij. Ne gre torej toliko za nasilje kot za zavajanje (Meyer 2006, 221). Obstajajo namreč mednarodni standardi za uradni pristanek na darovanje: podan mora biti pisno ali pred uradnim telesom, prav tako morajo biti podane ustrezne informacije, ki jih darovalec razume (ne zgolj v pravem jeziku, temveč tudi razumevanje strokovnih terminov) (Council of Europe/ United Nations 2009, 80). Kar pa je težavno tudi pri definiranju teh dveh trgovin, je vprašanje, kdo je žrtev. Če je neprostoVOLjna rekrutacija za odzem organov ali drugih delov telesa, je odgovor nesporen, toda v primeru popolne prostovoljnosti sta lahko tako darovalec kot prejemnik razumljena kot žrtvi,

¹²⁵ Organi in drugi deli telesa se sicer vedno premikajo po socialni hierarhični lestvici navzgor (Carney 2011, 24) – od revnih k bogatim, od nebelih k belim ljudem.

¹²⁶ Težavno je tudi, ker ne obstaja nobena mednarodno sprejeta definicija organiziranega kriminala. Tako ni jasno, ali je za le-tega potrebno določeno število, določeno obdobje delovanja, hierarhija, pranje denarja, korupcija, ilegalne aktivnosti ali kaj drugega.

medicinsko osebje ter ljudje, ki to organizirajo (trgovci), pa kot kriminalci. Navsezadnje je prodaja lastnih organov, človeških tkiv in krvi ter nakup le-teh prepovedana, tako da sta lahko tudi darovalec in prejemnik razumljena kot kriminalca oziroma sta vsaj v prekršku. Čeprav avtorji študije (Council of Europe/ United Nations 2009, 82) opozarjajo, da so ti ljudje, če že slučajno niso prisiljeni ali drugače zavedeni, po navadi v težkih ekonomskih razmerah in bi zato moralo sodišče to upoštevati. V južni Aziji so namreč ugotovili, da niso zgolj slabi ekonomski pogoji temveč tudi dolgovna obveznost razlog za odvzem organa – človek »prostovoljno« daruje svoj organ tistemu, ki mu je dolžan denar (Shelley 2010, 166). To naj bi se dogajalo predvsem v Indiji. Že pri drugih pojavnih oblikah trgovine z ljudmi je bilo navedeno, da kastni sistem nadaljuje tradicijo razdelitve med ljudmi, kar se implicira tudi v odvzemu organov pripadnikom nižjih kast za prejemnike višjih kast. Poleg nižjih kast pa na povečano prodajo vplivajo tudi naravne nesreče – tabor za begunce po cunamiju Nagar so poimenovali kar *kidneyvakkam (kidneyville)*. Prav tako kot v drugih pojavnih oblikah trgovine z ljudmi tudi v tej obliki prihaja do prisilstva s strani družine – obstajajo namreč primeri žensk, ki so jih v to prisilili njihovi možje (Council of Europe/ United Nations 2009, 60).

Prav vse te nejasnosti glede razumevanja trgovine z organi, s človeškimi tkivi in krvjo ter trgovine z ljudmi za odstranitev organov so tudi vzrok in posledica pravne zmede na tem področju. WHO je sicer že leta 1991 v *Guiding Principles on Human Organ Transplantation* zapisala, da komercializacija človeških organov pomeni zlorabo človeških pravic in človeškega dostojanstva (WHO 1991). Vendar je bilo to v tistih časih veliko manj pomembno, saj zdravstvo še ni bilo tako razvito, transplantacij ni bilo toliko kot danes, zato je bilo povpraševanje manjše in tudi cena po organih veliko manjša (Ambagtsheer in Weimar 2012, 572). Bilo je torej izredno pomembno, da novi Palermški protokol naslovi tudi trgovino z ljudmi za namen odvzema organov. V 3. členu, a pododstavka, navede da »izkoriščanje vključuje vsaj ... ali odstranitev organov«¹²⁷. Protokol se navezuje zgolj na trgovino z ljudmi za namen odstranitve organov in ne omenja ne človeških tkiv ne krvi¹²⁸ ter tudi ne poda definicije organov. Kar je izrednega pomena za to trgovino, pa je 3. člen, b pododstavek, ki pravi »soglasje žrtve trgovine z ljudmi o nameravanem izkoriščanju, navedeno v pododstavku a, se ne upošteva, če so bila uporabljena sredstva navedena v pododstavku a«. Ta sredstva so »izkoriščanje z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo,

¹²⁷ Pomemben je namen (odstranitev organe posamezniku) in ni nujno, da storilec sodeluje pri samem odvzemu oziroma da se na koncu odvzem sploh zgodi.

¹²⁸ Člen pa lahko v praksi uporabljamo bolj široko, saj navede »izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje...ali odstranitev organov;« (ležeče – op. av.), kar lahko interpretiramo tudi kot odvzem drugih delov telesa. Prav to so namreč naredile države v svojih nacionalnih zakonodajah. RS tako pri opredelitvi trgovine z ljudmi v Kazenskem zakoniku (KZ-1) v 113. členu, prvem pododstavku navede »... ali trgovine z organi, človeškimi tkivi ali krvjo ...«.

prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi«. Prav ta pododstavek je pomemben, saj zavrača možnost privolitve v primeru izkoriščanja in zato bi lahko pod trgovino z ljudmi upoštevali vse, ki so se odrekli svojemu organu izven zakonskih določil (to je splošno darovanje oziroma darovanje svojemu sorodniku, če je to zakonsko dovoljeno, na podlagi pravilno izvedenega konsenza). Globalna Inicijativa ZN zoper trgovino z ljudmi navede tri kategorije trgovine z organi:

- a) trgovci prisilijo ali zavedejo žrtev, da poda (»daruje«, proda) svoje organe;
- b) žrtve formalno ali neformalno pristanejo na prodajo organa, toda so prevarane, saj niso plačane v celoti ali pa sploh niso;
- c) ranljive ljudi (migranti, brezdomci, nepismeni idr.) se obravnava zaradi obolenja, ki morda sploh ne obstaja, in jim potem brez njihove vednosti odvzamejo organ (Trafficking for Organ Trade).

Za otroke po Palermu protokolu prodaja organov v vseh primerih pomeni obliko trgovine z ljudmi (3. člen, pododstavek c, ki izključuje pomembnost uporabe navedenih sredstev pri trgovanju z otroki). Poleg Palermškega protokola se s problematiko sooči tudi Izbirni Protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije (Generalna skupščina 2000), ki v 3. členu, 1. Pododstavku, prenos organov otroka za dobiček razume kot kaznivo dejanje. Iz leta 2002 pa obstaja še Dodatni protokol o presaditvi človeških organov in tkiv h Konvenciji o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino, ki v VI. poglavju prepove pridobivanje premoženjske koristi in v 22. členu izrecno prepove prodajo organov in človeških tkiv¹²⁹ (Svet Evrope 2002). Slednji protokol je edini, ki poleg organov omenja tudi človeško tkivo, sicer pa so države na nacionalni ravni že urejale državno zakonodajo na tem področju¹³⁰. Čeprav je o tem zelo malo podatkov, v realnosti prihaja tudi do ilegalne prodaje trgovine s človeškimi tkivi – primer, ko je podjetje plačevalo podjetjem s pogrebnimi storitvami za pridobivanje različnih človeških tkiv, ki potem niso bila ustrezno zdravstveno pregledana (Council of Europe/ United Nations 2008, 59). Izrecno na ravni ZN namreč ne obstaja prepoved prodaje človeškega telesa in njegovih delov. Prav tako je znan primer iz Indije, kjer je moški na svoji kmetiji nasilno zadrževal več moških in jim večkrat tedensko jemal kri, ki jo je potem prodajal (Carney 2011, 194).

¹²⁹ Gre za bolj dodelan princip, ki pa je dejansko zapisan že v Konvenciji Sveta Evrope o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine: Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino iz leta 1997 (Svet Evrope 1997). V 21. členu (prepoved pridobivanja premoženjske koristi) navede: »Človeško telo in njegovi deli sami po sebi ne smejo biti predmet pridobivanja premoženjske koristi« (Svet Evrope 1997).

¹³⁰ Kazenski zakonik Slovenije v 113. členu, pododstavek a, definira trgovino z ljudmi »... ali trgovine z organi, človeškimi tkivi ali krvjo ..., kaznuje z zaporom od enega do deset let« (KZ-1).

V preteklosti je prav neurejena zakonodaja omogočala transplantacijski turizem, ki so ga nekatere države dejansko še spodbujale, saj so pridobile (Mehika, Tajska, Kolumbija). Izrednega pomena za ureditev pravnega področja po celem svetu je imela Istanbulska deklaracija¹³¹ iz leta 2008, ki je prvi mednarodni dokument, ki definira in obsodi transplantacijski komercializem, prodajo organov in transplantacijski turizem. Države, kot so Kitajska, Izrael, Filipini in Pakistan, so po sprejetju deklaracije uredile svojo zakonodajo na področju trgovine z organi in trgovine z ljudmi za odvzem organov ter prepovedale prodajo organov. Vendar je bila izpostavljena kritika deklaraciji, da preveč enači komercializem in trgovanje (Ambagtsheer in Weimar 2012, 571). Pomembno je konstantno urejanje zakonodaje, nacionalne in mednarodne, saj se medicina ves čas modernizira, prav tako pa se spreminja način delovanja kriminalcev.

Da se je turizem razcvetel, je poleg velikega povpraševanja poglobljena dovolj velika ponudba – ljudje, ki potrebujejo denar za preživetje in so za to pripravljeni storiti zelo veliko. To je edina pojavna oblika trgovine z ljudmi, kjer je boj za preživetje prisoten tako na strani ponudnikov kot tudi povpraševalcev (tisti, ki organe oziroma tkiva potrebujejo za osebno korist zaradi eksistencialne grožnje). Neurejena zakonodaja in neurejen državni zdravstveni sistem, hkrati pa tudi dovolj moderen zdravstveni sistem, so glavni dejavniki obstoja in naraščanja povpraševanja po ilegalnih organih, tkivih in krvi za osebno uporabo. Te države so predvsem v Afriki, Južni Ameriki, Aziji in vzhodni Evropi (Shelley 2010, 276; Council of Europe/ United Nations 2009, 58). Na Balkanu sta bila medijsko zloglasna primera Rumene hiše v Albaniji in Medicus Clinic na Kosovu (Wikipedia.en). Na Kitajskem je bila v preteklosti praksa odvzema organov, kože, kosti in roženice zapornikom, ki so jih obsodili na smrtno kazen (Bradsher 2012; Carney 2011, 112–113). Organe odvezemajo tudi otrokom¹³², čeprav ne v tako velikem številu, saj so organi zaradi majhnosti večinoma neprimerni za odrasle osebe. Trenutna zakonodaja nacionalnih držav in praksa bolnic omogoča trgovanje z ljudmi, saj ne prihaja do prav nobenega stika med darovalcem in prejemnikom¹³³. Slednji se ne zaveda, od kje pride organ, kri ali drug del človeškega telesa, temveč ga razume zgolj kot objekt, ki ga potrebuje za preživetje. Kot zapiše Carney (2011, 34), je prav transparentnost najboljša varovalka kapitalizma.

¹³¹ The Declaration of Istanbul on Organ Trafficking and Transplant Tourism 2008.

¹³² Primeri: mrtvi indijski deklici odvzamejo vse organe in njeno prazno truplo vrnejo staršem v Veliko Britanijo (Dixon 2013). Odvzem organov je prisoten tudi v Evropi – iz Somalije so v Veliko Britanijo prodali deklico z namenom odvzema organov (Swinford 2013). Prav tako so našli več primerov prodaje otrok za odvzem organov v Mehiki (New York Post 2014).

¹³³ Ni bilo vedno tako – v času prvih presaditev v ZDA v 50-ih letih so zdravniki celo spodbujali odnose med prejemnikom in darovalcem. Antropologinja Leslie Sharp je to željo po povezanosti in poznanstvu med darovalcem in prejemnikom celo poimenovala kot *biosentimentalizem* (Carney 2011, 104).

Poleg darovalcev, povpraševalcev in trgovcev, ki uredijo celoten posel, je za to obliko trgovine z ljudmi izredno pomemben še zdravniški kader. Trgovina z organi, človeškimi tkivi in krvjo poteka znotraj mednarodnega organiziranega kriminala prav zato, ker je izredno zahtevna, saj je potreben visoko usposobljeni medicinski kader, primeren prostor za odstranitev organa, tkiva ali krvi, okrevanje in ostale zdravniške posege ter stalna pripravljenost teh dveh elementov, saj je čas ključnega pomena zaradi kratkotrajne uporabnosti organov. Medicinsko osebje, predvsem zdravniki, veljajo za pomembne osebe z visokimi etničnimi standardi, saj so se kot poklicni zdravniki zaobljubili spoštovati zdravniški etični kodeks. Smotno so se torej v preteklosti spraševali, kako je to mogoče, da ti ljudje sodelujejo pri kriminalnih dejanjih trgovanja. V kapitalističnem svetu je odgovor zelo preprost, saj dobiček vedno premaga etična načela in cilj opravičuje sredstva. Ni pa zgolj kapitalistična miselnost temveč tudi preprosta realnost, ki zdravnikom v javnem sektorju, kljub pomembni službi, ki jo opravljajo, namenja nizke prihodke z visoko odgovornostjo. Marsikateri posamezniki, predvsem v nerazvitih državah, se tako odločijo sodelovati pri nezakonitih posegih. Že prej omenjena pravna luknja celotnega področja omogoča določeno delovanje, ki sicer morda ni legitimno, ni pa ilegalno. Mnogi primeri obstajajo, ko so preminuli dali dovoljenje za donacijo nekaterih organov, zdravniško osebje pa je to dovoljenje preseglo. Mnogokrat pa medicinsko osebje sploh ne ve, da je bila oseba prisiljena v darovanje organov, saj navsezadnje izpolnjujejo zgolj medicinsko fazo trgovine z ljudmi za odvzem organov. To je sicer rahlo dvomljivo, glede na to, da so potem za svoje delo tudi plačani, kar sicer verjetno ne bi bili (če je zdravstvo javno in transplantacija javna državna stvar). Se pa večkrat zgodi, da v bolnišnico s ponarejenimi dokumenti prideta sorodnika, ki to nista, in zdravstveno osebje verjame, da en sorodnik daruje svoj organ drugemu. V resnici je prvi žrtev trgovine z ljudmi in je to storil pod določeno prisilo.

Razvoj medicine in predvsem veliko število ponavljajočih transplantacij je omogočilo, da danes izvajajo presaditve na ljudeh, za katere so včasih menili, da so preveč tvegane (predvsem zaradi njihovega zdravstvenega stanja). Toda po drugi strani to pomeni, da te bolnike oskrbijo prek legalnih organov in se zato ne potrebujejo odpraviti na črni trg. Strogi kriteriji¹³⁴ so namreč večkrat povzročili, da so v preteklosti bolniki kupili organe, saj jih zaradi svojega stila življenja ali pa slabega zdravstvenega stanja¹³⁵ drugače ne bi morali dobiti. K naraščajočemu povpraševanju moramo dodati tudi naraščanje števila starostnikov, ki živijo dlje, vendar pri določeni starosti verjetno potrebujejo zdravniško pomoč, saj jim počasi

¹³⁴ Nekateri centri ne sprejemajo starejših oseb (nad 75 let), mentalno zaostalih oseb, okuženih s HIV ter ljudi s kriminalno kartoteko ali če so bili v preteklosti odvisni od alkohola ali drugih drog (Council of Europe/ United Nations 2009, 32).

¹³⁵ Pri tem je morda najbolj sporno, da organe ne dajo tistim, ki so »preveč« bolni.

začnejo organi odpovedovati. Prav tako na povpraševanje vpliva spremenjen življenjski stil – manj gibanja, nezdrava prehrana (Council of Europe/ United Nations 2009, 20). Daljše čakanje na organe v večini primerov pomeni tudi poslabšanje stanja pacienta. Ugotovljeno je bilo, da dializa dejansko pomeni veliko večje stroške, kot transplantacija, in da tudi prinese slabše rezultate (Council of Europe/ United Nations 2009, 21). Dražji stroški dolgotrajne dialize v primerjavi s cenejšo presaditvijo v tujini so povzročili, da tudi ameriške zavarovalniške agencije v imenu profita podpirajo drugo opcijo (Carney 2011, 92). Vendar prav konstantna dobava organov omogoča, da se le-te ponudi tudi manj primernim prejemnikom, kar popači sliko, da trgovanje obstaja, ker je povpraševanje veliko.

Iran ostaja edina država na svetu, ki dovoljuje prostovoljno prodajo organov svojih državljanov izključno svojim državljanom. Tako je edina država, ki nima čakalne vrste, prav tako je uspešno uničila črni trg prodaje organov in transplantacijski turizem (prodaja organov je prepovedana tujcem). Za darovalca je dobro poskrbljeno – finančno (dobi relativno normalno ceno za svoj organ), zdravstveno (pred, med in predvsem po odvzemu organa) in tudi socialno (socialna prepoznavnost dejanja darovanja). Prav tako uradna množična aktivnost darovanja organov s strani živih darovalcev pomeni dostopnost podatkov in možnost nadaljnjih študij tega področja (Council of Europe/ United Nations 2009, 31). Uspešnost te politike nakazuje, da, čeprav gre pri trgovini z ljudmi in trgovini z organi za globalen problem, se rešitev vseeno v veliki meri skriva v nacionalnih politikah. Na to nakazuje tudi dejstvo, da se, če države nimajo dobro urejene politike darovanja s strani preminulih¹³⁶, transplantacija osredotoča zgolj na še žive darovalce, ki pa jih je seveda premalo in je zato večja trgovina z organi, tkivi in krvjo ter možno tudi večja trgovina z ljudmi za odvzem organov (Council of Europe/ United Nations 2009, 27). Primer Irana podpira teorijo, ki prav prohibicijo krivi za nastanek črnega trga, naraščanje cen na le-temu, porivanje aktivnost v »podzemlje«, kjer sta nasilje in viktimizacija še bolj prisotna (Garland v Ambagtsheer in Weimar 2012, 572). Po drugi strani pa Carney (2011, 111) kritizira iranski sistem, saj naj »legalizacija ne bi spremenila motivacije ljudi v poslu, temveč je zgolj legalizirala ilegalne (*illicit*) taktike«.

Primer Irana pomeni tudi ponovni premislek o razumevanju telesa. Na zahodu je popolnoma sprejemljiva prodaja las za lasno industrijo, prodaja krvi in sperme ter ponekod tudi jajčec, ni pa sprejemljiva prodaja organov in nekaterih drugih delov telesa. V ZDA je po drugi strani dovoljena uporaba teles pri testiranju novih zdravil v zameno za plačilo, pri čemer gre za

¹³⁶ Izredno uspešna se je izkazala politika »domnevnega strinjanja«, ki jo imajo Španija, Italija, Avstrija, Belgija in Singapur. Domneva države je, da preminuli želijo darovati svoje organe, razen če tega ne sporočijo, ko so še živi, in imajo posebno kartico (Council of Europe/United Nations 2009, 32).

»popolni najem telesa« nekoga drugega. Večina držav EU zato danes temelji na principu volunterstva pri darovanju krvi. Že leta 1970 je britanski socialni antropolog Richard Titmuss izrazil zaskrbljenost nad trgom s človeškimi deli. Zagovarjal je altruizem pri odvzemanju krvi, saj naj bi krepilo solidarnost in ustvarjalo povezanost v skupnosti (govori o celo t.i. *blood socialism*) ter dajalo nek večji smisel, na podlagi raziskav pa je tudi ugotovil, da je med darovano krvjo in krvjo, ki se jo darovalcu plača, razlika v kakovosti, saj naj bi slednja bila večkrat okužena, predvsem z hepatitisom B (Carney 2011, 28–29). Kupovanje s strani države je tudi pomenilo, da se obrnejo k najcenejšemu ponudniku – v začetku so bili to zaporniki (Carney 2011, 28). Prodaja krvi je velik posel – ZDA, ki je največja izvoznica krvi na svetu, letno zasluži več milijard zgolj z izvozom (Carney 2011, 207–208). Mednarodna prodaja krvi oziroma njeno kroženje po svetu, je pomenilo tudi okuženost prav povsod. Zgolj v Kanadi je tisoč ljudi dobilo HIV in 20 000 hepatitis C zaradi okužene krvi (Carney 2011, 212).

Pri razumevanju telesa se ne moremo izogniti vprašanju duše. Kot pravi Al Gore, da »telo ne bi smelo biti razumljeno zgolj kot sestavljenka različnih (rezervnih) delov¹³⁷ (Carney 2011, 30). Razumevanje telesa kot objekta se navezuje na vprašanje razumevanja umrljivosti in pomena smrti. Večkrat se namreč zgodi, da prejetje organa pomeni prehod iz smrtne bolezni v kronično, oziroma da pacient dobi zgolj »senco svojega prejšnjega zdravja s presaditvijo« (Carney 2011, 105–106). Nam je namenjeno živeti toliko časa? Za uničenje trgovine z ljudmi na tem področju bi bilo morda najbolj smiselno uničiti povpraševanje in prav ponovni premislek o življenju in smrti ter razumevanju človeškega telesa bi to lahko prinesel. V praksi namreč skoraj vedno pomeni, da za cilj podaljšanja življenja bolnika, uničimo življenje zdravega človeka, saj le redkokdaj darovalec ne doživi prav nobenih zdravstvenih posledic. Poleg vprašanja, ali nam je namenjeno v nedogled podaljševati življenje človeka na nenaraven način, bi bilo potrebno razmisliti besede, ki jih je izgovoril Al Gore, v okviru kapitalizma. Miselnost sistema namreč razume telo kot blago in kot tako so posamezni deli zlahka nadomestljivi ter seveda tudi lahko kupljeni na trgu. Pa je človek res zgolj skupek delčkov?

Tako kot je bilo že omenjeno, čeprav je trgovina z ljudmi globalen problem, pa rešitev ne more biti zgolj ena. V Indiji ljudje ne želijo prostovoljno darovati krvi, ker verjamejo, da izgubijo moč za celo življenje, zato je tudi sistem urejen tako, da si mora pacient sam zagotoviti kri s strani svoje družine ali prijateljev, toda pacienti po navadi kri raje kupijo (Carney 2011, 202). Nepoznavanje kulturnega ozadja tako z istimi svetovnimi politikami ne bo prineslo rešitev povsod.

¹³⁷ Avtorica je prevedla citat iz angleščine, ki se v originalu glasi: »The body should not be a mere assemblage of spare parts«.

POSLEDICE

V literaturi obstaja poudarek na zdravstvenih posledicah te pojavne oblike trgovine. Mnoge žrtve so namreč neprostoovoljno dale svoj organ, nekatere se niti niso zavedale dejanja in za njih ni namenjeno nič ali pa zelo malo okrevanja. Žrtve namreč izvirajo iz revnega predela sveta, kjer za njih v prihodnosti ni ustrezno zdravstveno poskrbljeno – neurejeno zdravstveno stanje v državi, neurejeno finančno stanje posameznika, odvisnost od alkohola ali drog (Meyer 2006, 222). Sami posegi lahko potekajo v nehigienskem okolju in pripeljejo do neposrednih takojšnih okužb. Mnogokrat oseba, ki daruje svoj organ, v prihodnosti tudi sama potrebuje nov organ, kar pomeni dodatno povpraševanje. Zelo redkokdaj se namreč zgodi, da ni prav nobenih zdravstvenih posledic za darovalca (prisiljenega ali prostovoljnega). Tisti, ki so bili žrtve trgovine z ljudi, so zaradi oslabljenega zdravstva in velikokrat posledično nezmožnosti opravljanja (fizičnega) dela, tudi v prihodnosti izpostavljene nadaljnjemu trgovanju. Zdravstvene posledice lahko občuti tudi prejemnik organa, tkiva ali krvi, saj je lahko le-ta poškodovan, neprimeren (glede na tip krvi) in okužen z virusom. Predvsem problematična je okuženost z virusom HIV, sploh v trgovini z ljudmi, saj ni podatkov o izvoru organov. Na Kitajskem so organe odvzeli tudi zapornikom s smrtno kaznijo in mnogo izmed njih je bilo odvisnih od drog, kar je vplivalo na organ in prejemnika (Bradsher 2012). Prav nepoznavanje pacientove zgodovine (darovalca), in torej organa samega, lahko privede tudi do zavrnitve organa s strani telesa prejemnika, kar spet pomeni potrebo po novem organu. Primer iz Indije, kjer je šlo za prisilen odvzem krvi (glej zgoraj), so žrtve postale fizično odvisne od izgubljanja krvi in zdravniki so jih morali primerno zdraviti, sicer bi umrli od preveč kisika v cirkulacijskem sistemu (Carney 2011, 196).

Posledice na posameznika so lahko tudi psihološke. Mnoge je namreč zelo sram, kaj se jim je zgodilo, počutijo se manjvredne in tudi družba jih pogostokrat stigmatizira. Slednja namreč razume revščino, toda takšno revščino, da prodajaš svoje organe zaničuje (Carney 2011, 92). To povzroči, da mnogokrat, tudi če so bile žrtve trgovine z ljudmi (so bile bolj ali manj nasilno prisiljene v odvzem organa), tega ne prijavijo. Velikokrat jih je tudi strah organov pregona, saj, če so dobile najmanjši znesek, to pomeni, da so tudi same storile kaznivo dejanje. Prav zato je zelo malo prijavljenih primerov in relevantne statistike, saj noben vpleteni akter dejavnosti ne prijavi (Meyer 2006, 225). K temu, da zelo redke žrtve zločin prijavijo, prispeva tudi dejstvo, da je možnost obsodbe na sodišču zelo majhna, saj je trgovino z ljudmi za odvzem organov zelo težko dokazati in obstaja zelo malo (uspešnih) primerov (precedensov). V južni Afriki so potrebovali kar sedem let, da so našli dovolj dokazov za

obsodbo medicinskega osebja na sodišču (Ambagtsheer in Weimar 2012, 574). Tudi izsedljivost denarja je v primeru odvzema organov zelo težka, čeprav so v Franciji našli primer, ko je bila transakcija prav pod imenom »donacija za transplantacijo« (FATF/OECD 2011, 29).

Trgovina z organi, s človeškimi tkivi in krvjo sama po sebi ni finančna grožnja državi, saj leta po navadi od tega nima nobenega dobička. Vendar, kot je bilo že omenjeno, trgovina z ljudmi (v tem primeru za odvzem organov) v finančnem smislu pomeni grožnjo, ker financira ostale ilegalne aktivnosti. Prav tako verjetno velja za trgovino z organi, s človeškimi tkivi in krvjo. Predvsem ilegalno trgovanje ogroža človekovo dostojanstvo, saj mu odvzame humanost in ga izenači z objektom. Poleg tega predstavlja tudi grožnjo obstoječemu sistemu donacij organov, tkiv in krvi. Če ste lahko plačani, zakaj bi potem zastoj darovali? Po drugi strani pa prav negativni prizvok ilegalnega trga in trgovine z ljudmi za odvzem organov, povzroča, da se redko kateri posameznik odloči, da bo organ daroval.

3.2.4.1 Ritualni obredi

Tako kot pri zgoraj omenjenih pojavnih oblikah trgovine z ljudmi imajo tudi tukaj velik pomen vera in kultura, ki včasih s svojimi praksami (ne)stigmatizirata določene pojavne oblike, včasih celo sami ustvarjata povpraševanje, kot je opisano na primeru v nadaljevanju.

Kot piše Shelley (2010, 275) rituali (*muti ali muthi*) predstavljajo zelo pomembno vlogo v trgovini z ljudmi v Afriki. Ker žrtev najprej ugrabijo in šele potem ubijejo, lahko brez dvoma govorimo o trgovini z ljudmi z namenom odstranitve organov. Trgovci dobavljajo ljudi, ki jih potem uporabijo pri obredih – njihove lase, kosti, organe, glavo, genitalije, roke, noge ali pa kar cela telesa, kar so identificirali v Čadu, Liberiji, Ugandi. Prav tako so zaznali primer prodaje Albino otrok iz Burundija v Tanzanijo za obredno usmrtitev (Shelley 2010, 275). Uporabijo jih, ker verjamejo, da usmrtitev otrok v obredu prinese denar in moč ter vse več ljudi v teh državah naj bi bilo tako pohlepnih, da so za to pripravljani plačati visoko človeško ceno (Dale 2012). Mnogokrat starši sami prodajo otroke, čeprav vedo, kaj jih čaka (Dale 2012). Vendar se to ne dogaja zgolj v Afriki, saj obstaja primer prodaje otrok iz Ugande za odvzem krvi za t.i. *juju* rituale v Veliki Britaniji (Rogers 2011). Afriške države poskušajo problematiko urediti – Tanzanija je januarja 2015 prepovedala vrače, da bi ustavila ubijanje albinov, ki jih uporabljajo v obredih črne magije (Smith 2015). V tej državi naj bi se celotno telo albinov prodajalo za 75 000 ameriških dolarjev, posamezni deli pa za 600 dolarjev (Smith

2015). Prihodnost bo pokazala, ali lahko zakonodaja spremeni izjemno stare običaje, v katere ljudi verjamejo ne glede na svojo veroizpoved.

3.2.5 Trgovina z ljudmi za nakup otrok¹³⁸

Še bolj sporno, kot vprašanje prodaje človeških delov kot del trgovine z ljudmi, je vprašanje nakupa otrok v namen posvojitve kot del trgovine z ljudmi. Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah iz leta 1993 in tudi celoten pripravljalni material uporabljata termin »trgovanje z otroki«, toda v praksi se še vedno kupovanje otrok za namen posvojitve ne razume kot oblika trgovine. Mnogo ljudi namreč pravi, da, tudi če je bil otrok pridobljen na ilegalen način, mu je vseeno boljše v zahodnem svetu¹³⁹ kot pa *tam* v revščini (Smolin 2006, 116; ležeče – op. av.). Tisti, ki posvojijo otroka, se tako v okviru tega razmišljanja razumejo kot rešitelji otroka. Glede na trenutno sprejeto mednarodno definicijo je sporno uvrstiti nakup otrok kot del trgovine z ljudmi, saj v večini primerov ti otroci niso izkoriščani¹⁴⁰. Namen tistih, ki jih posvojijo, je dober, saj jim želijo omogočiti dobro življenje v ljubeči družini. Če trgovino z ljudmi razumemo kot nakup in prodajo človeka (človek kot objekt), je posvojitvev, ko je plačana, vedno tudi trgovina z ljudmi. Otrok oziroma dojenček (v nekaterih primerih celo plod) nima možnosti odločanja o svojem življenju, njegovo življenje pa ima konkretno (denarno) ceno. V ostalih primerih trgovine z ljudmi gre dejansko za prodajo dela drugega človeka (pa naj bo to običajno delo, spolno delo ali vojaške koristi) oziroma za prodajo njegovega dela telesa. V primeru posvojitve gre za celovito prodajo človeškega telesa. Obstajata dve različni pojavnosti obliki trgovine z otroki: prva je prek posvojitve že rojenega otroka (mednarodne ali znotraj državne posvojitve), druga oblika pa je nadomestno materinstvo. V sledečem poglavju sta opisani obe vrsti, toda pozornost je predvsem na mednarodnih posvojitvah. Tako kot pri drugih pojavnih oblikah, je tudi tukaj praktično nemogoče govoriti o realnih številkah – ker so otroci premajhni, da bi se spomnili preteklosti, sploh ne vedo, da so bili kupljeni in se tako primer ne odkrije, starši, ki so jih posvojili, pa tega ne priznajo; ni dovolj dokazov, da bi prepoznali kot obliko trgovanja na sodišču oziroma s strani drugih organov pregona; predvsem pa je problematično, ker širša družba dejanja ne vidi kot trgovine z ljudmi.

¹³⁸ Uporablja se tudi drugi izraz, npr. trgovina z otroki za namen posvojitve, vendar je v tem magistrskem delu uporabljen predvsem prvi termin, ker v trgovino kot žrtve niso vključeni zgolj otroci, temveč velikokrat tudi njihovi živi starši.

¹³⁹ Termin v zahodnem svetu v primeru trgovine z ljudmi za nakup otrok zajema poleg zahodnih držav tudi Japonsko in Izrael, kjer tudi prihaja do množičnih mednarodnih posvojitvev.

¹⁴⁰ Izkoriščani so lahko drugi, predvsem starši, ki npr. otroka izročijo v sirotišnico, vendar se mu ne želijo odreči za vedno.

Smolin (2006, 115) o mednarodnih posvojitvah govori kot o *child laundering* – tako kot pri pranju denarja gre tudi tukaj za ilegalno pridobitev otroka, kar potem z različnimi postopki »operemo« in pridobimo legalnega otroka za posvojitev. Trdi namreč, da so sistematično uporabljena legalna pravila posvojitvenega sistema za »pranje otrok« (Smolin 2006, 115). Obstajajo različni načini nakupa (Smolin 2006, 118–124):

- *Prostovoljna prodaja s strani staršev preko posrednika.* Včasih agencije v državi posvojiteljev ne vedo za to, včasih pa celo aktivno sodelujejo in tudi prejemajo dobičke.
- *Ugrabljen ali ukraden iz sirotišnice, hotela ali šole,* kjer je bil z namenom izobrazbe ali nege. Starši so ga prostovoljno (včasih tudi zaradi zavajanja) predali v roke teh institucij, toda niso pristali na posvojitev.
- *Ugrabljen ali ukraden otrok preko zavajanja staršev.* Trgovci starše prepričajo, da naj jim otroka izročijo in jim omogočijo lepšo prihodnost. Starši prostovoljno podpišejo predajo, toda ne razumejo, da se otroku odpovedujejo za vedno. Tako zavajanje je možno potem preko ureditve povsem novih dokumentov za otroka, ali pa preprosto starši podpišejo, da se mu odpovejo – mnogi so namreč nepismeni in sploh ne vedo, kaj podpisujejo.
- *Ugrabljen ali ukraden izgubljeni ali pogrešani otrok.* Zelo težko je namreč ugotoviti, ali je otrok res izgubljen ali ne. V prvem primeru bi bila tako posvojitev popolnoma legalna in v dobrobit otroka. Vprašanje je torej, koliko truda in časa je potrebno vložiti v preverjanje identitete otroka oziroma iskanje njegovih pravih staršev oziroma iskanje določenega otroka.
- *Tradicionalna ugrabitev.* Otrok je ugrabljen iz bolnišnice, ceste, določenih naselij (*slums* v Indiji) ali pa celo doma z namenom prodaje sirotišnici oziroma direktnemu kupcu.
- *Znotraj družinska ugrabitev.* Otroka ugrabi družinski član (eden izmed staršev ali drugi sorodnik) in ga proda naprej. To je sploh v primeru, da gre za enega izmed staršev, zelo problematično za posvojitveno agencijo, ki se tako ne zaveda, da morda drugi starš sploh ne ve, kaj se dogaja. V večini primerov gre za finančno pridobitev, ponekod v južni Aziji pa tudi za spolno razlikovanje.

- *Menjava otroka za odpravo dolga.* Mnoge ženske so se prisiljene odpovedati otroku v zameno za odpravo njihovega dolga. Včasih namenoma zadolžijo noseče ženske na različne načine prav z namenom, da dobijo otroka. Ironično pa mnogokrat ženske ustvarijo dolg prav zaradi visokih zdravstvenih stroškov pri rojevanju.

Med največkrat omenjenimi državami, kjer so se zgodili nakupi otrok, so Kambodža, Vietnam, Kitajska, Indija, Gvatemala. Eden izmed glavnih razlogov je revščina, predvsem njene posledice – ogromno otrok na ulicah, ki ne obiskujejo šole; starši, ki ne morejo preživljati svojih otrok; iskanje finančnih alternativ idr. Vendar najbolj revne afriške države na tem svetu, nimajo te pojavne oblike trgovine z ljudmi. Pomemben razlog je tudi že obstoječ legalni mednarodni posvojitveni sistem (Smolin 2006, 126). Vendar je najpomembnejši razlog ravno povpraševanje s strani bogatih zahodnjakov, ki si želijo otroka in to povpraševanje skokovito narašča vsako leto zaradi različnih razlogov, predvsem staranja parov, ki si želijo, pa ne morejo več imeti otrok. Zgolj ZDA so imeli ekstremni porast iz 7.377 posvojitvev leta 1993 na 22.990 posvojitvev leta 2004, svetovno pa iz 20–23 000 posvojitvev leta 1993 na 45.000 leta 2004 (Smolin 2011, 49). Od takrat so se številke začele ponovno manjšati, saj se po mnenju Smolina (2011, 59) vedno več parov odloči za ilegalni nakup, ki ni objavljen v uradnih statistikah posvojitvev. Na takšno odločitev je vplivala predvsem poostrena birokracija, ki je podaljšala čas čakanja parov na otroka – v ZDA iz manj kot 9 mesecev leta 2005, na več kot 40 mesecev leta 2010 (Smolin 2011, 51). To čakanje pomeni tudi, da prihajajo v posvojitve veliko starejši otroci, kar seveda ni želja zahodnjakov, ki sanjajo o majhnih zdravih dojenčkih. Za tujce razumne cene posvojitvev so v očeh bioloških staršev in posrednikov pravo bogastvo. Toda ni zgolj denar temveč predvsem pomanjkanje transparentnosti in odgovornosti, kako se denar porabi (Smolin 2006, 175). Poleg revščine so pomembni razlog tudi velike socialne razlike med prebivalstvom v nekaterih državah, ki veliki večini ljudi ne omogočajo preživetja na dostojen način. To je predvsem problematično v kastnem sistemu Indije, kjer ogromna populacija pomeni tudi manjšo vrednost življenja vsakega posameznika. Posledica tega je nepismenost, ki je v nekaterih primerih povzročila, da so starši podpisali dokumente za odpoved otroku in tega sploh niso vedeli. V teh državah je tudi izredno visoka korupcija, ki olajša ilegalne prodaje. Rusija je primer, kjer sicer ni pogosta praksa ugrabiti otroke na cesti, toda obstaja prodaja neposredno iz sirotišnic prav zaradi velikanske korupcije. Tudi v Indiji je korupcija velik problem, predvsem zaradi ogromne birokracije te največje demokracije na svetu. Razlog, da se otroke množično ne kupuje v Afriki, je tudi ideal lepote. Že v azijskih državah so opazili, da temnejše otroke puščajo v

sirotišnicah in posvojijo zgolj otroke svetlejše polti (Carney 2011, 25). Poleg zunanjega videza so za posvojitev možni zgolj zdravi otroci (testira se jih za HIV; v Aziji je bila problematična tudi malarija). Na posvojitev vpliva tudi spol, kajti prav na Kitajskem je bilo ogromno zapuščenih deklic zaradi politike enega otroka, kar je vplivalo na odprtje mednarodnega sistema posvojitve v 90-ih letih (Smolin 2011, 52). Razumevanje spola v družbi in spolnih vlog tudi v tej pojavnosti obliki trgovine z ljudmi izrazito vpliva na trgovanje. Ponovno se tudi pokaže, kako velik vpliv imajo državne politike na trgovino z ljudmi, četudi zgolj posredno.

Kot že večkrat prej omenjeno, je vojno območje faktor, ki lahko pripomore k povečani prodaji, saj je več otrok brez staršev oziroma brez nadzora in ekstremno ranljivih. Tako so znani primeri iz Afrike – iz Čada so želeli prodati kar 103 otroke leta 2007 pod pretvezo, da so sudanski vojni begunci (Carney 2011, 128). Prav tako naravne nesreče povečajo možnost prodaje otrok – obstajajo primeri iz Haitija po potresu (Carney 2011, 129). Povsod, kjer je kaos in kjer države ter družba ne nadzorujeta otrok, lahko obstaja trgovina z ljudmi za nakup le-teh.

Tako kot pri drugih pojavnih oblikah trgovine z ljudmi je tudi tukaj eden izmed razlogov visok profit za nizko tveganje. Sploh v tej pojavnosti obliki, mnoge države preprosto ne ukrepajo oziroma naredijo zelo malo. Še vedno namreč velja prepričanje, da je bolje otroka ilegalno prodati dobrim staršem, kot pa ga izkoriščati za delo oziroma spolne namene, kar je pogosta praksa v državah izvora teh otrok (Smolin 2006, 130). Problematično je prav nedelovanje držav prejemnic, saj se slednje preveč lahkotno zagovarjajo na krivdo držav, iz katerih otrok prihajajo. V sistemu posvojitve se zanesejo na dokumente papirje, ki so jih pridobili iz teh držav, vendar so velikokrat ponarejeni – otroci so namreč ugrabljeni in zato se ustvari popolnoma nova identiteta. Sploh sporno je, ko se posvoji otroka, ki je dejansko v bazi pogrešanih otrok, kar kaže na nedejavnost organov pregona na državni in mednarodni ravni. Vendar niso vse države enake – Kanada se je tako po velikem številu škandalov v primeru gvatemalskih otrok odločila, da suspendira posvojitev otrok iz Gvatemale (Smolin 2006, 165). Cene za otroke se izredno razlikujejo med državami. V Kambodži se je za otroka plačalo po \$3.500, v Indiji po \$6.000 in darila (viski, fotoaparati in druga draga darila), v Gvatemali pa vse do \$19.000, toda to zgolj odvetniku, celoten strošek s prevozi in papirji pa znaša kar okoli \$30.000 (Smolin 2006, 140–165). Če otrok ne ugrabijo, starši dobijo v zameno nekaj denarja, toda zelo malo – v Kambodži tako dobijo zgolj od \$20 do \$700 in vrečo riža (Smolin 2006, 140). Kljub tako visokim cenam je Gvatemala tretja država, iz katere posvojijo največ otrok v

ZDA (Smolin 2006, 165). Vsako leto naj bi se tako prodalo od 1.000 do 1.500 otrok iz Gvatemale v Severno Ameriko in Evropo (UNICEF v Smolin 2006, 170).

Druga oblika trgovine z ljudmi za namen nakupa otroka je nakup otroka, ko je ta še v maternici oziroma dejansko še pred tem. Takšni dogovori so prepovedani, saj je po Konvenciji o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah obvezno, da »mati, če se to zahteva, da svoje soglasje šele po rojstvu otroka« (4. člen, odstavek c, pododstavek 4). V praksi se ženska, ki se je dogovorila s trgovci, potem ni mogla več premisliti oziroma je morala odplačati nastale stroške, če je želela otroka obdržati ali napraviti splav. Termin, ki se ga uporablja pri tej obliki je *baby farm (ali baby farming)* ali tudi *baby factory*. Ženske so ves čas nosečnosti pod nadzorom in ne morejo prosto oditi. V Gvatemali nadzor poteka kar preko prej omenjenih odvetnikov (Solin 2006, 168). Za ženske imajo poskrbljeno bivališče, hrano in tudi redne zdravstvene preglede. Tudi tukaj se cene razlikujejo: v Nigeriji so nosečim dekletom plačali od \$192 za fantka in \$161 za deklico, ti otroci so potem prodani za približno \$6.400 (Smith 2011); v Indiji nadomestni starši z zahoda plačajo po \$14.000, ženske pa zaslužijo tudi po \$6.000 (Carney 2011, 174). Stranke niso zgolj z zahoda, toda tudi z Japonske in Izraela, imenujejo jih kar *surrogacy* turisti (Carney 2011, 176). Indija je leta 2002 nadomestno materinstvo legalizirala s ciljem promocije zdravstvenega turizma, ki naj bi letno prinesel kar \$2,3 milijarde (Carney 2011, 180–182). Ne gre za ilegalno dejavnost, ženske v večini primerov tudi niso prisiljene, temveč dobijo finančno nadomestilo in v tem času tudi niso izkoriščane. Pa vendar so v tej nalogi ti primeri uvrščeni pod trgovino z ljudmi, saj je otrok prodan za določeno denarno vrednost. Spol, rasa, narodnost določata ceno človeka in prav ta element določanja cene opredeljuje trgovino z ljudmi kot je razumljena v tej nalogi, rahlo v nasprotju s Palermskim protokolom, ki za opredelitev trgovine z ljudmi potrebuje element izkoriščanja. Carney (2011, 185) tako primerja nadomestno materinstvo v ZDA, kjer se morajo biološka mati in klienti obvezno prej spoznati, ter Indijo, kjer se preprosto plača in do osebnih stikov sploh ne prihaja. Ženska, ki otroka rodi, je razumljena kot »pečica«. ZDA, Belgija, Kanada, Izrael, Gruzija so edine države, kjer je plačano nadomestno materinstvo dovoljeno (Carney 2011, 187).

POSLEDICE

Trgovina z otroki za namen posvojitve je grožnja mednarodnemu sistemu posvojitvev. Zaradi ilegalne prodaje so se mnoge države odločile popolnoma ustaviti posvojitveni mednarodni sistem oziroma ga izredno otežiti. Skoraj cela Latinska Amerika je to storila preko dovoljene posvojitve zgolj staršem iz držav podpisnic Haaške Konvencije o varstvu otrok in sodelovanju

pri meddržavnih posvojitvah ali pa obvezno bivanje v njihovi državi določeno število dni (Smolin 2006, 131). Če torej izhajamo iz perspektive, da je posvojitve dobra stvar, saj je humanitarno dejanje v prid otroka, potem je to velik problem. Vendar, kot je bilo ugotovljeno v Kambodži, prepoved mednarodne posvojitve ni imelo popolnoma nič vpliva na sirotišnice v smislu, da bi bile sedaj ekstremno polne. Tujci so namreč posvojili predvsem dojenčke in majhne otroke, ženskega spola, v sirotišnicah v Kambodži pa so predvsem otroci stari od 9 let naprej in moškega spola (Smolin 2006, 145). Statistika je tako jasno pokazala, da tujci niso posvajali pravih sirot, temveč žrtve trgovine z ljudmi. V primeru Kambodže mednarodne posvojitve tako v nobenem primeru niso rešile problematike sirot in zato s strani le-teh dejansko prepoved ni bila problematična.

Pomembno je razumevanje, kako otrok prehaja iz objekta v osebo, del družine. Otrok je viden zgolj kot objekt, zgolj kot neko zaželeno telo, ki se ga predaja iz rok matere do agencij za posvojitve preko različnih administrativnih organov in carine ter postane oseba šele, ko je sprejet v neko družino (Carney 2011, 21). Prav to razumevanje otroka kot objekta oziroma kot zgolj dobiček povzroči tudi slabo ravnanje z njim v času posvojitve. Ti otroci so namreč bivali v sirotišnicah ali *stash houses*, kjer so bili neprimerni pogoji: prevroče, neustrezna higiena, bili so sami, mnogokrat celo privezani, prekriti s svojimi lastnimi iztrebki, neoblečeni, delili so si eno stekleničko s preveč razredčenim mlekom in tako bili tudi podhranjeni, imeli so uši ter druge parazite, probleme s prebavo, niso bili tako razviti kot bi morali, dojenčki so npr. držati glavo gor idr. (Smolin 2006, 139). Slabo stanje je sploh problematično za dojenčke, saj če ne pijejo materinega mleka tudi ne razvijejo imunskega sistema, kar povzroči posledice za celo življenje. Nekateri otroci zaradi slabih pogojev celo umrejo (Carney 2011, 138).

Tako kot pri drugih pojavnih oblikah tudi trgovina z otroki za nakup krepi druge ilegalne aktivnosti. Trgovci so predvsem večji v ponarejanju dokumentov. Večini ugrabljenih in ukradenih otrok ustvarijo popolnoma novo identiteto. Delo jim olajšajo predvsem otroci, ki nimajo uradnih osebnih dokumentov in rojstnega lista. V zelo redki literaturi o trgovini z ljudmi je omenjena tudi ta pojavna oblika – tako nimam nobenih podatkov, ali organizatorji te trgovine sodelujejo tudi v drugih pojavnih oblikah. Glede na to, da smo pri vseh ostalih pojavnih oblikah zaznali to večjo aktivnost trgovcev, bi lahko sklepali, da obstaja tudi tukaj. Po drugi strani pa pri trgovini z otroki za nakup ne gre za direktno izkoriščanje, temveč se včasih trgovci tudi sami vidijo kot humanitarni delavci (saj tem otrokom omogočijo boljšo prihodnost). V prihodnosti bi bilo to potrebno nadalje analizirati.

Zagovorniki mednarodnih posvojitvev se predvsem koncentrirajo na *better off* argument (da bo otrokom bolje v zahodnem svetu). Že pri tem se je smotrno vprašati, ali je prav, da otroke vzamemo iz njihovega rojstnega kraja, njihove kulture in morda celo religije. V pravičnem svetu bi morala tamkajšnja družba poskrbeti za vse člane, sploh tiste brez ožje družine. Ker pa je ta svet daleč od pravičnosti, je to nemogoče in zato posvojitvev včasih res pomeni preživetje za otroka in predvsem boljše materialne pogoje. Razlog, zakaj ljudje kupujejo otroke, je tudi, ker so v sirotišnicah po navadi starejši otroci, ki bi se spomnili svoje preteklosti, svoje države, kulture in vere, kar je torej težje za tiste, ki bi jih posvojili. Predvsem v ZDA so imeli več škandaloznih primerov, ko so posvojitelji umorili posvojenca, ki je prihajal iz Rusije – šlo je otroke, ki so se v svoji mladosti v Rusiji srečevali s hudim življenjem, predvsem alkoholizmom njihovih družin in nasiljem v le-teh (Smolin 2006, 126). Z nakupom otroka iz tujine si posvojitelji tako zagotovijo tudi izredno veliko možnost, da se jim otroka v nobenem primeru nikoli ne bo odvzelo. Primeri, ko so bili otroci iz Indije ugrabljeni in nato prodani staršem v ZDA, in se je vse to pozneje ugotovilo, nikoli niso prišli na sodišče, prav tako pa so ameriški starši otroka obdržali. Eden izmed takih staršev je potem, ko mu je policist povedal, da so sicer identificirali njegovega ugrabljenega sina, toda naj ga kar pozabi, dejal: »Policija me je obravnavala, kot da sem nihče, toda kako je možno, da je bil moj otrok ukraden meni? Ne želim si, da bi moj otrok živel v razmišljanju, da so ga njegovi pravi starši zapustili« (Carney 2011,132). Neukrepanje s strani držav prejemnic in tudi držav izvora otrok tako v praksi utrjuje nepravični sodni sistem. Prav tako pa utrjuje kapitalistično miselnost, kjer se kot dobro za otroka razume najprej njegovo materialno stanje, ki je boljše v Zahodnem svetu, kot druge nematerialne stvari, kot je odraščanje s svojimi biološkimi starši, nadaljevanje svoje tradicije in kulture ter podobno. Ali dobri materialni pogoji res ustvarijo najboljše pogoje za tega otroka? Predvsem drastično spremenijo njegovo življenje in težko z gotovostjo trdimo, da v zameno za trenutno preživetje, ne bo otrok žrtev drugačne tragične prihodnosti (alkoholizem in samomor sta velik problem Zahoda, prav tako obstaja večja možnost ločitve staršev, določenih nesreč – avtomobilskih, letalskih, terorističnih idr.). Z vidika trenutnega materialnega stanja teh otrok in njihovega trenutnega golega preživetja posvojitvev morda res ni slaba rešitev, vendar pa Zahodni svet ni popoln in posvojitvev ni zagotovo najboljša rešitev v vseh primerih (sploh ko je otrok ugrabljen in ima še živeče starše). Kajti, kot se v svoji knjigi sprašuje Carney (2011, 141), kaj bi se zgodilo, če bi ameriškega otroka ugrabili iz *boarding school* in vzgajali v indijskih *slums*? Bi v takšnem primeru izpostavili zgolj boljše materialno stanje, ki bi ga otrok imel v izvornem Zahodnem svetu ali tudi drugi elementi?

Pomembno se je vprašati tudi, kakšne so posledice za te otroke. Dejstvo, da so bili prodani, ne pomeni, da so bili izkoriščani tako kot v drugih pojavnih oblikah trgovine z ljudmi (morda zgolj v prej omenjenem času posvojitve). Starši se v večini primerov niso odločili povedati otroku (vsaj ne dokler je bil mladoleten), da je bil ugrabljen, ker mislijo na njegovo dobro in dejansko ga res poznajo najbolje (Carney 2011, 144). Če je otrok odrasel na zahodnem delu sveta in bil vzgajan v krščanski veroizpovedi ter zahodnjaški miselnosti, je verjetno težko, da bi ga vrnili v njegovo rojstno okolje. Za to problematiko je torej pomembna naša filozofija razumevanja bioloških staršev in staršev, ki nas vzgajajo. Kdo, če kdo, ima pravico odločati v imenu otroka? Oziroma še bolj izvorno vprašanje, v primeru nakupa otroka preko nadomestnih mater, ali je prav in pravično, da dobijo otroke ljudje, čeprav jih sami biološko ne morejo imeti? Države namreč ostajajo tiste, ki določajo pravila posvojitvenega sistema znotraj svoje države in za mednarodne posvojitve se odločajo predvsem starši, ki ne uspejo posvojiti otroka znotraj notranjega sistema države, v kateri bivajo. Včasih so razlogi zgolj dolgotrajna birokracija, zapletena regulacija in tudi pomanjkanje otrok za posvojitve v primerjavi s starši, ki bi želeli posvojiti. Razlogi so lahko tudi družbeno utemeljeni – predvsem sporno v zadnjih letih postaja vprašanje posvojitve otrok s strani istospolnih partnerjev. Je to prav ali narobe, v dobro otroka ali ne, je nemogoče odgovoriti v enozvočnem odgovoru, vendar z vidika varnosti takšna moralno etična vprašanja ostajajo dokaj irelevantna. Kar je namreč pomembno, je golo dejstvo, da v določeni državi takšne posvojitve niso dovoljene, in da starši, čeprav z dobrimi nameni, posvojijo v okviru mednarodnih posvojitvev, s tem dejansko rušijo pravni sistem države. Razlogi proti posvojitvam so včasih izrecno pomembni, saj onemogočajo posvojitve ljudem, ki bi ogrožali otroka v vseh pogledih, ne zgolj z moralnega vidika, kot je to morda v primeru istospolnih posvojitvev. Takšni ljudje so predvsem posamezniki, ki so bili obtoženi oziroma ostajajo osumljeni izkoriščanja otrok na različne načine, tudi spolno. Ker pri mednarodnih posvojitvah ni takšne regulacije pri in po posvojitvi, kot je pri notranjih, tako obstaja možnost, da posvojitve otrok in tudi nakupi otrok niso vedno pozitivne niti v pogledu (materialne) dobrobiti posameznega otroka. Z vidika varnosti države bi tako bila najbolj pregledna in enostavna rešitev prepoved mednarodnih posvojitvev, predvsem na dejstvo, da je bilo dokazno na primeru Kambodže, da slednje niso rešile problematike sirotišnic. Ne smemo namreč pozabiti, da posvojitve obstajajo v prvi vrsti zaradi dobrobiti otrok brez staršev in skrbnikov, ki bi poskrbeli zanje, in ne zaradi staršev, ki si želijo otroke. V primeru humanitarnih posvojitvev (to je, ko posvojimo otroka iz revnih in ogroženih predelov sveta, ker tam zanj ni poskrbljeno, in ne zgolj, ker si želimo otroka oziroma ker notranja posvojitvev ni mogoča), bi bilo primerno premisliti, ali ne bi bila boljša

ideja s skupnimi močmi financirati in pomagati državam v razvoju, kot pa preprosto jemati otroke iz njihovega okolja. Takšnih situacij ni mogoče hitro rešiti in je za posameznega otroka včasih posvojitve res rešitev in boljša prihodnost, vendar ne smemo trenutnih kratkotrajnih rešitev zamenjati za dolgoročno strategijo.

3.3 Štirje elementi nacionalne varnosti

Na podlagi predstavljenih razlogov in posledic pojavnih oblik trgovine z ljudmi so v nadaljevanju povzete možnosti ogrožanja štirih elementov iz prej predstavljene definicije nacionalne varnosti.

Ohranitev nacionalnega ozemlja

- S prisilno rekrutacijo vojakov uporniških vojsk je varnostno ogrožena sodobna nacionalna država. Trgovina z ljudmi za prisilno rekrutacijo posredno ogroža vojaško varnost države – ne prodaja človeka, temveč poznejši namen tega kupljenega posameznika je tisti, ki dejansko prestavlja ogroženost. Država naj bi imela monopol nad vojsko svojega ozemlja in nadzorovanjem sestavnega dela vojske. Tuja vojska ali notranja uporniška vojska, sestavljena tudi iz žrtev trgovine z ljudmi, predstavlja realno vojaško grožnjo nacionalni državi, saj bi lahko posledično prišlo ne le do pomanjkanja učinkovitosti države nad svojim območjem, temveč celo do spreminjanja meja ali ustanovitve novih političnih entitet.
- Za razliko od drugih držav mednarodne kriminalne združbe še nikoli niso postavile zahteve po nekem ozemlju, temveč delujejo na ozemlju nekega drugega subjekta. Zgolj v tem vidiku ne predstavljajo grožnje nacionalni državi. Vendar je kot ohranitev nacionalnega ozemlja vedno razumljeno tudi nadzorovanje tega ozemlja. Države so si v preteklosti in si tudi danes prizadevajo po priznanju nekega ozemlja kot njihovega, ker v nasprotju z mednarodnimi kriminalnimi združbami delujejo oziroma poskušajo delovati legalno in legitimno. Tako tudi če ozemlje pridobijo nelegalno ali nelegitimno, ga pozneje prav s priznanjem želijo legalizirati in legitimizirati. Mednarodnim kriminalnim združbam ta element ni pomemben, vendar v realnosti nadzorujejo velika območja, bodisi kar celotne dele ozemlja ali morda kar cele države bodisi pa tematske kraje sicer državnega ozemlja (to je mišljeno *podzemlje*). Vso njihovo delovanje, ki poteka mimo države in njenih institucij, je tako napad na državni nadzor nad nekim ozemljem: dejansko že sam njihov obstoj; njihove ilegalne

aktivnosti kot so upravljanje ilegalnih migracij, kupovanje in prodaja ljudi ali drog, orožja idr.; njihove metode dela, kot so pranje denarja, plačevanje uradnikov, policistov, carinikov in drugih državnih uslužbencev (korupcija), nasilno obračunavanje s svojimi ali *drugimi*.

Zaščita življenja ljudi in njihove lastnine

- Država bi morala zagotoviti svojemu državljanu pravice in uveljavljane le-teh, vendar žrtvam trgovine z ljudmi to ni uspela. Življenje ljudi namreč ni mišljeno zgolj v eksistencialnem pomenu, temveč tudi na podlagi dostojnega življenja, ki ga države v svojih načelih spodbujajo. Kršene so predvsem človekove pravice po Splošni deklaraciji človekovih pravic (1948):
 - 3. člen: Vsakdo ima pravico do življenja, do prostosti in do osebne varnosti.
 - Žrtvam trgovine z ljudmi je bil odvzet nadzor nad njihovim življenjem, prostim odločanjem o svoji sedanjosti in usodi prihodnosti. Prav tako jim je odvzeta prostost, saj, četudi niso stalno fizično nadzorovani, ne morejo oditi. Mnogokrat to obvezo ohranja dolg, ki ne obstaja. Stalno se ogroža tudi njihova osebna varnost, saj so izpostavljeni fizičnemu nasilju in slabim razmeram bivanja ter dela. Nadalje pa te kršitve pomenijo tudi kršitev nacionalne zakonodaje (predvsem kazenski zakonik in ustava).
 - 4. člen: Nihče ne sme biti zadržan ne v suženjstvu ne v tlačanski odvisnosti; suženjstvo in trgovina s sužnji v kakršnikoli obliki sta prepovedana.
 - Trgovina z ljudmi je »novodobno suženjstvo«. Čeprav razmere morda niso vedno suženjske (trgovina z ljudmi za odvzem organov, človeških tkiv in krvi ter trgovina z ljudmi za namen posvojitve, tudi »prostovoljna« spolna prodaja), je morda realnost posameznika tako slaba, da nima druge možnosti, kot da se »spusti na nižjo raven« in počne stvari, ki jih drugače ne bi. Kot je bilo že v celotnem magistrskem delu zagovarjano, je suženjstvo in suženjsko razmerje lahko razumljeno tudi kot nečloveško razmerje do sočloveka. Ko se posameznik »spusti na nižjo raven« (nečloveško raven), naredi mnogo za golo preživetje in njegov sočlovek to izkoristi za svoj dobiček. To je lahko razumljeno kot suženjska odvisnost. Seveda bi bil popoln svet, kjer bi vsi živeli sanjsko, vendar tukaj ne zagovarjamo tega utopizma –

zgolj golo dejstvo, ki je razumljeno tudi znotraj definicije trgovine z ljudmi iz Protokola, da je pristanek oz. osebno dovoljenje irelevantno. Nemogoče je na svetovni ravni definirati izkoriščanje in suženjstvo v primerjavi s slabimi delovnimi pogoji, saj so državne realnosti tako različne. Vendar ne smemo pozabiti, da suženjstvo ni popolnoma ekvivalentno pojmu trgovine z ljudi, ki bi morala razumeti suženjstvo v širšem pomenu¹⁴¹ – ne zgolj fizično nadzorovanje človeka, temveč tudi in predvsem pomen izkoriščanja tega človeka, njegovega dela in telesa.

- 5. člen: Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.
 - Trgovina z ljudmi v vseh pojavnih oblikah uporablja fizično in psihično prisilo in zgoraj navedene elemente.
- 8. člen: Vsakdo ima pravico do učinkovitega pravnega sredstva pri pristojnih državnih sodnih oblasteh proti dejanjem, ki kršijo temeljne pravice, priznane mu po ustavi ali zakonu.
 - Kot je bilo v magistrskem delu razloženo, na sodišču ni bilo mnogo praks sojenja v primerih trgovine z ljudmi, niti na najbolj svobodnih in razvitih sodiščih tega sveta. Prav tako pravo mnogokrat žrtve trgovine z ljudmi prepozna zgolj kot kršitelje prava (predvsem ilegalne migrante) in ne tudi kot žrtve. Poleg migrantov je bil najbolj pogost primer takšne prakse pojavna oblika trgovine z ljudmi za prisilne storitve, prisilno kriminaliteto. Razvite države so to že uvrstile v svojo zakonodajo, predvsem države EU, vendar večina držav sveta tega še ni storila.
- 13. člen¹⁴² o svobodi gibanja ter izbiri prebivališča.
 - Žrtvam trgovine z ljudmi je kršena pravica svobodnega gibanja in tudi izbire prebivališča. Glede na drugi član je praksa držav, da se žrtve trgovine z ljudmi prostovoljno vrnejo v svojo državo, kar sicer ni vedno najboljša rešitev zaradi grožnje ponovne prodaje.
- 16. člen¹⁴³ o prostovoljni zakonski zvezi.

¹⁴¹ Vendar ne smemo razumeti trgovine z ljudmi preprosto kot nadpomenke suženjstvu. Gre za dva različna pojma, ki se v večinskem delu prepletata. V branje predlagam Van der Wilta (2014).

¹⁴² 13. člen. 1. Vsakdo ima pravico do svobodnega gibanja in izbire prebivališča znotraj meja določene države. 2. Vsakdo ima pravico zapustiti katerokoli državo, vključno s svojo lastno, in vrniti se v svojo državo.

- Trgovina z ljudmi za prisilno poroko krši predvsem drugo točko tega člena, saj žrtve ne odločajo prostovoljno o poroki.
- 17. člen: 1. Vsakdo ima pravico do premoženja, tako sam, kakor tudi skupno z drugimi. 2. Nikomur ne sme biti premoženje samovoljno vzeto.
 - Premoženje žrtev trgovine z ljudmi je vsakodnevno vzeto s strani trgovcev oziroma jim njihov zaslužek sploh ni dan.
- 23. člen¹⁴⁴ o delu.
 - Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela, spolno izkoriščanje (barski ples, pornografija in prostitucija) in prisilno rekrutacijo kršijo 23. člen, saj četudi posameznik prosto izbere delo, ne dela v pravičnih in zadovoljivih pogojih, prav tako pa po navadi sploh niso plačani. V okviru tega je nadalje kršena delavska zakonodaja nacionalnih držav in tudi mednarodne pogodbe na tem področju (npr. pogodbe ILO)
- 24. člen: Vsakdo ima pravico do počitka in prostega časa, vključno z razumno omejitvijo delovnih ur, in pravico do občasnega plačanega dopusta.
 - Trgovci grobo kršijo ta člen, saj žrtve trgovine z ljudmi delajo dolge delovnike, po navadi nimajo prostih dni in sploh nimajo dopusta, še manj pa plačanega.
- 25. člen¹⁴⁵ o življenjskih standardih.
 - Tega člena ne kršijo trgovci, vendar države in mednarodna skupnost ne poskrbijo za državljane sveta, kar jih dejansko naredi za možne žrtve trgovine z ljudmi, saj so ranljivi na več področjih. Najbolj revne države sveta so prav tiste države izvora žrtev trgovine z ljudmi.
- 26. člen¹⁴⁶ o izobraževanju.

¹⁴³ 16. člen: 1. Polnoletni moški in ženske imajo brez kakršnihkoli omejitev glede na raso, državljanstvo ali vero pravico skleniti zakonsko zvezo in ustanoviti družino. Upravičeni so do enakih pravic v zvezi z zakonsko zvezo, tako med zakonsko zvezo, kot tudi, ko ta preneha. 2. Zakonska zveza se sme skleniti samo s svobodno in polno privolitvijo obeh bodočih zakoncev. 3. Družina je naravna in temeljna celica družbe in ima pravico do družbenega in državnega varstva.

¹⁴⁴ 23. člen: 1. Vsakdo ima pravico do dela in proste izbire zaposlitve, do pravičnih in zadovoljivih delovnih pogojev in do varstva pred brezposelnostjo. 2. Vsakdo ima, brez kakršnekoli diskriminacije, pravico do enakega plačila za enako delo. 3. Vsakdo, kdor dela, ima pravico do pravične in zadovoljive nagrade, ki zagotavlja njemu in njegovi družini človeka vreden obstoj in ki naj se po potrebi dopolni z drugimi sredstvi socialnega varstva. 4. Vsakdo ima pravico sodelovati pri ustanavljanju sindikata ali pridružiti se sindikatu za zavarovanje svojih interesov.

¹⁴⁵ 25. člen: 1. Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blaginjo, vključno s hrano, obleko, stanovanjem, zdravniško oskrbo in potrebnimi socialnimi storitvami; pravico do varstva v primeru brezposelnosti, bolezni, delovne nezmožnosti, vdovstva ter starosti ali druge nezmožnosti pridobivanja življenjskih sredstev zaradi okoliščin, neodvisnih od njegove volje. 2. Materinstvo in otroštvo sta upravičena do posebne skrbi in pomoči. Vsi otroci, bodisi da so rojeni kot zakonski ali zunaj zakonske skupnosti, uživajo enako socialno varstvo.

- Prav pomanjkanje izobraževanja, ki ga ne zagotovijo vse države sveta, naredi otroke ranljive za trgovino z ljudmi. Primer Koranske šole v Afriki poudarja zlorabo znotraj izobraževalnega sistema za prisilno beračenje. Izkoriščanje otrok v trgovini z ljudmi, jim onemogoča udeležbo pri izobraževanju, kar jih dela potencialne žrtve tudi v prihodnosti.
 - 28. člen: Vsakdo je upravičen do družbenega in mednarodnega reda, v katerem se lahko v polni meri uresničujejo pravice in svoboščine, določene v tej Deklaraciji.
 - Ker so države neuspešne oziroma t.i. propadle države, ne zagotavljajo socialne in pravne zaščite za svoje državljane. Države ne nadzorujejo kriminala in ne izvajajo efektivnega monopola nad svojim ozemljem. Njihova neuspešnost krepi nadaljnjo neuspešnost in s tem slabi celoten mednarodni red. Prav to je poglavitni razlog, da so se razvite države začele ukvarjati z nerazvitimi – ne zaradi dobrodelnosti in humanih razlogov, temveč iz preprostega dejstva, da propadle države in družbe v globalnem svetu negativno vplivajo tudi na razvite. In na tej točki se lahko spomnimo v uvodnem delu omenjene pesmi Donna.
- Poleg že omenjenega, trgovina z ljudmi predstavlja zdravstveno ogroženost za državo in njene državljane. Zdravje posameznikov in tudi cele družbe trgovina z ljudmi ogroža predvsem preko slabih pogojev dela (opekline, ozeblina, poškodbe okončin pri delu s stroji, celo smrt zaradi neustreznih pogojev dela), neustrezno zaščito in nadzorom (izpostavljene so bile predvsem spolne bolezni pri trgovini z ljudmi za spolno izkoriščanje, okuženi organi, človeška tkiva in krvi pri nakupu le-teh ter tudi že okuženi in bolni otroci namenjeni za posvojitve). Država ima tako velike stroške zaradi slabega nadzora. Predvsem so stroški visoki pri najdenih žrtvah trgovine z ljudmi – država je dolžna plačati zdravstveno oskrbo za tujega državljana, ki je bil na njenemu ozemlju morda ilegalno, in stroške resocializacije ter morda stroške vrnitve

¹⁴⁶ 26. člen: 1. Vsakdo ima pravico do izobraževanja. Izobraževanje mora biti brezplačno vsaj na začetni stopnji. Šolanje na začetni stopnji mora biti obvezno. Tehnično in poklicno šolanje mora biti splošno dostopno. Višje šolanje mora biti na osnovi doseženih uspehov vsem enako dostopno. 2. Izobraževanje mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospesevati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasami in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov in ohranitev miru. 3. Starši imajo prednostno pravico pri izbiri vrste izobraževanja svojih otrok.

domov, čeprav to ni »njen« subjekt. Prav v sklopu tega vidika je tako izredno pomembno, da se trgovina z ljudmi zajezi prav po celem svetu in ne zgolj v okviru državnih meja.

- Pod zaščito življenja ljudi lahko v širšem kontekstu razumemo tudi življenje naših zanamcev. Trgovina z ljudmi pogostokrat negativno vpliva predvsem na ženske, ki jih družba zaradi različnih, predvsem versko kulturnih razlogov, stigmatizira in jim tako onemogoči srečno družinsko življenje. Vendar niso uničene zgolj sanje žensk o tem, da bi postale matere, temveč je predvsem vpliv na celotno demografsko sestavo, ki je negativen tudi za državo. Tako namreč ni zagotovljenih naslednjih generacij, ki bi krepile moč države, prav tako že v sedanosti grozi pomanjkanje delovne sile, kar potem privede do povpraševanja po tujih delavcih, kar vodi v nadaljnjo trgovino z ljudmi. Velik delež tujcev je povsod po svetu pripeljal do krepitve etične in rasne neustrpnosti.
- Zaščita življenj svojih državljanov mora biti v prvem pogledu razumljena kot varnostno vprašanje. Trgovina z ljudmi za rekrutacijo vojakov neposredno ogroža varnost državljanov bodisi v tisti državi, kjer so pripadniki uporniških ali drugih sil, bodisi pa preko samomorilskih teroristov. Sploh slednji predstavljajo veliko nevarnost tudi v zahodnih razvitih državah, kjer sicer na njihovem ozemlju ne poteka trgovina z ljudmi za rekrutacijo vojakov. V tem pogledu so varnostno ogroženi državljani in celotna država, torej lahko govorimo o »pravi, trdi« vojaški grožnji.

Utrditev mednarodnega statusa države

- Različne socialne pravice in delovni pogoji, toda isti globalni ekonomski trg, škodujeta tistim državam in podjetjem, ki se zavzemajo za najvišje spoštovanje človekovih pravic in delovnega prava. Utrditev mednarodnega statusa države ne pomeni zgolj priznanje države kot mednarodnega subjekta s strani drugih držav, temveč tudi drugi statusi, ki si jih ta država želi imeti. Za države EU je pomembno, da v svetu veljajo kot moralno visoke države, ki se zavzemajo za spoštovanje človekovih pravic in pravnega sistema. Trgovina z ljudmi zanemarja pravično konkurenčnost in škoduje takšnim državam, saj se slednje kljub vsemu trudijo spoštovati svoja načela, vendar ob tem izgubljajo na ekonomskem področju. Če bi se države z ozirom na ekonomijo odločile zanemarjati določena svoja načela (npr. spoštovanje pravic tudi ilegalnih migrantov, delavske in socialne pravice), bi izgubile veljavo demokratičnih

držav v svetu. Razvite države so tako v težki situaciji ohranjanja ravnovesja med vzponom gospodarstva in spoštovanjem demokratičnih pravic vseh ljudi.

- Mednarodni status države je lahko tudi v navezavi na enakopravnost spolov, saj je leta pomemben element pri definiranju države kot demokratične. V magistrskem delu je bilo predvsem pri trgovini z ljudmi za spolno izkoriščanje razloženo, kako slednja vpliva na enakopravnost spolov, kot posledica neenakosti in tudi kot razlog oziroma vzrok povečane neenakosti.

Ohranitev nacionalne suverenosti

- Ta element se v določenem pogledu veže na prvi element (ohranjanje ozemlja), saj bi država morala izvajati svojo suverenost prav nad vsakim kotičkom svojega ozemlja. V preteklosti je bilo vprašanje nacionalne suverenosti vezane predvsem na odnos do drugih držav ali v zadnjem času morda tudi mednarodnih organizacij (OZN, EU). Vendar se v zadnjem času nacionalna suverenost kosa tudi z mednarodnimi organiziranimi združbami, ki delujejo preko države. Predvsem za mafijske kartele v Mehiki in Braziliji se je še pred kratkim govorilo, da policisti na določena ozemlja (sploh favele v Braziliji pred svetovnim prvenstvom v nogometu 2014) ne hodijo, ker tam nadzor poteka zgolj preko mafije (kriminalne združbe). Nikjer v literaturi, medijih ali uradnih dokumentih ni bilo zapisano, da bi se to zgodilo v primeru kriminalnih združb, ki se ukvarjajo zgolj s trgovino z ljudmi. Vendar se mnogi prej omenjeni mafijski karteli ukvarjajo tudi s trgovino z ljudmi, prav tako je trgovina z ljudmi še zmeraj dokaj nova dejavnost in morda bodo v prihodnosti različne kriminalne združbe, ki so se prej ukvarjale z orožjem in drogami, prešle na trgovino z ljudmi glede na dejstvo, da je državni nadzor na tem področju še zmeraj manjši (v manj razvitih državah ga sploh ni, medtem ko se trgovino z ljudmi danes tudi v takšnih državah strogo nadzira), kazni manjše in dobiček večji. V sedanjosti pa ostaja dejstvo, da obstoj kriminalnih združb spodkopava nacionalno suverenost, ker deluje izven okvirov pravne države in tudi spodkopava le-to (predvsem preko korupcije).
- Najbolj izrazito pa nacionalno suverenost spodkopava trgovina z ljudmi za prisilno rekrutacijo vojakov. Eden izmed najpomembnejših elementov države v preteklosti in posledično tudi danes je bila ustanovitev državne nacionalne vojske. Z izjemo ustanavljanja zasebnih vojsk v zadnjih letih zaradi finančnih aspektov, ostaja nacionalna vojska edina legalna in legitimna vojska v državi.

4 ANALIZA POJAVNIH OBLIK V REPUBLIKI SLOVENIJI

V sedanji analizi so bile opredeljene pojavne oblike in predstavljeni argumenti, zakaj je trgovina z ljudmi negativni družbeni pojav in grožnja sodobni nacionalni varnosti ter podrobno, katere konkretne elemente varnosti države ogroža. V nadaljevanju sledi analiza trgovine z ljudmi in pojavnih oblik v Republiki Sloveniji. Pri tem bodo analizirane vse prej navedene pojavne oblike v luči treh vprašanj:

- Ali je pojavna oblika prisotna v RS?
- V kolikšni meri je prisotna?
- V kolikšni meri predstavlja grožnjo slovenski nacionalni varnosti?

Pri analiziranju, ali trgovina z ljudmi oziroma njene pojavne oblike predstavljajo varnostni izziv, varnostno tveganje ali celo varnostno grožnjo za nacionalno varnost Republike Slovenije je potrebno preučiti tri ključne elemente grožnje, ki so bili že omenjeni zgoraj: namen, zmožnost in ranljivost. Prva dva faktorja sta značilnost trgovcev, zadnji pa je predvsem lastnost države. V sledeči analizi je središče pozornosti prav na zadnjem faktorju, ob predpostavki, da je bil namen trgovcev razložen že zgoraj in da je njihova zmožnost v naši državi realna (finančna in organizacijska zmožnost). Analiziramo, ali je Slovenija ranljiva za trgovino z ljudmi in ključno je tudi razumeti, da ranljivost v primeru države obstaja na dveh ravneh: ranljivost državljanov, da postanejo žrtve trgovine z ljudmi, in ranljivost državljanov v smislu uporabnikov trgovine z ljudmi (potrošniki). Statistični podatki MDS TZL (Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi) bodo tako predvsem odgovor na prvo vprašanje, medtem ko bo za drugo potrebno širše razumevanje slovenske družbe. Kot je razloženo v naslednjem delu, so te uradne številke zelo skromne in poglavitno slovensko društvo boja proti trgovini z ljudmi Ključ, opozarja, da tudi nerealne. Za veliko primerov se namreč nikoli ne izve ali pa se jih obravnava v drugem pomenu (ilegalni migranti, kršitve delovnega prava, posvojene sirote, kupljeni organi v tujini idr.), slovenske žrtve so tudi v tujini in se za njih ne izve, predvsem pa društvo Ključ in Karitas kot žrtve trgovine z ljudmi ne razumeta zgolj tiste, ki so kot take prepoznane na sodišču, temveč tudi t.i. »potencialne žrtve«. Vladna stran se sama zaveda problematike statistike in v letnem poročilu 2005 zapiše: »Na podlagi statističnih podatkov je težko opredeliti pojav, ki bi zrcalil določeno časovno obdobje predvsem glede na dolgotrajnost postopkov in spreminjanje okoliščin posamezne zadeve, ki iz prvotno podane kazenske ovadbe skozi čas preide v obtožnico za tem pa v

sodbo« (MDS TZL 2006, 6) in tudi Čurin (2014) jasno ločuje med kazenskoopravnim vidikom, ki zajema zgolj podatke organov pregona, in družbenim vidikom na trgovino z ljudmi, ki slednjo razume veliko širše (tudi v navezavi na migracije, otroško pornografijo, slabe pogoje dela idr.).

4.1 Trgovina z ljudmi v Sloveniji

Število žrtev, kot jih je podala policija (MDS TZL 2005–2014):

- 2004: 14
- 2005: 8
- 2006: 44
- 2007: 9
- 2008: 71
- 2009: 28
- 2010: 33; sum¹⁴⁷: 8 na nadnacionalni ravni
- 2011: 21; sum: 8 na nacionalni ravni in 13 na nadnacionalni
- 2012: 14 + 52 domnevnih; sum: 2 na ravni države in 13 na mednarodni ravni
- 2013: 41; sum: 37 + 4 na mednarodni ravni
- 2014: 5

Zgoraj navedene številke so tako zgolj žrtve prepoznane s stani policije, v letnih poročilih pa so navedene tudi žrtve, ki jih prepozna društvo Ključ¹⁴⁸ in Slovenski Karitas in so t.i. potencialne žrtve. Letna poročila se spreminjajo, sploh od uvedbe Konvencije Sveta Evrope in Direktive 2011, ki sta državam naložili obveznosti glede statističnih podatkov. Žrtev je nedvomno več, krčevita potreba vladnih in evropskih institucijah po številkah pa tako prikaže zmotno sliko. Iz števila žrtev dobimo tudi podatek, da jih je največ prisiljenih v prostitucijo ali druge spolne namene, vendar se je potrebno pri tem vprašati, če ni to zgolj zato, ker gre za najlažje izsledljivo pojavno obliko trgovine z ljudmi s strani policije in prav tako najbolj raziskano pojavno obliko v literaturi. Vendar so žrtve, prepoznane s strani policije, pomembne, saj na podlagi teh lahko primer pride na sodišče. Prva obsodilna sodba za kaznivo dejanje trgovine z ljudmi se je zgodila v Sloveniji leta 2009 in po besedah Čurina (2014, 1) gre za pomembno dejanje, »sodni epilog, pečat, ki potrди pojav trgovine z ljudmi tudi na

¹⁴⁷ Gre za število oseb, za katere pooblaščen organ utemeljeno sumi, da so žrtve trgovine z ljudmi.

¹⁴⁸ Več podatkov o zgodbah žrtev na strani: društvo Ključ.

slovenskih sodiščih«. Na splošno ostaja največji problem v naši državi v okviru trgovine z ljudmi prav pomanjkanje tega epiloga – tudi po mnenju ameriškega zunanjega ministrstva »slovenska vlada pokaže premajhno zavzetost pri pravni uveljavitvi« (Department of State 2015, 307). Prevečkrat se namreč zgodi, da zadeva bodisi ne pristane na sodišču, bodisi je na sodišču pod drugim«obrazom« (kršitve deloven zakonodaje, prostitucija ...). Slovenija je bila prvič od nastanka poročila v letu 2001 letos uvrščena na »Tier 2¹⁴⁹«. Pozitivno pa je, da je Slovenija tudi prvič zamrznila sredstva pridobljena v trgovini z ljudmi.

Slovenija je predvsem ciljna in tranzitna država za trgovino z ljudmi. V prvo skupino spadajo tuje državljanke iz Vzhoda in Južne Amerike (dekleta iz Ukrajine in Dominikanske Republike) z začasnim prebivališčem in delovnim dovoljenjem. V zadnjem času je bilo zaznati tudi večje število deklet iz EU (Slovaška, Češka), ki večinoma nimajo urejenega prebivanja in zavarovanja. Kot tranzitna država je predvsem za dekleta iz JV Evrope, balkanskih držav in bivše Sovjetske zveze, ki potem potujejo naprej na zahodni trg (MDS TZL 2012, 12). Sicer pa so od leta 2004 do danes žrtve iz sledečih držav: Dominikanska Republika, Ukrajina, Bosna in Hercegovina, Moldavije, Slovaška, Bolgarija, Makedonija, Srbija, Črna gora, Kolumbija, Moldavija, Turčija, Albanija, Kitajska, Romunija, Iran, Gana, Filipini, Nigerija (sum), Madžarska, Češka, Kazahstan, Filipini, Hrvaška.

4.1.1 Trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje

Največ primerov trgovine z ljudmi v Sloveniji je za spolno izkoriščanje, predvsem prostitucijo, in se jih v večini obravnava kot kazensko kršitev 175. člena¹⁵⁰ ali 176. člena¹⁵¹

¹⁴⁹ Države so glede na obseg in boj proti trgovini z ljudmi razvrščene v: Tier 1 (najbolj uspešne države), Tier 2, Tier 2 watch list, Tier 3. Več podatkov v Department of State 2015, 47. Slovenija je bila vedno uvrščena v Tier 1 (od 2001), letos prvič je padla v drugo skupino.

¹⁵⁰ Zloraba prostitucije, 175. člen KZ – 1.

(1) Kdor zaradi izkoriščanja sodeluje pri prostituciji druge osebe ali kdor s silo, grožnjo ali preslepitvijo navede, pridobi ali spodbudi drugo osebo k prostituciji, se kaznuje z zaporom od treh mesecev do petih let.

(2) Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno proti mladoletni osebi ali proti več osebam ali v okviru hudodelske združbe, se storilec kaznuje z zaporom od enega do desetih let.

¹⁵¹ Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva, 176. člen KZ – 1.

(1) Kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji pokaže pornografsko ali drugačno seksualno predstavo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let.

(2) Kdor zlorabi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, jo uporabi za pornografsko ali drugačno seksualno predstavo ali taki predstavi vedoma prisostvuje, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let.

(3) Enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo, ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

(4) Če je bilo dejanje iz drugega ali tretjega odstavka tega člena storjeno v hudodelski združbi za izvrševanje takih kaznivih dejanj, se storilec kaznuje z zaporom od enega do osmih let.

(5) Pornografsko ali drugačno seksualno gradivo iz drugega, tretjega in četrtega odstavka tega člena se vzame ali njegova uporaba ustrezno onemogoči.

KZ-1 in redkokdaj kot kršitev 112.¹⁵² ali 113. člena. Slednja je izpostavljena zato, kot je bilo že omenjeno, ker je najlažje izsledljiva in prepoznavna. Zgolj za primer prisilnega barskega plesa ni podatkov, vendar pa ni nujno, da ne obstajajo – prav tako so možni v primerih, ki so navedeni kot trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje in ni navedeno, kaj točno to izkoriščanje zajema. Prostitucija je sicer v Sloveniji od leta 2003 dovoljena, prepovedano pa je vsiljivo ponujanje spolnih storitev na javnih krajih. Zaznani sta srednja in visoka raven prostitucije, ugiba pa se, da naj bi v Sloveniji delalo od 1.500 do 4.000 prostitutk (MDS TZL 2013, 14). Ženske s stalnim prebivališčem v Sloveniji se občasno in začasno ukvarjajo z višjo ravno prostitucije in delujejo predvsem samostojno. Srednja raven je hotelska in barska prostitucija, s katero se ukvarjajo predvsem tujke z delovnimi dovoljenjem za plesalke, animatorke, pomožne delavke in odrske umetnice, zaposlene v nočnih lokalih (MDS TZL 2013, 14). Gre predvsem za dekleta iz Južne Amerike – Dominikanske republike, Filipinov, ter Vzhoda – Ukrajine in Moldavije. Pri odkrivanju te pojavne oblike je problematično predvsem dejstvo, da se žrtve ne prepoznajo kot le-te. Iz leta 2012 je tako primer, kjer so odkrili 52 domnevnih žrtev trgovine z ljudmi – vsa dekleta so se ukvarjala s prostitucijo in bile bodisi iz Ukrajine bodisi iz Dominikanske republike. Te ženske niso fizično temveč »ekonomsko prisiljene«. V večini imajo namreč dovoljenje za delo v okviru zabave oziroma animacije (kot plesalke) in delajo v nočnih lokalih, kjer pa jih potem spravijo v finančno odvisnost (finančno kaznovanje za nespoštovanje hišnega reda in pravil na delovnem mestu, fiktivna minimalna plača, vračilo dolga, ki je nastal s pridobitvijo dovoljenja in prihodom v Slovenijo) in tako dosežejo, da se začnejo ukvarjati s prostitucijo (MDS TZL 2013, 14). Čeprav delo opravljajo prostovoljno, dobivajo manjši odstotek izkupička, nimajo besede pri dogovarjanju, ne vedo, kdaj in s kom bodo delale idr. Te ženske izhajajo iz zelo revnih držav in tudi plačila manjša od minimalne plače so za njih velikega pomena – ne preživljajo zgolj sebe, temveč velikokrat tudi cele družine doma in se prav zato ne prepoznajo kot žrtve. Vendar je izredno pomembno, da organi pregona delujejo na podlagi slovenskih meril, standardov in načel – kaj za nas Slovence pomeni izkoriščanje je tako poglobljenega pomena (Čurin 2014, 2). Zato je pomembno, da se spremlja vsa delovna dovoljenja, ki se jih izroči za namene barskega plesa oziroma drugega dela v nočnih lokalih tujkam, kar MDS redno

¹⁵² Spravljanje v suženjsko razmerje, 112. člen KZ - 1.

(1) Kdor s kršitvijo pravil mednarodnega prava spravi drugega v suženjsko ali njemu podobno razmerje ali ga ima v takem razmerju, kupi, proda, izroči drugi osebi ali posreduje pri nakupu, prodaji ali izročitvi take osebe ali ščuva drugega, naj proda svojo svobodo ali svobodo osebe, ki jo preživlja ali zanjo skrbi, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let.

(2) Kdor prevaža osebe v suženjskem ali njemu podobnem razmerju iz ene države v drugo, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let.

(3) Kdor stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena proti mladoletniku, se kaznuje z zaporom od treh do petnajstih let.

opravlja. Prav tako aktivno opazujejo na konzulatih, kjer dovoljenja dejansko izdajajo. 2014 se je pojavil tudi primer, ki je znan že iz tujine – legalni masažni saloni so poleg masaže ponujali še dodatno storitev (v pogovornem jeziku masaža s »happy ending«)¹⁵³. Kitajski državljani naj bi imeli štiri salone v Tržiču in enega v Koprivnem, kjer so delale Kitajke in druge Azijke (K.G. 2014).

Od leta 2006 v letnih poročilih spremljajo tudi kaznivo dejanje Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva (176. člen KZ-1), vendar pa na podlagi tega pridobimo predvsem število storilcev dejanja in ne število oškodovanih oseb. Izjema je primer iz leta 2007, ko so podali kazensko ovadbo zoper 5 polnoletnih in 4 mladoletne storilce, ki so opijaneno in omamljeno dekle, staro manj kot 15 let fotografirali in otipavali po prsah ter spolovilu, omenjeni posnetki pa so se pojavili tudi na medmrežju in pozneje v medijih (MDS TZL 2008, 20). Prav tako je primer iz leta 2011, ko je storilec po spletnih portalih in mobilnem telefonu nagovarjal tri mladoletna dekleta, naj se v zameno za to, da jim napolni mobilni račun, pred spletno kamero slečejo in gole pozirajo v pornografskih pozah ter mu pošljejo slike, kar so tudi storile (MDS TZL 2012, 27). Še dve dekleti sta to dejanje zavrnila, enemu mladoletnemu dekletu pa je preko spletne kamere 35-krat kazal svoje spolovilo in se samozadovoljeval ter od nje zahteval, da se pred kamero sleče in samozadovoljuje (MDS TZL 2012, 27). Ukrepa se tako zgolj na podlagi otroške pornografije, saj je v primeru polnoletnih oseb izredno težko dokazovati, da je šlo za prisilno pornografijo, predvsem, ker na posnetku nikoli ne zglada prisiljeno. Od leta 2011 naprej spremljajo še število anonimnih prijav na policijo in na podlagi obvestila, iz katerega je bila razvidna internetna povezava do spletne strani z vsebino otroške pornografije, so organi pregona ukrepali in ugotovili, da je strežnik v ZDA, ter predali zadevo varnostnim organom ZDA (MDS TZL 2012, 13). Pri zgoraj omenjenih primerih bi bila potrebna razprava predvsem o tem, za kako nizko ceno so slovenska dekleta pripravljena narediti določene stvari. Predvidevano je, da ni bila ogrožena njihova eksistenca, temveč so si dekleta želele zgolj več denarja oziroma poln račun za telefon. Laično se je torej vprašati, ali gre njihovo naivnost pripisovati njihovi starosti?

Prav tako so v Sloveniji znani primeri prisilnih porok, predvsem romskih deklic, ki jih policija in sodišče obravnavata v skladu s kaznivim dejanjem trgovine z ljudmi (113. člen) in spravljanjem v suženjsko razmerje (112. člen). Predvsem problematično pri odkrivanju teh

¹⁵³ Nasploš so v Sloveniji erotične masaže prosto oglaševane na internetu: primer *avanture.net*. Čeprav ni nikjer omenjene povezave s prisilnim delom, niti s trgovino z ljudmi, bi se bilo smotrno vprašati o prosti dostopnosti do takšne masaže in kaj to pomeni za razumevanje spolnosti, predvsem pa enakosti spolov. Prav to vpliva tudi na trgovino z ljudmi – navsezadnje, kjer je povpraševanje, se slej kot prej pojavi tudi izkoriščanje.

primerov je, da potekajo znotraj družine – otroci namreč prostovoljno prodajajo svoje otroke. Primer iz leta 2008 je bil odkrit, ker je želel oče romskih korenin svojo drugo hčerko prisilno poročiti, pa je pobegnila, medtem ko je prvo že uspel. Iz leta 2011 je bilo na podlagi anonimne prijave tudi ugotovljeno, da se v Sloveniji sklepajo fiktivne poroke z ukrajinskimi državljanke (MDS TZL 2012, 14). Nikjer ni jasno zapisano, ali je šlo za prisilno poroko. Pri romskih prisilnih porokah ostaja najbolj problematično vprašanje tradicije in morda pretirane slovenske previdnosti, da ne bo označena kot ksenofoba država oziroma država, ki ne spoštuje kulture manjšin. Pogosto namreč učiteljice v osnovnih in srednjih šolah opazijo, da so romska dekleta izginila in šole več ne obiskujejo. Prepogost je odgovor laične javnosti, »saj Romi tako ali tako ne obiskujejo šol«, organi pregona pa velikokrat ne vedo, kako ukrepati. Ker so družine tako celotno vpletene v to »tradicijo prisilnih porok«, bi morali dekle odvzeti iz družinskega kroga in ni popolnoma jasno, kam bi jo izročili potem. Društvo Ključ namreč sprejema zgolj polnoletne žrtve trgovine z ljudmi v svoje namestitve (varna namestitve), Karitas pa v okviru krizne namestitve, ki sicer sprejema tudi mladoletne, zagotavlja zgolj namestitve do 30 dni.

4.1.2 Trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela

V Sloveniji je prisotna in vse bolj pogosta oblika trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela, ki se jih kaznuje v okviru 112. in 113. člena KZ-1. Od leta 2006 v letnih poročilih spremljajo tudi kaznivo dejanje Prepovedano prehajanje meje/ozemlja države, saj obstaja pri teh osebah možnost trgovine z ljudmi. Prav tako se preventivno vsako leto opravijo razgovori v azilnih domovih (projekt PATS) in že večkrat so bili posamezniki prepoznani kot potencialne žrtve trgovine z ljudmi. Kot je bilo v teoretičnem delu opisano, obstaja več različnih oblik izkoriščanja za delo in prav vse so bile že prisotne v Sloveniji.

- delovno izkoriščanje – ugotovljeno je bilo izkoriščanje kitajskih delavcev v kitajskih restavracijah, sicer pa je predvsem pogosto izkoriščanje delavcev v gradbeništvu in drugih sezonskih delih (kmetijstvo, turizem, gostinstvo). Sploh v zadnjih letih se je pojavila problematika delavcev, ki prihajajo iz tujine, predvsem držav nekdanje Jugoslavije, da dobijo v Sloveniji delovno dovoljenje in potem delajo v tujini, predvsem v Švici in Nemčiji. V Sloveniji odprejo gospodarske družbe, saj je dokaj neurejen sistem z zelo malo nadzora.
- (domače) služabništvo – deklica je bila z obljubo lažne poroke pripeljana v Slovenijo, kjer je potem stanovala pri romski družini, opravljala vsa dela, pri tem pa jo je eden

izmed družinskih članov vsakodnevno pretepal, ji omejeval svobodo gibanja in ji ves čas govoril, da je njegova sužnja, ter ji grozil, da, če pobegne, bodo ubili njeno družino (MDS TZL 2008, 12).

- prisilno beračenje – ni znano od kdaj obstaja v Sloveniji, vendar se to področje aktivno spremlja od Direktive 2011. Tako je bilo leta 2013 ugotovljeno s stani policije, da v Sloveniji delujejo vsaj tri organizirane skupine romunskih in dve organizirani skupini slovaških beračev. Večinoma so pripadniki madžarskih manjšin, beračijo v mestnih središčih ali pred nakupovalnimi središči in so izredno mobilni (MDS TZL 2013, 14).
- prisilna kriminaliteta – tudi to obliko se bolj podrobno spremlja od sprejetja Direktive 2011. Iz leta 2012 je tako primer mladoletne bolgarske državljanke, ki je bila prvotno v policijskem postopu zaradi suma storitve kaznivega dejanja velike tatvine po členu 205/I-3 KZ-1, pozneje pa je bil na podlagi zbiranja obvestil in sodelovanja s tujimi varnostnimi organi ugotovljen obstoj znakov, da je mladoletnica žrtev trgovine z ljudmi v Bolgariji in so jo tja tudi vrnili (MDS TZL 2013, 15). Prisilna kriminaliteta po navadi poteka hkrati s prisilnim beračenjem – pogoste so predvsem kraje in beračenja ob bankomatih. Ali pa hkrati s prisilno prostitucijo – v tem primeru gre predvsem za manjše tatvine in razpečavanje mamil (Čurin 2012, 4). Problematično je predvsem, ker so po navadi te žrtve prepoznane kot storilci kaznivih dejanj in ne kot žrtve trgovine z ljudmi.

4.1.3 Ostale pojavne oblike trgovine z ljudmi

V Sloveniji ne poteka trgovina z ljudmi za prisilno rekrutiranje vojakov, predvsem zato, ker na tem območju ni vojne, prav tako pa imamo poklicno vojsko, za katero sta značilni visoka specializiranost in profesionalizem. Prav tako v uradnih podatkih ni statistike za primere trgovine z ljudmi za prodajo/nakup organov, človeških tkiv ali krvi¹⁵⁴. To pa nujno ne pomeni, da tega v Sloveniji zagotovo ni, saj gre za izredno, če ne celo najbolj, skrivno pojavno obliko trgovine z ljudmi. Možno je tudi, da Slovenci (kot bogati Zahodnjaki) hodijo po nakupe človeških delov v tujino. Nedvomno pa v Sloveniji te pojavne oblike ni, ker imamo zelo majhno število zasebnih klinik in prav te se v večini ukvarjajo z trgovino z organi in

¹⁵⁴ Podatki društva Ključ sicer navajajo sum trgovine z ljudmi za prodajo organov, človeških tkiv in krvi. V preteklosti je bil primer, ko so na meji zajeli večjo skupino mladoletnih Albancev brez dokumentov, ki so jih predali v Azilni dom. Ker je slednji odprtega tipa, so vsi mladoletniki naslednji dan izginili, vendar so uspeli z njimi že prejšnji dan opraviti razgovor. Vse osebe so navedle, da prihajajo iz revnejših koncev Albanije, da so potovale v tujino, ker so jim obljubili in da so jih testirali za kri. Prav zadnji element je tisti, ki kaže na sum trgovanja s človeškimi deli. Vendar se je za dečki izgubila vsaka sled.

drugimi človeškimi deli. Navsezadnje pa je javni zdravstveni sistem v Sloveniji izredno dober, če ga primerjamo na globalni ravni¹⁵⁵, kljub stalno prisotnim kritikam slovenskih medijev. Prav tako v uradnih statistikah ni primerov trgovine z otroki za namen posvojitve. So pa bili pred leti primeri spornih posvojitvev iz afriških držav v Hrvaško, pri katerih so sodelovale tudi slovenske agencije za posvojitve (Čurin 2014, 2). Tudi ta pojavna oblika je zelo prikrita in zato ni nujno, da v Sloveniji ne obstaja. Možno je tudi, da na papirju posvojitvev izgleda popolnoma legalna in legitimna, v resnici pa je bil otrok v izvorni državi ukraden ali ugrabljen. Zaradi slabe transparentnosti in velike korupcije v azijskih, afriških in tudi južnoameriških državah, takšnih podatkov v Sloveniji ne vemo. Sicer pa letno poročilo spremlja tudi aktivnosti Slovenske Filantropije glede otrok brez spremstva v Sloveniji, za katere se ugotavlja, ali so žrtve trgovine z ljudmi.

Slovenija pa ni le tranzitna in ciljna, temveč tudi izvorna država. Leta 2009 so tako na Kosovu prepoznali 36-letno slovensko državljanko kot žrtev trgovine z ljudmi in jo po posredovanju srbske policije in nevladne srbske organizacije poslali v Slovenijo (MDS TZL 2010, 13). Prav tako je bil znan primer »loverboy¹⁵⁶« iz leta 2011 – nizozemski državljan, ki je po ljubljanskih srednjih šolah poskušal rekrutirati dekleta, predvsem za prisilno prostitucijo v tujini. Leta 2011 je bila tudi preprečena prodaja slovenskega dekleta v Italijo, verjetno za prisilno prostitucijo, s strani slovenskega para (Ba. P., Delo.si 2011). Vse to so zgolj rešene žrtve, nedvomno pa obstajajo tudi slovenski državljani in državljanke, ki še ostajajo žrtve v tujini in doma.

4.2 Trgovina z ljudmi kot varnostno vprašanje v Republiki Sloveniji

Magister Sandi Čurin, nacionalni koordinator za boj proti trgovini z ljudmi, na vprašanje, ali je trgovina z ljudmi varnostna grožnja sodobni državi in izrecno Sloveniji, odgovori pritrdilno (Čurin 2014, 3)¹⁵⁷. Trdi, da kljub številnim prizadevanjem mednarodne skupnosti trgovina z ljudmi še vedno ostaja resna mednarodna grožnja državam in posameznikom, ki se pri tem povezuje še z drugimi oblikami organiziranega kriminala (Čurin 2012, 8). Vprašanje analize, je torej predvsem, v kakšni meri je slovenska varnost ogrožena?

¹⁵⁵ V Sloveniji celo naredimo največ presaditev src na prebivalca v Evropi (Šelek 2015).

¹⁵⁶ Na podlagi tega primera je nastal tudi roman z naslovom *Loverboy* avtorice Polone Kovač (2014) v okviru društva Ključ. Slednje ga uporablja pri svojih preventivnih delavnicah na osnovnih in srednjih šolah, saj za slovenska (mladoletna) dekleta prav takšen način rekrutiranja ostaja največja nevarnost za izpostavljenost trgovanju.

¹⁵⁷ S Čurinom sem opravila pogovor o stanju trgovine z ljudmi, ki je tudi citiran in naveden na koncu dela.

Kot je bilo zapisano že v drugi literaturi na Slovenskem, je trgovina z ljudmi predvsem grožnja za državljane kot posameznike. Kajti kot v preventivi opozarja Karitas: »**Ne bodi naiven! Lahko se zgodi tudi tebi!** Lagodno življenje brez truda, dela in odgovornosti ne obstaja!« Zgoraj omenjeni primeri so pokazali, da so lahko žrtve tudi slovenske nacionalnosti in v tem primeru lahko trdimo, da Slovenija kot država nima v celoti nadzora nad svojimi državljani, predvsem v smislu zaščite. Navsezadnje naj bi imela država monopol prisile tudi zato, da državljanom zagotovi varnost v nasprotju drugim subjektom/objektom. Dejansko so kršeni nacionalni interesi zapisani v Strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1, 2.1 člen): »... spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, krepitev pravne in socialne države, blaginja prebivalcev in celovit razvoj družbe, zaščita življenja in visoka stopnja vseh oblik varnosti prebivalcev ...«.

Strategija (ResSNV-1) v 4.2.3 členu (Organizirani kriminal) izrecno omeni tudi trgovino z ljudmi:

Organiziran kriminal je kot grožnja mednarodni in nacionalni varnosti tesno povezan z državami z nedelujočimi ali s šibkimi ustanovami. Njegova glavna tarča so razvite države. Posebej pomembne čezmejne varnostne grožnje, povezane z delovanjem organiziranega kriminala, so tihotapstvo prepovedanih drog, trgovina z ljudmi, nezakonite migracije, ilegalna trgovina z orožjem in visoko trošarinskim blagom, korupcija, pranje in ponarejanje denarja ter ponarejanje listin in blagovnih znamk. Dodatno težavo predstavljajo po eni strani povezave med organiziranim kriminalom in terorizmom, po drugi strani pa vstopanje organiziranega kriminala v nedovoljene dejavnosti na področju trgovanja z orožjem, blagom z dvojno rabo ter strateškimi materiali.

Organiziran kriminal pomeni kompleksno in dolgoročno grožnjo varnosti Republike Slovenije, čeprav je mogoče pričakovati, da bo naša država z vidika delovanja mednarodnih kriminalnih združb, zlasti tistih vzdolž tako imenovane balkanske poti, tudi v prihodnje predvsem tranzitno-logistična in v manjši meri ciljna država.

Večina trgovine z ljudmi namreč obstaja prav v okviru mednarodnih kriminalnih (hudodelnih) združb in tako ena aktivnost vertikalno in horizontalno krepi druge ilegalne aktivnosti (Čurin 2014, 2–3). Izpostavljeni primeri v Sloveniji so opozorili predvsem na trgovino z drogami

(Čurin 2012, 4) in trgovino z orožjem (Ba. P., Delo.si) – vendar v majhnem obsegu. Nikjer pa ni bilo zaznane povezave med trgovino z ljudmi in terorizmom oziroma drugimi uporniškimi vojskami. Verjetno zato, ker je tega v Sloveniji malo oziroma sploh ni. Storilci trgovine z ljudmi v Sloveniji so imeli dobiček v večini za osebno financiranje in ne drugačne namene (terorizem, politično financiranje, separatizem ...), oziroma tega vsaj ni bilo zaznanega. Trgovina z ljudmi v Sloveniji neposredno ne ogroža vojaške nacionalne varnosti Slovenije. Toda ne smemo pozabiti, da je trgovina z ljudmi mednarodni pojav in da bi teoretično dobički pridobljeni na izkoriščanju slovenskih državljanov lahko financirali terorizem v tujini ali druge aktivnosti, ki neposredno ogrožajo slovensko vojaško varnost. Sploh je ta element pomemben glede na dejstvo, da je Slovenija članica NATO. 5. člen statuta slednje organizacije namreč razume napad na eno državo članice NATO kot napad na celotno organizacijo in torej vse države.

Sicer pa je nacionalna varnost dejansko ogrožena že s samim obstoj določene kriminalitete – to je torej trgovina z ljudmi na splošno, potem pa še ilegalne migracije, prisilna kriminaliteta (manjše tatvine, prodaja mamil in drugo), razpečavanje otroške pornografije idr. Obstoj mednarodnih kriminalnih združb ogroža predvsem učinkovitost Slovenije na njenem ozemlju. Le-te so bile prepoznane v primeru prisilnega beračenja in še to zgolj tuje združbe, čeprav na slovenskih tleh, s tujimi žrtvami. V tem okviru trgovina z ljudmi ne predstavlja grožnje slovenskim državljanom kot morebitnim žrtvam, temveč predvsem kot potrošnikom ter tudi na nek način glavnim financerjem izkoriščanja (dajanje denarja beračem). V tem pogledu je težko oceniti, ali te določene kriminalne združbe predstavljajo grožnjo, tveganje ali izziv. Že njihov realni obstoj in ilegalna aktivnost (prisilno beračenje in verjetno še druge aktivnosti) sta realni grožnji. Vendar v tem trenutku njihova aktivnost ostaja zgolj pri prisilnem beračenju, ne financirajo drugih aktivnosti, ne ogrožajo slovenskih državljanov, slovenskega zdravstvenega in niti gospodarskega sistema ter tudi ne ogrožajo slovenske družbe kot celote (njenim vrednotam in načelom) in ne slabijo mednarodnega statusa Slovenije v svetu, zatoj ostaja nivo ogroženosti na varnostnem tveganju. Vendar so ti scenariji v prihodnosti mogoči.

Glede na to, da obstajajo primeri slovenskih državljanov doma in v tujini ter žrtev tudi iz drugih držav, Slovenija ni poskrbela za drugi element varnosti: zaščita državljanov in njihove lastnine. Slovenija v zadnjih letih posveča veliko večjo pozornost problematiki trgovine z ljudmi tako v medijih kot v akademskih krogih in tudi na laičnih debatah. Društvo Ključ v Mestni občini Ljubljana organizira preventivne delavnice za otroke v osnovnih in srednjih šolah. Slovenija v zadnjih letih bolj aktivno sodeluje tudi pri identifikaciji žrtev in storilcev ter

pri pregonu le-teh. glede na majhne številke primerov, lahko trdimo, da gre zgolj za varnostno tveganje – posameznik lahko v določenih primerih ranljivosti postane žrtev trgovine z ljudmi. Država se načeloma trudi zmanjšati to ranljivost, vendar je v trenutni ekonomski situaciji to težko. Slovenski državljani imajo sicer dokaj visoko zaščito s strani države, sploh če jo primerjamo z vsemi državami sveta, kjer so situacije ekstremno slabše. Vendar bi država morala izboljšati situacijo na treh področjih.

- Migrantski delavci: izkoriščani so predvsem delavci iz tujine (sploh držav nekdanje Jugoslavije), ki opravljajo nizko kvalificirana dela. Država bi morala poostriiti nadzor viz, njihove pogoje dela in predvsem ugotoviti, ali redno dobivajo plačilo. Najbolj pomemben element, ki še ni dobro zagotovljen, bi bil predvsem ukrepanje v primeru ugotovljenih nepravilnosti. Poleg tega, mora Slovenija čim hitreje ukrepati tudi na področju delavcev, ki jih pošilja na delo v tujino, kar je razloženo v nadaljevanju s poudarkom na pomanjkanju verižne neodgovornosti v našem gospodarskem sistemu.
- Barske plesalke: že zgoraj je bilo postavljeno vprašanje o smotrnosti obstoja takšnih lokalov, glede na povečan prihod delavk iz tujine. Tudi v Sloveniji bi morali raziskati, ali takšni lokali predstavljajo delovna mesta zgolj za tujke, kakšen dobiček je pridobljen v njih in ali ne ustvarjajo zgolj stroška za državo (povečan nadzor policistov in drugih državnih uradnikov). Prav tako bi morala država v večji meri nadzorovati izkoriščanje viz¹⁵⁸, na podlagi katerih ta dekleta delajo oziroma povečati nadzor v samih lokalih (ugotoviti, kdo dela in ali ima dovoljenje ter kakšna dela dejansko opravljajo in pod kakšnimi pogoji). V okviru spolnega izkoriščanja bi morali v večji meri nadzorovati tudi prostitucijo na drugih krajih – sploh bi to lahko storili v hotelih, kjer obstaja stalni videonadzor.
- Romska dekleta: slednje so večinski primeri prisilnih porok v Sloveniji. Če so romske deklice rojene v Sloveniji oziroma so pridobile slovensko državljanstvo, mora Republika Slovenija poskrbeti za njihov dobrobit in njihove pravice. Kljub romski tradiciji je to slovensko ozemlje, na katerem so dovoljene poroke zgolj, ko se strinjata ženin in nevesta, brez katerekoli prisile, in ko sta dovolj stara. Dovoljenje staršev pri poroki mladoletnih bi morda potrebovalo dodaten premislek v naši zakonodaji.

¹⁵⁸ Preko slovenskega veleposlaništva je prišlo v Evropo ogromno deklet za barski ples, prostitucijo in tudi nadaljnje spolno izkoriščanje iz Dominikanske republike. Ker Slovenija ni na področju dovolj dobro ukrepala, je morala problematiko rešiti Argentina sama. To je storila preko obveznih viz za ljudi iz Dominikanske republike. Slednji danes potrebujejo vizo za v Argentino, da pridobijo vizo za Slovenijo. To je še eden primer neukrepanja slovenske politike in pokazatelj, kako lahko trgovina z ljudmi slabi status države v svetu.

Primeri v Sloveniji so že pokazali, da je ogroženo slovensko zdravstvo v navezavi na prostitucijo. Prav v lanskem letu naj bi prostitutka »okužena s HIV sejala smrt po Sloveniji« (Petek 2014; R.T. 2014). Sicer ni šlo za žrtev trgovine z ljudmi, vendar se preko prostitucije, tako prisilne kot prostovoljne, širijo spolno prenosljive bolezni. V tem primeru je bil težaven odnos do te ženske, ki je bila v vseh medijih označena kot negativna, brezbrizna, nekakšna »pokvarljiva duša, ki zavaja poštene slovenske moške«. Prav ta dialektika je pomembna, saj jo doživljajo prostitutke vsakodnevno, neodvisno od dejstva ali so v to prisiljene ali ne. Na to nakazuje predvsem dejstvo, kako so bili vsi članki polni domnev: »bila naj bi narkomanka«, »da je okužena, naj bi vedela njena prijateljica, ki naj bi videla zdravniško potrdilo«, »omenjena prijateljica noči naj bi se še vedno ukvarjala s prostitucijo« (Petek 2014; R.T. 2014;). Omenjeni članki so to žensko primerjali tudi s starejšim primerom iz leta 2004. Tega leta je v Mostarju umrla Ukrajinka Olena Popik, okužena z aidsom, ki naj bi v Srbiji, BiH in Črni Gori delala kot prostitutka (Modič 2001). Svojo »kariero« je sicer mladoletna začela kot barska plesalka (*table dance*) v Sloveniji, vendar se je z njo brez težav in ob primernem doplačilu dalo dogovoriti za spolne odnose brez kondoma, med letom 2001 in 2003, in že takrat naj bi po neuradnih podatkih bila okužena s HIV¹⁵⁹ (Modič 2001). Na društvu Ključ so že takrat rekli: »Večina punc z Vzhoda naj bi delala na lastno odločitev in z željo po hitrejšem zaslužku, v resnici pa jih v to storitev sili lastnik, ki na tak način *počasti* svoje dobre prijatelje in znance« (Modič 2014). Tudi takrat so se slovenska javnost in slovenski mediji postavili močno zoper Oleno. Glede na to, da je kot mladoletna začela plesati v nočnih lokalih, je bil to dejansko primer trgovine z ljudmi. Tudi leta 2006 je umrla z HIV okužena Ukrajinka Zoryana Zatorska, ki je delala kot prostitutka na slovenski Obali (Delo 2006), ni pa bila prepoznana kot žrtev trgovine z ljudmi. Za magistrsko delo je namreč poglobliten že sam obstoj prostitucije v Sloveniji in negativne posledice, ki jih ima za slovensko zdravstvo. Strategija nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1) v 4.3.4. členu govori prav o zdravstveno-epidemioloških grožnjah in navede: »Zaradi epidemij in pandemij nalezljivih bolezni je lahko ogroženo nemoteno delovanje ključnih funkcij države in družbe«. Resolucija tako prepozna zdravstvene grožnje kot problematiko nacionalne varnosti Slovenije. Glede na pretekle primere tukaj lahko govorimo o dejanski varnostni grožnji za nacionalno varnost – obstaja namreč povpraševanje in obstaja ponudba, torej obstaja velika ranljivost. Zadnji

¹⁵⁹ Nekateri viri sicer navajajo, da v Sloveniji še ni bila okužena s HIV. Lastnik enega izmed nočnih lokalov naj bi imel celo zdravstveno potrdilo iz Ukrajine, da je zdrava, ki naj bi ga potreboval za delovno dovoljenje (Šolinič 2004). Glede na to, da naj bi v lokalu zgolj plesala, je zanimiva opazka, zakaj bi potem potrebovala zdravstveno dovoljenje še preden je prišla v Slovenijo. Pri tem velja omeniti tudi, da naj bi se slednjega v Ukrajini lahko hitro in poceni kupilo.

primer je namreč iz lanskega leta, torej je zadeva aktualna in obstaja aktualna grožnja, ne zgolj tveganje. Pri boleznih je po navadi sploh grožnja prisotna dalj časa, ker okuženost ne izgine tako zelo hitro. Tako bi lahko rekli, da dokler obstajajo primeri prisilne prostitucije in dokler obstaja HIV oziroma druge spolne bolezni, ki se v Slovenijo širijo preko obstoječe prostitucije, bo grožnja nacionalni varnosti vedno prisotna. Vendar pa je dejstvo, da je v slovenskem primeru ta grožnja relativno nizka in bi jo zato opredelili kot varnostno tveganje.

Poleg zdravstvenega sistema trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje v Sloveniji ogroža predvsem slovensko družbo. Tega ne zagovarjamo v okviru puritizma, temveč predvsem v okviru vprašanja enakosti spolov. Slovenija je namreč ena izmed najboljših držav na celem svetu glede zagotavljanja enakosti spolov in nedvomno bi bila velika škoda, če bi dolge boje za enakopravnost uničila prav trgovina z ljudmi. Kljub odprtosti evropske družbe je bilo ugotovljeno, da se Evropejke skoraj nikoli prostovoljno ukvarjajo s prostitucijo, tudi v državah, kjer je to dovoljena obrt (Nizozemska in Nemčija). Ne le prostitucija, temveč tudi barski ples (kot poklicna dejavnost¹⁶⁰) in pornografija, ostajata družbeno manj sprejemljivi dejavnosti. To dokazuje tudi, da v pogovornem jeziku besede, ki označujejo ženske, ki se ukvarjajo s temi dejavnostmi, ostajajo kletvice in ekstremno slabšalne lastnosti: *kurba*, *lahka punca idr.* Smotno bi bilo vprašati tudi Nizozemce, predvsem prebivalce Amsterdama, o njihovih občutkih glede prepoznavnosti njihove države po prostitutkah in drogah. Čeprav države in identificiranje z njimi izginja, je nacionalni ponos vseeno pomembna lastnost. K temu bi dodali, da je v zadnjih letih Nizozemska postavila omejitve (in jih ima namen postaviti še več) glede uporabe drog in prostitucije. Čeprav je država s turizmom ogromno zaslužila in se tako z vidika gospodarstva morda res splača, se je torej potrebno vprašati zakaj.

Čeprav je trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje v Sloveniji zgolj varnostno tveganje, pa predstavlja dokaj velik finančni zalogaj. Mnoga dekleta iz nočnih barov na sodišču morda res niso prepoznane kot žrtve trgovine z ljudmi, vendar pa so kot žrtve zlorabe prostitucije. Čeprav ostaja statistika dejanskih žrtev trgovine z ljudmi majhna, pa so večje številke potencialnih žrtev. Z vidika financ je to skoraj nepomembno – za žrtev je v vsakem primeru namreč potrebno plačati določene stroške (zdravstvena oskrba, namestitev, morda stroški vrnitve domov). Če je velik delež deklet in žensk, ki prihajajo iz tujine in delajo v nočnih barih, četudi na podlagi delovnih dovoljenj, in so na koncu prepoznane žrtve na sodišču (kot trgovine z ljudmi, zlorabe prostitucije oziroma drugih delovnih kršitev), ali ni potem prav to

¹⁶⁰ Plesanje ob drogu za zabavo in prosti čas postaja v Sloveniji v zadnjih letih vse bolj popularno.

tisti prej omenjeni prevelik strošek države za ohranjanje odprtih nočnih lokalov, kjer imajo takšne aktivnosti?

Kar pa dejansko trgovina v Sloveniji najbolj ogroža, je gospodarstvo, v zadnjem času predvsem zaradi ekonomske krize (Čurin 2014, 3). Čurin opozarja (2012, 7), da je najbolj nevarno, da »lahko v globalnem smislu trgovina z ljudmi postane strukturni del nekaterih gospodarskih panog, kot so kmetijstvo, gradbeništvo, tekstilna in živilska industrija«. Trgovina z ljudmi ogroža slovensko gospodarstvo in gospodarske interese na dveh nivojih.

- a) Ogroža konkurenčnost – ceneni produkti iz tujine, ki so narejeni s pomočjo trgovine z ljudmi za izkoriščanje dela (torej s poceni oziroma brezplačno delovno silo) ogrožajo slovenske produkte. Slovenski delavci imajo določene socialne plače, zagotovljeno minimalno plačo, regres idr., zato podjetniki ne morejo v nedogled varčevati na račun delovne sile.
- b) Ogroža slovenske delavce – (i)legalni migranti¹⁶¹ za izkoriščanje dela predstavljajo poceni oziroma cenejšo delovno silo kot slovenski delavci. Prav to pa po navadi tudi krepi ksenofobijo in rasizem, kar za žrtev trgovine z ljudmi predstavlja še naslednjo viktimizacijo. Ilegalni dobički in neobdavčeni dobički pa škodijo tudi finančnemu stanju države.

Nadalje je ogrožen tudi slovenski gospodarski sistem s prej omenjenim ustanavljanjem gospodarskih družb in dajanjem delovnih dovoljenj tujcem, ki potem delajo v drugih državah Schengenskega sporazuma (potrdilo A1). Gre za kršenje slovenske delovne zakonodaje, ponarejanja dokumentov in predvsem zlorabo sistema. Delavce lahko slovenski delodajalci oziroma slovenske gospodarske združbe napotijo v tujino, čeprav nimajo plačanih računov, imajo blokirane račune, nimajo sedeža v Sloveniji, temveč zgolj poštni nabiralnik idr. (STA 2014). Problematično je predvsem, ker nimamo verižne odgovornosti, kot obstaja npr. v Nemčiji, kjer mora glavni izvajalec plačati delavce, če njegovi podizvajalci tega niso sposobni. Prav to je omogočilo nekaterim žrtvam trgovine z ljudmi za delovno izkoriščanje, da so dobili plačilo in se morda lahko vrnil domov. Prav tako ni retroaktivnega odvzema dovoljenja, kot imajo to npr. na Hrvaškem. V tem primeru je bolj kot slovenska nacionalna varnost ogrožena nacionalna varnost in gospodarski interesi držav, kamor ti delavci odhajajo. Vsekakor postaja ta način izkoriščanja poslovni model trgovine z ljudmi v Sloveniji in uničuje

¹⁶¹ Ilegalne migracije same po sebi predstavljajo grožnjo nacionalni varnosti Republike Slovenije, sploh odkar je država del Schengenskega sporazuma (ReSNV-1, 4.2.4. člen).

ugled države na mednarodni ravni. Predvsem Nemčija je imela zaradi te politike veliko nevšečnosti in stroškov, kar je povzročilo, da so tudi pomembni nemški gospodarstveniki slabo govorili o Sloveniji.

Vendar se moramo pri trgovini z ljudmi za prisilno delo nujno vprašati, kje je tista meja, ko je izkoriščanje še dopustno in kje se prične trgovina z ljudmi. Torej v pravnem smislu, kaj je kršenje delovne zakonodaje in kaj je že kršenje kazenskega zakonika. Nedvomno je dejstvo, da v trenutku, ko delodajalec vzame osebne dokumente delojemalcu, to ni kršenje delovnega prava, temveč je to že trgovina z ljudmi. Bil bi nujno potreben razmislek in zapis točno določenih elementov, ki presegajo to mejo med kršenjem delovnega in kazenskega prava. v Sloveniji se namreč premalo zavedamo, da postaja zaradi ekonomske krize in slabega gospodarstva trgovina z ljudmi za prisilno delo pri nas vedno obsežnejša. Slabi gospodarski pogoji višajo ranljivost slovenskih državljanov za vse oblike trgovine z ljudmi in posledično ogrožajo slovensko nacionalno varnost. Navsezadnje dodajmo še dejstvo, da vsa javna naročila s strani naše države zahtevajo, da se vzame najcenejšega naročnika. Smotrno je torej vprašanje, ali torej država na nek način spodbuja konkurenčnost ali dejansko trgovino z ljudmi?

Glede na to, da je trenutno kriza, bi lahko rastoča trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela v Sloveniji in po svetu še izdatneje prizadela slovenske gospodarske interese. Na podlagi zgoraj citiranega Prezelj, ki grožnjo varnosti opredeli kot »tiste pojave (probleme), ki izdatno zmanjšujejo eksistencialno in razvojno varnost (omejujejo eksistenco in zavirajo razvoj) izbranega objekta«, lahko trdimo, da trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela že predstavlja grožnjo nacionalni varnosti. V preteklosti so bile države veliko bolj samooskrbne in je bil dejansko najpomembnejši steber države njena varnost v okviru vojaške ogroženosti. V kapitalističnem svetu globalnega enega trga pa ekonomska ogroženost države pomeni prav to, kar je v preteklosti pomenila vojaška ogroženost.

Trgovine z ljudmi za rekrutacijo vojakov v Sloveniji ni, tako da ne obstaja prav nobena ogroženost nacionalni varnosti s tega vidika. Prej omenjeno posredno ogrožanje (npr. financiranje terorizma) bi bilo potrebno preveriti pri posameznih aktivnosti (npr. pri terorizmu kot viru ogrožanja slovenske nacionalne varnosti). Ker ni bilo primerov trgovine z ljudmi za nakup organov, človeških tkiv in krvi, tudi pri tej pojavnosti obliki ne moremo trditi, da ogroža varnost. Vendar je potrebno še enkrat opozoriti, da zgolj uradni viri morda niso dovolj in bi

lahko v primerih, ki niso bili zaznani, takšna oblika trgovine z ljudmi predstavljala veliko ogroženost sploh za zdravstveno stanje Republike Slovenije in tako posledično tudi finančno. Tudi trgovina z ljudmi za nakup otrok v Sloveniji ne obstaja in zato ne ogroža slovenske nacionalne varnosti. Kot je bilo tudi zgoraj predstavljeno, četudi bi obstajala, verjetno ne bi ogrožala slovenskega sistema posvojitvev.

5 SKLEP

V magistrskem delu sem iskala odgovor na dve raziskovalni vprašanji:

Zakaj je trgovina z ljudmi negativni družbeni pojav in kot takšen predstavlja grožnjo sodobni varnosti države?

Predstavila sem različne oblike trgovine z ljudmi, njihove razloge in posledice. Prav slednje so nakazale na negativnost družbenega pojava trgovine z ljudmi. Edine pozitivne posledice so bile: gospodarske posledice (primer gospodarskega razvoja Tajske), posledice zadostitve potrebam trga (prejemanje potrebnih organov), cenejše opravljena storitev (primer državnih naročil po najcenejšem ponudniku – državni proračun se tako ne zmanjša toliko, kot bi se sicer). Vendar so prav vse te posledice dvomljive: kaj je spolni turizem prinesel v razumevanje (ne)enakost spolov; možnost slabih organov, ki vodi v nadaljnjo potrebo po novem organu; kako je država demokratična, če ne spoštuje pravic delavcev? Trgovina z ljudmi nima negativnih posledic zgolj na žrtve same, temveč ima veliko izjemno negativnih posledic tudi na državo in celo na njeno varnost. V nalogi so bile analizirane posledice trgovine z ljudmi na štiri elemente, ki predstavljajo definicijo nacionalne varnosti. Na podlagi analize sem ugotovila, da **je trgovina z ljudmi negativen družbeni pojav** in da **trgovina z ljudmi lahko predstavlja varnostno grožnjo nacionalni državi**. Vendar bi izpostavila dejstvo, da *lahko* ogroža nacionalno varnost. Države so trgovini z ljudmi izpostavljene na zelo različne načine, zato je potrebno za vsako državo, včasih celo za pokrajino ali mesto, ugotavljati, čemu je varnostno gledano najbolj izpostavljena. Primer: trgovina z ljudmi za novačenje vojakov **je** varnostna grožnja na območju vojnih spopadov, vendar neposredno **ni** grožnja zahodnim evropskim državam s poklicno vojsko. Ampak *lahko* predstavlja določeno varnostno tveganje za te države, saj so mnoge v vojni s teroristi, ki uporabljajo žrtve trgovine z ljudmi za samomorilske napade. Države same bi torej morale imeti široko poznavanje pojava trgovine z ljudmi, kot je bilo predstavljeno v tej nalogi, da bi na podlagi svojih sposobnosti ukrepanja in realnosti v državi lahko ocenile, kaj predstavlja varnostne grožnje za njihovo nacionalno državo.

Kaj trgovina z ljudmi predstavlja slovenski državi: varnostni izziv, varnostno tveganje ali varnostno grožnjo?

Pri ocenjevanju tega vprašanja sem se osredotočila na razumevanje konceptov iz uvoda (varnostni izziv, varnostno tveganje, varnostna grožnja). Raziskala sem stanje trgovine z

ljudmi v Sloveniji, sklepala o realnih zmožnostih trgovcev v Sloveniji glede na zasledljive primere v Sloveniji in raziskala ukrepanje slovenske vlade ter nevladnih organizacij na teh področjih. Glede na raziskano sem ocenila, kakšnim nevarnostim je naša država izpostavljena. Magistrsko delo sem začela pisati decembra 2014 in vsi podatki so zaradi vplivov gospodarske krize v Sloveniji potrjevali tezo, za katero sem bila prepričana, da jo bom na koncu tudi potrdila, torej da Slovenijo dejansko ogroža zgolj trgovina z ljudmi za namen izkoriščanja dela. Brezposelnost ostaja v Sloveniji nad 10 %, kar predstavlja kar velik del populacije, ki je izjemno ranljiva za izkoriščanje. Vendar so dogodki zadnjih dni (op. av.: avgust–oktober 2015), ko se Evropa sooča z največjimi migracijskimi tokovi po drugi svetovni vojni, povzročili ponovni premislek o trgovini z ljudmi tako v Sloveniji kot v celotni Evropi. Vsak dan po medijih slišimo zgodbe o ljudeh, ki so plačali za pot v Evropo. Koliko je naraslo število tihotapcev in njihov dobiček? Begunci in ilegalni migranti, ki prihajajo v Evropo, niso žrtve trgovine z ljudmi. Vendar sem prepričana, da so glede na pretekle izkušnje ilegalnih migrantov med njimi tudi žrtve trgovine z ljudmi. Koliko jih je? Zakaj jih bodo izkoriščali? Tihotapci so verjetno izkoristili situacijo in oblastem bo še dolgo časa ostala neznano, koliko ljudi je postalo žrtev trgovine z ljudmi v času odprtja meja beguncem. In nadalje, kaj pomeni zaprtje meja znotraj EU oziroma večji nadzor? Koliko bodo begunci in ilegalni migranti vplivali na države, v katere so prišli? Koliko denarja bo namenjenega grajenju zidov, socialni pomoči idr.? Kako bodo države, kot je Slovenija, vključile begunce v svojo družbo – gospodarsko gledano, glede na to, da imamo težave že z zaposlovanjem naših državljanov? Se bodo begunci vključili v družbo ali bodo morebiti predstavljali grožnjo našim vrednotam in naši varnosti? Slovenija trenutno ni stabilna država, predvsem ne v ekonomskem smislu. Trenutne migracije predstavljajo mnoge ovire in predvsem finančni zalogaj, ki ga naša država nima. Bolj ko je ranljiva država, bolj so tudi njeni državljanji in vsi na tem območju izpostavljeni nevarnostim, kot je trgovina z ljudmi.

Bila sem torej v razcepu – ali nalogo zaključiti ali vanjo dodati vse te odgovore in dodatna vprašanja. Odločila sem se, da nalogo zelo hitro dokončam in nadaljujem svoje novo poslanstvo opozarjanja slovenske politike in javnosti na tematiko trgovine z ljudmi.

Trenutno sem ocenila, da **v Sloveniji varnostno grožnjo predstavlja zgolj trgovina z ljudmi za izkoriščanje dela**. Trgovina z ljudmi za spolno izkoriščanje je v Sloveniji sicer prisotna, vendar ogroža načeloma tuje državljanke. Za državo kot tako ta oblika trgovine z ljudmi predstavlja zgolj tveganje za varnostno grožnjo, v vsakem primeru pa obstajajo že v tem trenutno druge negativne posledice te trgovine z ljudmi. Ostalih oblik v Sloveniji nisem zasledila in zato niso nevarnost za nacionalno varnost.

Kljub dejstvu, da ostalih oblik trgovine z ljudmi v Sloveniji trenutno ni, pa so se mi postavila določena vprašanja. Predvsem me zanima, kolikšno vlogo ima (de)kriminalizacija določenega dejanja, npr. prodaje organov ali spolnih uslug, torej etika in miselnost družbe dejansko na varnost te družbe in njene države. Bi morali slediti Iranu in dovoliti prodajo organov, da se pri nas ne bi nikoli pojavila trgovina z ljudmi za prodajo organov? Bi morali prostitucijo spremeniti v popolnoma legalno dejavnost, kot je npr. v Avstriji, ali bi jo bilo bolje popolnoma kriminalizirati kot na Švedskem? Sama se osebno veliko bolj nagibam v smer Švedske, saj ja varnostno gledano veliko uspešnejša kot države, ki so to dekriminalizirale. Problematično pri Švedski je dejstvo, da potem tako stranke kot ponudnice usluge hodijo čez mejo, kar bi se zlahka uredilo z regijsko kriminalizacijo. Seveda bi bilo pri tem potrebno določeno pravno razumevanje, tako kot je v primerih prisilne kriminalitete – ugotavljanje, ali morda kršitelj kaznivega dejanja ni bil dejansko žrtev. Prav tako sem prepričana v obstoj negativnih posledic prostitucije na moralno družbe in spolno enakost v družbi. Glede na primere prostitucije po svetu bi bilo veliko smotnejše ponovno premisliti o spolnosti v družbi – odprtost do spolnosti, odprtost med partnerji o potrebah posameznika in predvsem uničiti tradicije, ki imajo negativne vplive. Države, vlade in posamezniki so v strahu pred netolerantnostjo postali tolerantni do netolerantnosti in sprejemajo marsikatero tradicije in običaje, ki ne prinesejo nobenih koristi nobenemu vpletenemu, temveč zgolj škodujejo mnogim in razširjajo slabo v družbi (romske poroke mladoletnih; previsoke dote, ki vodijo v prodajo svojih lastnih žena idr.), namesto da bi odkrito spregovorili o dejstvih. Nikoli ne smemo pozabiti, da ne smemo biti tolerantni do netolerantnosti, saj ima to posledice – kaj bi se zgodilo, če bi bili Britanci manj tolerantni do netolerantne Hitlerjeve Nemčije.

Namen magistrskega dela je bil podati čim širšo definicijo trgovine z ljudmi. Pri svojem delu sem večkrat naletela na trditve v medijih ali drugi literaturi, da je trgovina z ljudmi zločin proti človečnosti. To je sicer zgolj opazka avtorjev o brutalnosti tega družbenega pojava, vendar se nisem mogla izogniti razmišljanju, zakaj trgovine z ljudmi ne bi morali razumeti v okviru hudodelstva zoper človečnost, za katerega je pristojno tudi mednarodno kazensko sodišče. Z Rimskim statutom (1998) je bilo ustanovljeno Mednarodno kazensko sodišče v Haagu, ki je na podlagi 5. člena pristojno za: genocid, hudodelstva zoper človečnost, vojna hudodelstva in agresijo. Tudi v Deklaraciji verskih voditeljev proti modernemu suženjstvu je zapisano: » Moderno suženjstvo, ki vključuje trgovino z ljudmi, prisilno delo in prostitucijo, prodajo organov in druga razmerja, ki ne spoštujejo osnovnega dejstva, da so vsi ljudje enaki

in imajo iste svoboščine ter dostojanstvo, je zločin proti človečnosti« (Department of State 2015, 10). Ameriško zunanje ministrstvo vsekakor tega ne razume v okviru pravne definicije hudodelstva zoper človečnost (Department of State 2015, 10). 7. člen Rimskega statuta obrazloži hudodelstva zoper človečnost¹⁶², pri čemer je potrebno izpostaviti, da sicer brez problema vključi trgovino z ljudmi, saj zajema zaslužnjevanje, strog odvzem prostosti, mučenje, vsiljeno prostitucijo ... Vendar je težaven prvi podčlen, ki pravi, da je hudodelstvo zoper človečnost »katero koli od naslednjih dejanj, ki so sestavni del velikega ali sistematičnega napada na civilno prebivalstvo ob vednosti storilca, da gre za tak napad«, v drugem podčlenu pa še obrazloži »napad na civilno prebivalstvo kot ravnanje, ki vključuje večkratno izvršitev dejanj iz prvega odstavka, zoper civilno prebivalstvo pri izvajanju ali v podporo politiki kakšne države ali organizacije, ki imata takšne cilje«. Kar torej trgovino z ljudmi ne postavi v kontekst pristojnosti haaškega sodišča, je predvsem pomanjkanje elementa namembnosti dejanja v okviru nekega načrta, ki je vezan na politiko določene države ali organizacije. Van der Wilt (2014, 306) v svojem članku ugotavlja, da bi lahko bil v določenih primerih, ko trgovina z ljudmi dejansko poteka v okviru organizirane kriminalne združbe, prepoznan tudi ta element. Toda kot v zaključku pravi, da niti ni takšne ovire razumeti trgovino z ljudmi kot mednarodni zločin proti človečnosti in jo torej soditi tudi na

¹⁶² 1. V tem statutu "hudodelstvo zoper človečnost" pomeni katero koli od naslednjih dejanj, ki so sestavni del velikega ali sistematičnega napada na civilno prebivalstvo ob vednosti storilca, da gre za tak napad: (a) umor, (b) iztrebljanje, (c) zaslužnjevanje, (d) deportacija ali prisilna preselitev prebivalstva, (e) zapor ali drug strog odvzem prostosti ob kršitvi temeljnih pravil mednarodnega prava, (f) mučenje, (g) posilstvo, spolno suženjstvo, vsiljena prostitucija, prisilna nosečnost, prisilna sterilizacija ali katera koli druga oblika primerljivo hudega spolnega nasilja, (h) preganjanje kakšne prepoznavne skupine ali skupnosti zaradi političnih, rasnih, narodnih, etničnih, kulturnih, verskih razlogov, razlogov, povezanih s spolom, kot je določeno v tretjem odstavku, ali drugih razlogov, ki so po mednarodnem pravu na splošno priznani kot nedopustni, če je takšno preganjanje povezano z drugim dejanjem, navedenim v tem odstavku, ali katerim koli drugim kaznivim dejanjem iz pristojnosti Sodišča; (i) prisilno izginotje oseb, (j) apartheid, (k) druga podobna nečlovečna dejanja, ki naklepno povzročajo veliko trpljenje ali hude telesne poškodbe ali okvare duševnega ali telesnega zdravja. 2. Pojmi iz prvega odstavka pomenijo: (a) "napad na civilno prebivalstvo" je ravnanje, ki vključuje večkratno izvršitev dejanj iz prvega odstavka, zoper civilno prebivalstvo pri izvajanju ali v podporo politiki kakšne države ali organizacije, ki imata takšne cilje; (b) "iztrebljanje" je naklepno ustvarjanje takšnih življenjskih razmer, med drugim kratenje dostopa do hrane in zdravil, ki naj privedejo do delnega uničenja prebivalstva; (c) "zaslužnjevanje" pomeni izvajanje posameznega ali vseh upravičenj, ki izhajajo iz lastninske pravice nad osebo in vključujejo tudi izvajanje takšnih upravičenj pri trgovanju z ljudmi, zlasti z ženskami in otroki; (d) "deportacija" ali "prisilna preselitev prebivalstva" pomeni prisilno odstranitev oseb z izgonom ali drugimi prisilnimi dejanji z območja, na katerem zakonito prebivajo, brez razlogov, dovoljenih po mednarodnem pravu; (e) "mučenje" pomeni naklepno povzročitev hude bolečine, telesnega ali duševnega trpljenja osebi, ki jo je obtoženec pridržal ali je pod njegovim nadzorom; mučenje pa ne vključuje bolečine ali trpljenja, ki je izključno posledica izvrševanja zakonitih sankcij ali je z njimi povezano; (f) "prisilna nosečnost" pomeni protipravno pridržanje ženske, ki je zanosila pod prisilo, z namenom vplivati na etnično sestavo katerega koli prebivalstva ali izvajati druge hude kršitve mednarodnega prava. Ta opredelitev se nikakor ne sme razlagati tako, kot da vpliva na notranjo zakonodajo v zvezi z nosečnostjo; (g) "preganjanje" pomeni naklepno in hudo kratenje temeljnih pravic v nasprotju z mednarodnim pravom zaradi prepoznavne lastnosti skupine ali skupnosti; (h) "apartheid" pomeni nečlovečna dejanja, podobna tistim iz prvega odstavka, storjena v okviru institucionaliziranega režima sistematičnega zatiranja in nadvlade ene rasne skupine nad kakšno drugo rasno skupino ali skupinami z namenom, da se ohrani tak režim; (i) "prisilno izginotje oseb" pomeni prijetje, pridržanje ali ugrabitev oseb po nalogu države ali politične organizacije ali z njenim pooblastilom, podporo ali privolitvijo, ki potem takega odvzema prostosti ne prizna ali noče dati podatkov o usodi teh oseb ali o tem, kje so z namenom odvzeti tem osebam pravno varstvo za daljši čas. 3. V tem statutu se izraz "spol" nanaša na oba spola, moškega in ženskega, kakor ga razumejo v dani državi. Izraz "spol" nima nobenega drugega pomena.

mednarodnih kazenskih sodiščih, pa je vprašanje, ali je to potrebno. Ugotovil je namreč, da se nacionalna sodišča v svoji jurisdikciji zoper trgovino z ljudmi izboljšujejo in da je vprašljivo, če bi mednarodni kazensko sodišče bilo boljše alternativa (Van der Wilt 2014, 334). Če nadaljujem njegovo ugotovitev, bi bila morda res bolj primerna regionalna sodišča, kot je Evropsko sodišče za človekove pravice, ki je prvo obsodbo sprejelo leta 2010 (Rantsev v. Cyprus and Russia, Dec. No. 25965/04). Regijska sodišča so namreč veliko bolj prilagodljiva na realno situacijo v določeni regiji – primerjati trgovino z ljudmi v Nemčiji in Franciji je veliko lažje kot v Nemčiji in na Tajskem. Nacionalna sodišča namreč kljub velikim spremembam, ki so jih dosegla v zadnjih dveh desetletjih, včasih zanemarjajo žrtve trgovine z ljudmi. Članek, ki sem ga prebrala prav na dan pisanja zaključka, je opisoval posilstva dveh deklet iz Nepala, ki sta bili hišni gospodinji pri veleposlaniku Savdske Arabije v Indiji (BBS News 2015). V članku sicer ni jasno, ali je šlo za trgovino z ljudmi ali ne, vendar je pomembno dejstvo, da je diplomat uveljavljal svojo imuniteto, kar pomeni, da se mu ne more soditi v Indiji. Glede na podatek, da Savdska Arabija zavrača vse očitke, je torej tudi zelo dvomljivo, da se mu bo sodilo doma. Članek pa tudi pravi: »Indija se izogiba napetostim s Savdsko Arabijo, saj v bogati državi z veliko nafte dela mnogo Indijcev«. Primer kot mnogi drugi kažejo na dejstvo, da so mnoge države še nepripravljene na zagotavljanje varnosti svojih državljanov in posledično tudi svoje varnosti, čeprav se tega morda sploh ne zavedajo.

Trgovina z ljudmi je mednarodni pojav, ki ne pozna meja in postaja vedno bolj pereč problem (tudi v Evropi). Gospodarska kriza in trenutne migracije v Evropi prinašajo s seboj mnogo posledic – manj so države stabilne, bolj so ranljive. Pri razumevanju trgovine z ljudmi v pogledu razvitosti države sem se spomnila na verigo pri kolesu – ko želimo zamenjati prestavo, gre veriga počasi »zobček za zobček« na drugo prestavo. Vsak »zobček« je pomemben. Država ne more napredovati (»iti v drugo prestavo«), če napredek (»veriga«) ne zajema vseh elementov (»zobčkov«) kot so izobraženo prebivalstvo, razvito gospodarstvo, dobra policija, urejena zakonodaja, pravično sodstvo ... Trgovina z ljudmi ogroža posameznike, njihovo varnost in tudi nacionalno varnost ter posledično svetovno varnost. Vendar je država najpomembnejši mednarodni subjekt, ki lahko aktivno naredi največ v boju proti trgovini z ljudmi. Mednarodne organizacije in nevladne humanitarne organizacije izjemno veliko prispevajo k boju, vendar nimajo za boj potrebnih elementov – monopola nad ozemljem, nad državljanji in nad silo. Države same lahko naredijo največ, če le imajo interes. Še več kot države same lahko v boju proti trgovini z ljudmi naredijo države v skupnem meddržavnem sodelovanju, kar so že dokazale. Kajti ne smemo

pozabiti – med realnostjo dveh pojmov nacionalne in svetovne varnosti se skriva še en, vedno pomembnejši koncept: *regijska varnost*.

6 LITERATURA IN VIRI

- AANS. 1995. *Cushing oration, 63th Annual Meeting in Orlando, Florida*. Dostopno prek: <http://www.aans.org/Media/Article.aspx?ArticleId=10114> (7. januar 2015).
- Aldecoa, Janneth. 2010. Sufren 50 mil niños explotacion sexual. *Noroeste*, 10. december. Dostopno prek: <http://www.noroeste.com.mx/publicaciones.php?id=643437> (30. oktober 2014).
- Ambagtsheer, F. in W. Weimar 2012. A Criminological Perspective: Why Prohibition of Organ Trade Is Not Effective and How the Declaration of Istanbul Can Move Forward. V *American Journal of Transplantation* 12 (3): 571 – 575. Dostopno prek: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22150956> (25. november 2014).
- American Rhetoric. »*Ich bin ein Berliner*«, 26. junij 1963. Dostopno prek: <http://www.americanrhetoric.com/speeches/jfkberliner.html> (8. januar 2015).
- Andreas, Peter. 2009. *Modre čelade in črni trg. Umetnost preživetja v obleganem Sarajevu*. Mengeš: Ciceron.
- Anti Slavery International. 2006. *Trafficking of forced Labour in Europe. Report on a study in the UK, Ireland, the Czech Republic and Portugal*. Dostopno prek: http://www.antislavery.org/includes/documents/cm_docs/2009/t/trafficking_for_fl_in_europe_4_country_report.pdf (12. november 2014).
- Anti Slavery International. 2012. *Slavery on the high street. Forced labour in the manufacture of garments for international brands*. Dostopno prek: http://www.antislavery.org/includes/documents/cm_docs/2012/s/1_slavery_on_the_high_street_june_2012_final.pdf (12. november 2014).
- *Avanture.net*. Dostopno prek: https://www.avanture.net/classifieds/search?search_id=9BxD6B0C (20. avgust 2015).
- Ba. P., Delo.si. 2011. Mariborski kriminalisti zaradi trgovine z ljudmi pridržali osem ljudi. *Delo*, 14. november. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/kronika/mariborski-kriminalisti-zaradi-trgovine-z-ljudmi-pridrzeni-osem-ljudi.html> (21. december 2014).
- Bales, Kevin. 2012. *Disposable people: new slavery in the global economy*. London: University of California Press.

- Banks, Duren in Tracey Kyckelhahn. 2011. *Charasteristics of Suspected Human Trafficking Incidents 2008 - 2010*. Bureau of Justice Statistics. Dostopno prek: <http://www.bjs.gov/index.cfm?ty=pbdetail&iid=2372> (30. oktober 2014).
- *BBS News*. 2015. Saudi diplomat accused of rape leaves India, 17. september. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-34276049> (19. september 2015).
- Beccaria, Cesare. 1819. *Of Crimes and Punishments*. Philadelphia: Philip H. Nicklin. Dostopno prek: <http://www.laits.utexas.edu/poltheory/beccaria/delitti/delitti.c27.html> (14. december 2014).
- Bilefsky, Dan. 2012. Black Market for Body Parts Spreads Among the poor in Europe. *The New York Times*, 28. junij. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2012/06/29/world/europe/black-market-for-body-parts-spreads-in-europe.html?_r=2&pagewanted=all& (17. november 2014).
- Booth, Ken. 2007. *Theory of World Security*. New York: Cambridge University Press.
- Bradsher, Keith. 2012. China Moves to Stop Transplat of Organs After Executions. *The New York Times*, 23. marec. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2012/03/24/world/asia/china-moves-to-stop-transplants-of-organs-after-executions.html?pagewanted=1&_r=2&sq=china,%20organ%20transplants,%20prisoners&st=cse&scp=1 (25. november 2014).
- Britovšek, Primož. 2006. Žrtve trgovine z ljudmi kot socialni problem. *Dignitas: Pravno varstvo socialno in ekonomsko ogroženih skupin* 31: 73-94.
- Brown, Louise. 2000. *Sex slaves. The trafficking of women in Asia*. London: Virago Press.
- Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez. 2010. *Navodila za pisanje: seminarske naloge in diplomatska dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Carney, Scott. 2011. *The Red Market: On The Trail of the World's Organ Brokers, Bone Thieves, Blood Farmers and Child Traffickers*. New York: William Morrow.
- *CBS Chicago*. 2014. Men Gets Life Sentence For Having Sex With Infant, 16. Maj. Dostopno prek: <http://chicago.cbslocal.com/2014/05/16/man-gets-life-sentence-for-having-sex-with-infant/> (30. oktober 2014).
- Ceglar, Barbara. 2011. *Delovno izkoriščanje, prisilno delo in morebitna prepletenost s pojavom trgovine z ljudmi*, diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.

- Child Soldiers International. 2012. *Louder than words. An agenda for action to end state use of child soldiers*. Dostopno prek: http://www.child-soldiers.org/global_report_reader.php?id=562 (13. november 2014).
- Council of Europe. 2014. *8th European Anti Trafficking Day*: »It is traffickers in human beings that must be brought to justice and not their victims«, 18. oktober. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/News/Anti_trafficking_day_2014_En.asp (14. december 2014).
- Council of Europe/United Nations. 2009. *Trafficking in organs, tissues and cells and trafficking in human beings for the purpose of the removal of organs. Joint Council of Europe/ United Nations Study*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/News/OrganTrafficking_study.pdf (25. november 2014).
- Craig, Gary, ur. 2010. *Child Slavery Now: a contemporary reader*. Bristol (UK), Portland (OR): Policy Press.
- Čurin, Sandi. 2012. Trgovina z ljudmi – različne pojavne oblike in vidiki. *Pravosodni bilten XXXIII* (1). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.
- Čurin, Sandi. 2014. *Pogovor*. Ljubljana, 17. december.
- Daily Mail 2010. Rise in gay men forced into marriage by families that refuse to accept their sexuality. *The Daily Mail*, 1. julij. Dostopno prek: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1291072/Rise-gay-men-forced-marriage-families-refuse-accept-sexuality.html#ixzz2nLQzfNOq> (10. december 2013).
- Daily Mail Reporter. 2012. Sordid trade in the »summer brides«: Arab tourists are »buying underage Egyptian sex slaves' to serve them for just a few months«. *Daily Mail*, 15. julij. Dostopno prek: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2173796/Rich-Arab-tourists-buying-age-brides-Egypt-just-summer-3-200.html> (10. januar 2015).
- Dale, Youngbee. 2012. The worst form of human trafficking. *The Washington Times*, 17. januar. Dostopno prek: <http://communities.washingtontimes.com/neighborhood/rights-so-divine/2012/jan/17/worst-form-human-trafficking/> (25. november 2014).
- Danna, Daniela in Piera Cavenaghi. 2011. Transformative mediation in forced marriage cases. *Interdisciplinary Journal of Family Studies XVII* (2): 45-61.
- Delap, Emily. 2009. *Begging for Change. Research findings and recommendations on forced child begging in Albania/Greece, India and Senegal. Anti Slavery*

- International*. Dostopno prek: http://www.antislavery.org/includes/documents/cm_docs/2009/b/beggingforchange09.pdf (12. november 2014).
- Department of State. 2015. *Trafficking in persons report*, july 2015. Dostopno prek: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/> (30. avgust 2015).
 - Dixon, Hayley. 2013. British schoolgirl' murdered for her organs' in India, family claim. *The Telegraph*, 14. maj. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/10055772/British-schoolgirl-murdered-for-her-organs-in-India-family-claim.html> (25. november 2014).
 - *Društvo Ključ*. Dostopno prek: <http://www.drustvo-kljuc.si/kdo-so-zrtve.php> (21. december 2014).
 - ECPAT International. 2008. *Extraterritorial Laws: Why they are not really working and how they can be strengthened*. Dostopno prek: http://resources.ecpat.net/worldcongressIII/PDF/Journals/EXTRATERRITORIAL_LAWS.pdf (30. oktober 2015).
 - *End Slavery Now*. Dostopno prek: <http://www.endslaverynow.org/> (14. december 2014).
 - Eurostat. 2013. *Trafficking in human beings*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/anti-trafficking/download.action?nodePath=%2FPublications%2FTrafficking+in+Human+beings+-+DGHome-Eurostat_EN.pdf&fileName=Trafficking+in+Human+beings+-+DGHome-Eurostat_EN.pdf&fileType=pdf (18. oktober 2014).
 - Evropski parlament in Svet Evropske Unije. 2011. *Direktiva 2011/36 o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev*, sprejeta 5. aprila 2011. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:SL:PDF> (8. januar 2015).
 - *Fair Trade Federation*. Dostopno prek: <http://www.fairtradefederation.com/> (14. december 2014).
 - FATF/OECD. 2011. *FATF Report: Money Laundering Risks Arising from Trafficking in Human Beings and Smuggling of Migrants*. Dostopno prek: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/trafficking%20in%20human%20beings%20and%20smuggling%20of%20migrants.pdf> (27. november 2014).
 - Felicini, Elisa. 2013. From Domestic Labour to Commercial Sexual Exploitation: The Hidden Risk for Child Workers. V *ECPAT International Journal* 8: 4 – 13. Dostopno

- prek: http://resources.ecpat.net/EI/Publications/Journals/Journal_Oct2013.pdf (7. november 2014).
- Fihlani, Pumza. 2009. Stolen youth of SA's child brides. *BBC*. 14. oktober. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/8303212.stm> (30. oktober 2014).
 - Fisher, Max. 2013. Some girls have been married 60 times by the time they turned 18. *The Washington Post*, 6. avgust. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2013/08/06/some-girls-have-been-married-60-times-by-the-time-they-turn-18/> (25. november 2014).
 - Flaker, Vito. 1994. Analiza tveganja. V *Socialno delo* 33 (3): 189 – 196. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-YRLXVWSM/> (9. december 2014).
 - *Free2Work*. Dostopno prek: <http://www.free2work.org/> (14. december 2014).
 - Frontex. 2014. *Frontex Publishes Annual Risk Analysis 2014*, 15. maj. Dostopno prek: <http://frontex.europa.eu/news/frontex-publishes-annual-risk-analysis-2014-wc71Jn> (8. januar 2015).
 - Gallagher, Anne T. 2010. *The International Law of Human Trafficking*. New York. Cambridge University Press.
 - Generalna skupščina. 2000. *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography* - Izbirni Protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije, A/RES/54/263, sprejet 25. maja 2000. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/CP/Zbornik/I_OP_RC_CP_-_Izbirni_protokol.pdf (11. januar 2015).
 - Grizold, Anton in Bojko Bučar. 2011. Izzivi sodobne varnosti: od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. V *Teorija in praksa* 48 (4): 827 – 851. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-7XQBMIUY> (10. december 2014).
 - Grizold, Anton. 1998. Institucionalizacija zagotavljanja mednarodne varnosti. V *Perspektive sodobne varnosti*, ur. Anton Grizold, 2 – 15. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - --- 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - --- 2001. Varnostna paradigma v mednarodnih odnosih. V Luard, Evan, Iztok Simoniti in Anton Grizold, *Človek, država in vojna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 83 – 161.

- Guzman, Daniela. 2014. In global battle against human trafficking, financial institutions lead the way. *ACFCS*, 21. april. Dostopno prek: <http://www.acfcs.org/in-global-battle-against-human-trafficking-financial-institutions-lead-the-way/> (27. november 2014).
- Holmes, Leslie. 2010. Introduction: the issue of human traffickin. V *Trafficking and Human Rigths: European and Asia- Pacifik Perspectives*, ur. Leslie Holmes, 1 – 17. UK: Edwards Elgar Publishing.
- Hugo, Victor. 1957. *Nesrečniki*, prva knjiga. Ljubljana: Državna Založba Slovenije.
- *Human Trafficking Organization*. Dostopno prek: http://www.humantrafficking.org/content/academic_corner (8. januar 2015).
- ILO. 1930. *Co29 – Forced Labour Convention* - Konvencija št. 29 o prisilnem ali obveznem delu, sprejeta 28. junija 1930. Dostopno prek: <http://www.zds.si/Static/upload/resources/konvencija-st.--29.pdf> (8. januar 2014).
- --- 2008. *ILO Action against trafficking in human beings*. Dostopno prek: http://www.ilo.org/sapfl/Informationresources/ILOPublications/WCMS_090356/lang-en/index.htm (12. november 2014).
- --- 2012. Global Estimate of Forced Labour. Results and methodology. Dostopno prek: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_182004.pdf (31. oktober 2014).
- Isikozlu, Elvan in Annada S. Millard. 2010. Towards a Typology of Wartime Rape. *BICC Brief* 43. Dostopno prek: <http://www.bicc.de/publications/publicationpage/publication/towards-a-typology-of-wartime-rape-147/> (13. november 2014).
- K.G. 2014. GORICA: Namesto masaže ponujali seks. *Regional Obala*, 20. december. Dostopno prek: <http://www.regionalobala.si/novica/gorica-namesto-masaze-ponujali-seks> (21. december 2014).
- *Kazenski zakonik RS (KZ-1)*. Ur. l. RS 55/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20082296> (28. september 2014).
- Keefer, Sandra L. 2006. *Human trafficking and the impact on national security for the United States*. Pennsylvania: U.S. Army War College. Dostopno prek: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/ksil389.pdf> (11. november 2014).
- Kern, Soeren. 2013. Britain: Islamic Temporary Marriages on the Rise. *Gatestone Institute*, 4. junij. Dostopno prek: <http://www.gatestoneinstitute.org/3748/uk-islamic-temporary-marriages> (26. november 2014).

- Kocjančič, Klemen. 2013. *Prisilne poroke kot varnostna grožnja primeru Združenega kraljestva*, projektna naloga. Ljubljana: FDV.
- Komač, Ana. 2006. *Pristopi v boju proti trgovini z ljudmi – primer Slovenija*, diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah – Convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption*. 1993. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=12561> (7. december 2014).
- *Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*. 2005. Dostopno prek: <http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/konvencija.SE.thb.pdf> (8. januar 2015).
- Kotar, Jana. 2012. *Boj proti trgovanju z ljudmi v Sloveniji*, diplomska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kotnik-Dvojmoč, Igor. 2000/2001. Varnostna tveganja in grožnje v sodobnem svetu. V *UJMA* 14/15: 215 – 223. Dostopno prek: http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2001/p5_1.pdf (8. december 2014).
- Kovač, Polona. 2010. *Boj proti mednarodni trgovini z ljudmi: študija primera Italija*, diplomska naloga. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2013. *Trgovanje z ljudmi s poudarkom na oskrbi žrtev trgovanja z ljudmi*, magistrsko delo. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za socialno delo.
- --- 2014. *Loverboy*. Ljubljana: Društvo Ključ.
- Kulick, Don. 2003. Sex in the New Europe: The Criminalization of Clients and Swedish Fear Penetration. V *Anthropological Theory* 2003(3): 199 – 218. Dostopno prek: <https://humdev.sites.uchicago.edu/sites/humdev.uchicago.edu/files/uploads/kulick/Sex%20in%20the%20new%20Europe%20Anthropological%20Theory.pdf> (21. oktober 2014).
- Letsch, Constanze. 2014. Syria's refugees: fears of abuse grow as Turkish men snap up wives. *The Guardian*. 8. september. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/08/syrian-refugee-brides-turkish-husbands-marriage> (30. oktober 2014).
- Lillie, Michele. 2013. Camel Jockeys in the UAE. *Human Trafficking Search*, 16. september. Dostopno prek: <http://humantraffickingsearch.net/wp/camel-jockeys-in-the-uae/> (8. januar 2015).

- Lobasz, Jennifer K. 2009. Beyond Border Security: Feminist Approaches to Human Trafficking. *Security Studies* 18: 319 – 344. Taylor&Francis Group. Dostopno prek: <http://www.jenniferlobasz.typepad.com/files/lobasz-2009.pdf> (20. avgust 2014).
- Mahmood, Mona. 2014. Syrian mother's agony: why I made my teenage daughter become a child bride. *The Guardian*, 17. julij. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2014/jul/17/syrian-mothers-child-brides> (30. oktober 2014).
- Mahmood, Shabnam in Catrin Nye. 2013. I do...for now. UK Muslims revive temporary marriages. *BBC News*, 13. maj. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/uk-22354201> (27. november 2014).
- McGirk, Tim. 2002, Lifting the Veil on Taliban Sex Slavery. *Time*, 21. februar. Dostopno prek: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,201892,00.html> (1. november 2014).
- Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi – MDS TZL. 2005. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2004*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/ (8. september 2014).
- --- 2006. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2005*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/porocilo_THB_2005.pdf (8. september 2014).
- --- 2007. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2006*. Dostopno prek: <http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/Porocilo.pdf> (8. september 2014).
- --- 2008. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2007*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/porocilo_MDS2007.pdf (8. september 2014).
- --- 2009. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2008*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/trgovina/trgovina_Porocilo_MDS_2008.pdf (8. september 2014).
- --- 2010. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2009*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/trgovina/Porocilo__THB_2009_cisto.pdf (8. september 2014).

- --- 2011. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2010*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/Slikce/2011/THB_2011/THB_2010_sprejeto_na_vladi_.pdf (8. september 2014).
- --- 2012. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2011*. Dostopno prek: http://www.vlada.si teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/ (8. september 2014).
- --- 2013. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2012*. Dostopno prek: http://www.vlada.si teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/ (8. september 2014).
- --- 2014. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2013*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/trgovina/Porocilo_THB_za_leto_2013.pdf (8. september 2014).
- --- 2015. *Poročilo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2014*. Dostopno prek: http://www.vlada.si teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/ (18. september 2015).
- Meyer, Silke. 2006. Trafficking in Human Organs in Europe. A Myth or an Actual Threat? V *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 14(2): 208 – 229. Dostopno prek: <http://www.menshandelweb.nl/system/files/documents/24%20feb%202014/Silke%20Meyer%20%20Trafficking%20in%20Human%20Organ%20in%20Europe.pdf> (25. november 2014).
- Modič, Max. 2001. Smrt v Mostarju. *Mladina*, 19. november. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/96694/smrt-v-mostarju/> (21. december 2014).
- Morse, Jane. 2014. *Human Trafficking Is Moral, National Security Issue, Kerry Says*, 11. april. Dostopno prek: <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2014/04/20140411297763.html> (8. september 2014).
- *New York Post*. 2014. Mexican cartel member busted for child organ trafficking. 18. marec. Dostopno prek: <http://nypost.com/2014/03/18/mexican-cartel-member-busted-for-child-organ-trafficking/> (25. november 2014).
- *Not For Sale*. Dostopno prek: <http://notforsalecampaign.org/> (14. December 2014).
- O'Neill, Ann. 2007. Stolen kids turned into terrifying killers. *CNN International*, 12. februar. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2007/WORLD/africa/02/12/child.soldiers/> (13. november 2014).

- Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. 2008. The Facts About Human Trafficking for Forced Labour. Dostopno prek: <http://2001-2009.state.gov/g/tip/rls/fs/08/108287.htm> (14. marec 2015).
- Pajnik, Mojca in Urša Kavčič. 2007. *Vzpostavitev in spremljanje mednarodno primerljivih kazalcev o trgovini z ljudmi*. Ljubljana: Mirovni inštitut. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/MI_Porocilo.pdf (8. oktober 2014).
- Pajnik, Mojca. 2008. *Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive spola, dela in migracij*. Ljubljana: Mirovni Inštitut.
- Patané, Giulia. 2013. Child Labour and Vulnerability to CSEC: Investigatin Work and Gender Structures. V *ECPAT International Journal* 8: 14 – 24. Dostopno prek: http://resources.ecpat.net/EI/Publications/Journals/Journal_Oct2013.pdf (7. november 2014).
- Paul, T.V. 2000. *State, Security Function and the New Global Forces*. Montreal: Conference on What States Can Do Now, McGill University, November 3 – 4, 2000. Dostopno prek: <http://mazouzirachidir.yolasite.com/resources/states%20security%20function.pdf> (10. december 2014).
- Peklar, Gregor. 2014. *Tradicionalna romska poroka*, diplomsko delo. Univerza v Mariboru: Fakulteta za varnostne vede.
- *Perfil*. 2008. Rescatan en Paraguay a 29 bebés destinados a una red de pornographia infantil internacional, 9. junij. Dostopno prek: <http://www.perfil.com/policia/Rescatan-en-Paraguay-a-29-bebes-destinados-a-una-red-de-pornografia-infantil-internacional-20080609-0024.html> (30. oktober 2014).
- Pešec, Tamara. 2009. *Socialni vidik trgovine z ljudmi*, diplomsko delo. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.
- Petek, Barbara. 2014. Okužena prostitutka v Ljubljani seje smrt. *Slovenske novice*, 10. november. Dostopno prek: <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/okuzena-prostitutka-v-ljubljani-seje-smrt> (1. avgust 2015).
- Petrunov, Georgi. 2009. Money Laundering from human trafficking for the purpose of sexual exploitation. V *Izpirane na pari ot trafik na hora*. Sofija: RiskMonitor and National Investigation Service: 17 – 31. Dostopno prek: http://www.riskmonitor.bg/admin/js/tiny_mce/plugins/ajaxfilemanager/upload/Reports/EN%20%20Resume_Laundering_Book7.pdf (27. november 2014).

- Pilkington, Ed. 2008. Children removed from sect in Texas tell of girls forced into sex with older men. *The Guardian*, 10. april. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2008/apr/10/usa> (30. oktober 2014).
- Poklič, Branko. 2012. *Pomen ocenjevanja groženj pri izvajanju protitobveščevalne in varnostne dejavnosti v SV*, specialistično delo. Šola za častnike. Dostopno prek: <http://dk.mors.si/Dokument.php?id=866> (13. december 2014).
- Popov, Jurij. 2002. *Trgovina z ljudmi. Somrak civilizacije ali kaos globalizacije*. Ljubljana: Društvo Ključ – Center za boj proti trgovini z belim blagom.
- Prezelj, Iztok. 2001. Grožnje varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobni družbi. V *Teorija in praksa* 38 (1): 127 – 141. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20011Prezelj.PDF> (7. december 2014).
- *Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodno organiziranemu kriminalu – Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. 2001. Dostopno prek: <http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/Protokol.pdf> (7. januar 2015).
- Puri, Shamlal in Kimi Mamtora. *Izkoriščanje otroške delovne sile*. Share Slovenija. Dostopno prek: http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/svet/izkoriscanje_otroske.htm (8. januar 2015).
- R.P. 2014. V Ljubljani seje smrt 38-letna prostitutka. *Svet 24*. Dostopno prek: <http://svet24.si/clanek/novice/slovenija/5461cd6b6b3cd/v-ljubljani-seje-smrt-38-letna-prostitutka> (1. avgust 2015).
- Ramot, Boris. 2009. *Pravni in varnostni vidik trgovine z ljudmi*, magistrsko delo. Kranj: Fakulteta za državne in evropske študije.
- Reese, Sarah. 2014. Mother gets 24 years for selling child for production of porn. *NWI times*. 11. junij. Dostopno prek: http://www.nwitimes.com/news/local/lake/gary/mother-gets-years-for-selling-child-for-production-of-porn/article_95dab1bd-9845-5880-8343-289e2513c080.html (31. oktober 2014).
- *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV – 1)*. Ur. l. RS. 27/10. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO61#> (21. december 2014).

- *Rimski statut mednarodnega kazenskega sodišča – Rome statute of the international criminal court.* 1998. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlImpid=200184> (30. avgust 2015).
- Rogers, Chris. 2011. African children trafficked to UK for blood rituals. *BBC News*, 12. oktober. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/uk-15280776> (25. november 2014).
- Santalla, Claudia. 2008. *Trata de presonas. Rescataron 29 bebés paraguayos que iban a la red de pornographia infantil.* Dostopno prek: <http://derechoshumanosdesdelacuna.blogia.com/2008/111103-trata-de-personas.php> (30. oktober 2014).
- Sharma, Betwa. 2009. Islam's sex licenses. *The Daily Beast*, 29. April. Dostopno prek: <http://www.thedailybeast.com/articles/2009/04/29/islams-sex-licenses.html> (26. oktober 2014).
- Shelley, Louise. 2010. *Human Trafficking: a global perspective.* Cambridge: University Press.
- Simič, Olivera. 2010. »Boys will be boys«: human trafficking and UN peacekeeping in Bosnia and Kosovo. V *Trafficking and Human Rigths: European and Asia- Pacifk Perspectives*, ur. Leslie Holmes, 79 – 94. UK: Edwards Elgar Publishing.
- *Slovenska Karitas – pomoč žrtvam trgovine z ljudmi in preventiva.* Dostopno prek: <http://www.karitas.si/pomoc/pomoc-zrtvam-trgovine-z-ljudmi/> (30. september 2015).
- Smith, David. 2011. Nigerian "baby "farm" raided - 32 pregnant girls rescued. V *The Guardian*, 2. junij. Dostopno preko: <http://www.theguardian.com/law/2011/jun/02/nigeria-baby-farm-raided-human-trafficking> (3. december 2014).
- Smith, David. 2015. Tanzania bans witchdoctors in attempt to end albino killings. *The Guardian*, 14. januar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/14/tanzania-bans-witchdoctors-attempt-end-albino-killings> (19. januar 2015).
- Smith, Michael in David Voreacos. 2007. BRAZIL: Enslaved workers made charcoal used to make basic steel ingredients. V *Seattle Times*, 21. januar. Dostopno prek: <http://www.corpwatch.org/article.php?id=14328> (10. januar 2015).
- Smolin, David M. 2006. Child Laundering: How the Intercountry Adoption Sytem Legitimizes and Incentivizes the Practices of Buying, Trafficking, Kidnapping, and Stealing Children. V *The Wayne Law Review* 52 (1): 113 – 200. Dostopno prek: http://works.bepress.com/david_smolin/1/ (7. december 2014).

- --- 2011. The Missing Girls of China. Population, Policy, Culture, Gender, Abortion, Abandonment, and Adoption in East Asian Perspective. V *Cumberland Law Review* 41: 1 – 65. Dostopno prek: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=david_smolin (7. december 2014).
- *Splošna deklaracija človekovih pravic – The Universal Declaration of Human Rights*. 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (8. januar 2015).
- *SSKJ*. 2010. Ljubljana: Založba ZRC. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (27. oktober 2015).
- STA. 2014. Trgovina z ljudmi ali slovenski trg dela. Gradbeno podjetje na zavodu išče plesalke ob drogu. *Delo*, 5. september. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/trgovina-z-ljudmi-ali-slovenski-trg-dela-gradbeno-podjetje-ponudilo-zaposlitev-kot-spremljevalka> (15. avgust 2015).
- Svet Evrope. 1997. *Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine – Konvencija o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine: Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino*, CETS No.: 164, sprejeta 4. aprila 1997. Dostopno prek: http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publicacije/konvencije/164/ (11. januar 2015).
- Svet Evrope. 2002. *Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine concerning Transplantation of Organs and Tissues of Human Origin - Dodatni protokol o presaditvi človeških organov in tkiv h Konvenciji o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino*, CETS No.: 186, sprejet 24. januar 2002. Dostopno prek: http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publicacije/konvencije/186/ (11. januar 2015).
- Swinford, Steven. 2013. Girl smuggled into Britain to have her »organs harvested«. *The Telegraph*, 18. oktober. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/10390183/Girl-smuggled-into-Britain-to-have-her-organs-harvested.html> (25. november 2014).

- Šelek, Marija. 2015. Največ presaditev srca. *Svet24*, 15. januar. Dostopno prek: <http://svet24.si/clanek/zanimivosti/zdravje/54b7b17c5d25d/najvec-presaditev-srca> (17. januar 2015).
- Šolinič, Simona. 2004. Je Ukrajinka seksala tudi s Štajerci? *Novi tednik*. Dostopno prek: http://www.novitednik.si/ne_prezrite.php?id=128&m=11&l=2004 (21. december 2014).
- The Declaration of Istanbul on Organ Trafficking and Transplant Tourism. 2008. Dostopno prek: http://multivu.prnewswire.com/mnr/transplantationssociety/33914/docs/33914-Declaration_of_Istanbul-Lancet.pdf (14. december 2014).
- *The Internet Classics Archive. Politics*. Dostopno prek: <http://classics.mit.edu/Aristotle/politics.6.six.html> (8. januar 2015).
- *The National Security Strategy of the United States of America*. 2002. Dostopno prek: <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> (14. december 2014).
- *The Washington Times*. 2009. Exclusive: Taliban buying children for suicide bombers, 2. julij. Dostopno prek: <http://www.washingtontimes.com/news/2009/jul/02/taliban-buying-children-to-serve-as-suicide-bomber/?page=all> (13. november 2014).
- *Trafficking for Organ Trade*. Dostopno prek: <http://www.ungift.org/knowledgehub/en/about/trafficking-for-organ-trade.html> (8. januar 2015).
- *Transnational Organized Crime*. Dostopno prek: <http://www.unodc.org/toc/en/crimes/organized-crime.html> (8. januar 2015).
- Treadwell, James. 2006. *Criminology*. London: SAGE.
- Tršar, Iva. 2012. *Medorganizacijska diplomacija OVSE in Sveta Evrope: primer boja proti trgovini z ljudmi*, magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Turk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: Založba GV.
- UKBA. 2009. *Annex A2 – Guidance and Instruction on: FORCED MARRIAGE*. <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/policyandlaw/IDIs/idischapter8/section1/annexa2.pdf?view=Binary> (10. december 2013).
- UNGIFT. 2006. *Atenski principi – Athens Ethical Principles*. Dostopno prek: http://www.ungift.org/docs/ungift/pdf/Athens_principles.pdf (8. januar 2014).
- UNHCR. 2010. *Conference puts focus on human trafficking, fastest growing criminal industry*, 11. oktober. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/4cb315c96.html> (17. avgust 2015).

- United Nations Office On Drugs and Criminal. 2009. *Global Report on Trafficking in Persons*. Dostopno prek: http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Global_Report_on_TIP.pdf (21. oktober 2014).
- United Nations. 2004. *UN Convention against transnational organized crime and the protocols THERETO*. Dostopno prek: http://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf (10. september 2014).
- UNODC. 2011. *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crime, Research report*. Dostopno prek: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (7. januar 2015).
- Van den Berghe, Annabell. 2014. Humiliation replaces fear for the women kidnapped by Isis. *The Guardian*, 19. oktober. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/19/isis-forced-marriage-syria-iraq-women-kidnapped> (26. november 2014).
- Van der Wilt, Harmen. 2014. *Trafficking in Human Beings, Enslavement, Crimes Against Humanity: Unravelling the Concepts*. Oxford University Press. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=b0f80e1b-a652-402d-bb42-4dd546744d93%40sessionmgr4004&vid=4&hid=4113> (18. september 2015).
- WHO. 1991. *Guiding Principles On Human Organ Transplantation*. Geneva. Dostopno prek: <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/organtransplant.html> (11. januar 2015).
- *Wikipedia.en*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Organ_theft_in_Kosovo (11. januar 2015).
- *Wikipedia.si*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/For_whom_the_bell_tolls (8. januar 2015)
- Zavratnik, Simona, Kavčič Urša, Pajnik Mojca in Petra Lesjak Tušek. 2005. *Kje v sestavljanke: trgovanje z ljudmi v Sloveniji, iz in preko nje: študija primera*. Ljubljana: International Organization for Migration. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/kje_v_sestavljanki.pdf (8. oktober 2014).

- Zimmerman, Cathy, Mazedra Hossain, Kate Yun, Brenda Roche, Linda Morison in Charlotte Watts. 2006. *Stolen smiles: a summary report on the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked in Europe*. London: The London School of Hygiene & Tropical Medicine. Dostopno prek: http://www.humantrafficking.org/uploads/publications/Stolen_Smiles_July_2006.pdf (19. oktober 2014).
- Zupanc, Tjaša. 2014. *Uspešnost politike boja proti trgovini z ljudmi v Sloveniji*, diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.